

T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
İSLAMİ İLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

**HAFIZLIK İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR VE
DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Hamza ÖZKURT

DENİZLİ, 2024

BEYAN

Bu tezin tasarlanması, hazırlanması, yürütülmesi, araştırılması ve bulgularının analiz edilmesi süreci boyunca bilimsel etik ve akademik kurallara sıkı sıkıya bağlı kalınmıştır. Bu çalışma tarafından doğrudan üretilmeyen her türlü bulgu, veri veya materyalin bilimsel etiğe uygun şekilde alıntılındığını ve referans verilen tüm çalışmalara gerektiği gibi atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

Hamza ÖZKURT

ÖNSÖZ

Kur'an-ı Kerim ile insanları doğru yola ulaştıran, Peygamberinin sünnetiyle iyiyi ve güzeli öğreten, böylece dünya ve ahiret mutluluğuna giden yolu gösteren Yüce Rabbimize hamdolsun. İslam'ın hükümlerini ve hikmetlerini en güzel şekilde açıklayan, âlemlere rahmet olarak gönderilen Peygamber Efendimize, onun ailesine, ashabına ve onların izinden yürütenlere salât ve selâm olsun.

Tez hazırlama sürecinde bana rehberlik eden, ilmi birikimi ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen kıymetli hocam Doç. Dr. Harun Abacı'ya en içten teşekkürlerimi sunarım. Hocamın değerli önerileri, yapıcı eleştirileri ve yol göstericiliği, bu çalışmanın şekillenmesinde büyük bir katkı sağlamıştır. Allah kendisinden razı olsun.

Bu çalışmanın her aşamasında yanımda olan ve desteklerini hiçbir zaman eksik etmeyen Pamukkale Üniversitesi İslami İlimler Enstitüsü'nde görev yapan değerli hocalarıma çıkmış olduğumuz ilim yolculuğunda gösterdikleri sabır ve sağladıkları katkılar için şükranlarımı sunuyorum.

Son olarak, bu çalışmamda bana manevi olarak destek olan kıymetli eşime, dostlarıma ve tüm sevdiğime teşekkür eder, hepsine Allah'tan sağlık, afiyet ve istikamet üzere bir hayat dilerim. Rabbim bu çalışmayı hayırlı kılsın, ilim yolunda bir ömür yaşamayı ve Allah'ın dinine hizmetkâr olabilmeyi nasip eylesin. Âmin.

Hamza ÖZKURT

Denizli – 2024

Tezin Başlığı: Hafızlık İle İlgili Yapılan Çalışmalar ve Değerlendirilmesi	
Tezin Yazarı: Hamza ÖZKURT	Danışmanı: Doç. Dr. Harun ABACI
Kabul Tarihi: 20.11.2024	Sayfa Sayısı: vi (ön kısım) + 69
Anabilim Dalı: Temel İslam Bilimleri	Bilimsel Dalı: Kur'an-ı Kerim Okuma ve Kıraat İlmi
<p>Bu çalışma, hafızlık kavramını tarihsel, dini, sosyal ve kültürel bağlarıyla ele almayı ve günümüzdeki uygulamalarını detaylı bir şekilde incelemeyi amaçlamaktadır. Kur'an-ı Kerim, vahiy aracılığıyla Hz. Muhammed'e inmesinden itibaren sahabeler tarafından ezberlenerek korunmuş ve sonraki nesillere aktarılmıştır. Bu süreç, İslam toplumunda dinî bilginin korunması ve aktarılması açısından büyük bir öneme sahiptir. Çalışma dört bölüme ayrılmıştır. İlk bölüm, hafızlığın tanımı ve öneminden başlayarak hafızlığın tarihî gelişimini ele almaktadır. Kur'an-ı Kerim'in bölüm bölüm indirilmesinin ardından, Hz. Muhammed tarafından vahiy kâtiplerine yazdırılması ve sahabelerin bu süreçte ezberleme geleneğini sürdürmesi, Kur'an'ın korunmasında önemli bir rol oynamıştır. Bu bölümde, hafızlığın İslam'ın ilk yıllarından itibaren nasıl bir değer gördüğü ve sistematik bir eğitim süreci haline geldiği ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümü, günümüzde hafızlık eğitimi ve bu eğitimin nasıl gerçekleştirildiğini incelemektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bu alandaki rolü, Kur'an kurslarının düzenlenmesi ve hafızlık eğitim programları bu bölümde detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Üçüncü bölümde, hafızlığın sosyal ve kültürel etkileri ele alınmaktadır. Hafızlık eğitiminin bireyler ve toplum üzerindeki olumlu etkileri, dini, sosyal ve kültürel boyutlarıyla değerlendirilmektedir. Son bölüm, hafızlığın İslam toplumundaki yerini ve önemini vurgulayarak, bu kutsal görevin neden ve nasıl desteklenmesi gerektiği konusunda farkındalık oluşturmayı amaçlamaktadır. Hafızlık, sadece Kur'an-ı Kerim'in korunması için değil, aynı zamanda İslam toplumunun ahlakî ve etik değerlerinin güçlendirilmesi için de önemli bir yere sahiptir. Bu bölümde, hafızlık eğitiminin desteklenmesi ve teşvik edilmesi gerektiği, dinî, sosyal ve kültürel boyutlarıyla ortaya konulmaktadır. Bu çalışma hafızlık kavramının tarihî, dinî, sosyal ve kültürel bağları ile günümüzdeki uygulamalarını kapsamlı bir şekilde incelemekte ve hafızlık eğitiminin önemini vurgulamaktadır.</p>	
Anahtar Kelimeler: Hafızlık, Kur'an-ı Kerim, Dinî Eğitim, İslamî Kültür.	

Title of the Thesis: Studies on Hafiz and Their Evaluation	
Author: Hamza ÖZKURT	Supervisor: Doç. Dr. Harun ABACI
Date: 20.11.2021	Nu. of pages: vi (pre text) + 69
Department: Basic Islamic Sciences Subfield: Qur'an Recitation and the Science of Qira'at	
<p>This study aims to examine the concept of “hafiz” in its historical, religious, social and cultural contexts and to examine its current practices in detail. The Holy Quran has been memorized and preserved by the Companions since its revelation to the Prophet Muhammad and passed on to the next generations. This process is of great importance for the preservation and transmission of religious knowledge in Islamic society. The study consists of four chapters. The first part deals with the definition and importance of hafiz and the historical development of memorization. After the Holy Quran was revealed chapter by chapter, Hz. The fact that Muhammad had the revelation scribes write it down and the companions continued the tradition of memorizing it during this period played an important role in the preservation of the Quran. This chapter describes in detail how hafiz was valued and became a systematic educational process from the early years of Islam. The second part of the study examines “hafiz” education today and how it is carried out. The role of the “Presidency of Religious Affairs” in this field, the organization of Quran courses and the programs of hafiz education are discussed in detail in this section. The third chapter deals with the social and cultural effects of hafiz. The positive effects of hafiz education on individuals and society are evaluated in terms of its religious, social and cultural dimensions. The final chapter aims to raise awareness on why and how this sacred duty should be supported by emphasizing the place and importance of hafiz in Islamic society. Hafiz has an important place not only for the preservation of the Holy Quran, but also for strengthening the moral and ethical values of the Islamic society. In this chapter, the need to support and encourage hafiz education is put forward with its religious, social and cultural dimensions. This study comprehensively examines the historical, religious, social and cultural contexts of the concept of hafiz and its current practices and emphasizes the importance of hafiz education.</p>	
Keywords: Hafiz, Quran, Religious Education, Islamic Culture.	

İÇİNDEKİLER

BEYAN	i
ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
GİRİŞ.....	1
I. HAFIZLIK VE TARİHİ SEYRİ	3
1.1. Hafızlığın Tanımı ve Önemi	3
1.2. Hafızlığın Müslümanın Dini Yaşamındaki Yeri	4
1.3. Hafızlığın Ortaya Çıkışı ve Nedenleri	6
1.3.1. Hafızların Seyyidi Hz. Muhammed (s.a.s.) ve İlk Hafız Sahabeler	7
1.3.2. Asr-ı Saadet'ten Sonra Hafızlık.....	9
1.3.3. Cumhuriyetin İlanından Günümüze Hafızlık	10
II. GÜNÜMÜZDE HAFIZLIK EĞİTİMİ VE METOTLARI	13
2.1. Günümüzde Kur'an Kursları ve Hafızlık Eğitimi	13
2.2. İmam Hatiplerde Kur'an-ı Kerim Eğitimi ve Hafızlık Çalışmaları	15
2.3. Hafızlık Çalışmalarında Türkiye'nin Diğer Ülkeler Arasındaki Yeri	17
2.4. Hafızlıkta Ezber Yapma ve Muhafaza Metotları	18
2.5. Hafızlık Eğitiminde Teknolojik Araçların Kullanımı.....	25
2.5.1. Dijital Uygulamalar.....	27
2.5.2. İnteraktif Öğrenme Platformları	29
III. HAFIZLIK EĞİTİMİNDE PSİKOLOJİK VE SOSYAL FAKTÖRLER	31
3.1. Hafızlık Eğitiminde Psikolojik ve Sosyal Faktörler	31
3.2. Motivasyon Teknikleri.....	32
3.3. Grup Dinamikleri ve Etkileşim	34
3.4. Pedagojik Yaklaşımlar.....	35
3.5. Öğretici Nitelikler ve Beceriler	36
IV. TOPLUMSAL VE KÜLTÜREL AÇIDAN HAFIZLIK	39
4.1. Hafızlık Eğitiminin Toplumsal ve Kültürel Etkileri.....	39
4.2. Aile ve Toplum Beklentileri	42
4.3. Hafızlık Yarışmaları ve Etkileri	44
4.4. Hafızlık Üzerine Gerçekleştirilen Çalışmalar ve Değerlendirme.....	46

SONUÇ	55
KAYNAKÇA	64

GİRİŞ

Kur'an-ı Kerim, Allah Teâlâ'nın insanlık için indirdiği son ilahi kitap olup, onun her bir harfi, kelimesi ve ayeti, tüm zamanlar için bir hidayet kaynağıdır. Bu ilahi kelamın yeryüzünde doğru bir şekilde muhafaza edilmesi ve gelecek nesillere eksiksiz bir şekilde aktarılması, müslümanlar için şerefli bir sorumluluktur. Hafızlık ise İslam dini açısından önem arz eden bir kavramdır ve Kur'an-ı Kerim'in ezberlenmesi anlamına gelir. Müslümanlar için Kur'an-ı Kerim, Allah'ın vahyi olarak kabul edilen ve İslam dininin kutsal kitabı olarak derin bir anlam ve değer taşıyan bir yol göstericidir. Bu nedenle, Kur'an'ın doğru bir şekilde korunması ve gelecek nesillere aktarılması büyük bir dini sorumluluk olarak kabul edilir. Hafızlık, bu sorumluluğun yerine getirilmesinde kritik bir rol oynar. Kur'an-ı Kerim'in vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e inmesinden itibaren, sahabeler tarafından ezberlenerek korunmuş ve sonraki nesillere aktarılmıştır.

İslam ümmeti, hafızlık geleneğini yüzyıllardır büyük bir titizlikle devam ettirmiştir. Hafızlık, sahabe döneminden itibaren İslam'ın ilk yıllarından bugüne kadar her dönemde müslümanların özen gösterdiği bir sorumluluk olmuştur. Hz. Peygamber (s.a.s.), vahiy kâtibi olan sahabelere Kur'an ayetlerini yazdırmış, böylece hem sözlü hem de yazılı olarak Kur'an'ın her bir ayetinin günümüze kadar hiçbir değişikliğe uğramadan gelmesini sağlamıştır. Hafızlık, zamanla sistematik bir eğitim süreci haline gelmiş ve İslam dünyasında birçok eğitim kurumu bu amaçla kurulmuştur. Ülkemizde, hafızlık eğitimi, Kur'an kursları ve çeşitli dini eğitim kurumlarında devam etmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı, bu eğitimin düzenlenmesi ve denetlenmesinde yetkili durumdadır. Günümüzde, teknolojinin ve eğitim yöntemlerinin gelişmesiyle birlikte, hafızlık eğitimi de çeşitli değişimlere uğramıştır. Modern eğitim araçları, dijital medya ve internet, hafızlık eğitimini destekleyen yeni imkânlar sunmuştur. Ancak bu yeni metotlar, geleneksel hafızlık eğitiminin özünden sapmadan, Kur'an-ı Kerim'in doğru anlaşılması ve tefekkür edilmesi prensipleri çerçevesinde kullanılmalıdır.

Bu çalışma, hafızlık eğitimi üzerine yapılan güncel araştırmaları derinlemesine incelemekte, hafızlık eğitiminde karşılaşılan zorlukları ve bu zorluklara yönelik sunulan çözüm önerilerini ele almaktadır. Amacımız, hafızlık eğitiminin mevcut durumunu

değerlendirmek ve bu alanda yapılan çalışmaları, İslami ilimler ışığında tartışarak, hafızlık eğitiminin nasıl daha etkin ve verimli hale getirilebileceği üzerine öneriler sunmaktır. Çalışmamızda hafızlık kavramının tarihsel, dini, sosyal ve kültürel bağlamları ile günümüzdeki uygulamaları ayrıntılı bir şekilde incelenmiş olacaktır. Hafızlık eğitiminin önemi ve gerekliliği, bireyler ve toplum üzerindeki etkileriyle birlikte değerlendirilecektir. Bu kapsamda, hafızlık eğitiminin desteklenmesi ve teşvik edilmesi gerektiği, dini, sosyal ve kültürel boyutlarıyla ortaya konulacaktır. Sonuç olarak hafızlık konusundaki farkındalığı artırarak, bu kutsal görevin daha geniş kitlelere ulaşmasına katkı sağlaması hedeflenmektedir.

I. HAFIZLIK VE TARİHİ SEYRİ

1.1. Hafızlığın Tanımı ve Önemi

Hafızlık kelime olarak “H.F.Z.” kökünden gelmekte olup gözetip kollayan, saklayan, koruyan anlamına gelmektedir. Terim olarak ise “Kur’an-ı Kerim’i tam ve eksiksiz ezberleyen kimse” olarak tanımlanır.¹ “Hâfız” kelimesi, Kur’an-ı Kerim’in birçok ayetinde hem sözlük anlamıyla hem de Allah’ın bir sıfatı olarak geçmektedir. Toplumun genel algısında hafız tabiri, Kur’an-ı Kerim’in tamamını hafızasına alan kişileri tanımlamak için kullanılmaktadır.² Hadislere baktığımız zaman ise hafız olan kişilerin “Sâhibü’l-Kur’ân” olarak tabir edildiğini görmekteyiz. Böylelikle hafızlar, Allah’ın kelamını nazil olduğu şekliyle ezbere bilen kimsedir.³ Kur’an-ı Kerim’de “Hafız” kelimesi toplamda kırk iki yerde geçmektedir. Bu kullanımların on üçü Allah’a, dördü meleklerle, altısı peygamberlere, biri ise ilahî bilgiyi temsil eden “Levh-i Mahfuz”’a işaret ederken, geri kalan ifadeler insanlar için kullanılmaktadır. Ayrıca Kur’an’ın üç ayetinde Allah’ın bir sıfatı olarak geçen “Hâfız” ismi, Yüce Allah’ın isimlerinden birini ifade etmektedir. Bu sıfat, Cenab-ı Hakk’ın her şeyi bilen, kullarının amellerini ister hayır, ister şer olsun kaydeden, aynı zamanda mutlak kudret sahibi olan ve evrenin yaratılışını otoritesiyle yöneten anlamlarını içermektedir.⁴

Hafızlık, Kur’an-ı Kerim’in tamamını ezberleme ve bu ezberi muhafaza etme sürecidir. İslam geleneğinde hafızlık, bireyin manevi gelişimine katkı sağlarken, Kur’an-ı Kerim’in nesiller boyunca doğru bir şekilde aktarılmasını da temin eder. Bu sebeple, hafızlık eğitimi İslam toplumları için son derece önemli ve kıymetli bir yere sahiptir.⁵ Hafızlık eğitimi, bireyin sabır, disiplin ve kararlılık gibi kişilik özelliklerini geliştirmesine yardımcı olur. Ayrıca, bu eğitim süreci, bireyin manevi dünyasını zenginleştirir ve dini bilgilerini derinleştirir. Hafızlık eğitimi alan bireylerin, Kur’an-ı Kerim’i ezberlemenin yanı sıra, onun anlamını kavramaları ve hayatlarına tatbik

¹ Nebi Bozkurt, “Hâfız”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 15/74.

² Osman Keskiöğlü, *Kur’an-ı Kerim Bilgileri* (İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2008), 49.

³ Bozkurt, “Hâfız”, 15/75.

⁴ Suat Yıldırım, *Kur’an’da Uluhiyyet* (İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1987), 223.

⁵ Hüseyin Algur, “Nitelikli Bir Hafızlık Eğitimi İçin Öneriler”, *Talim* 2/2 (2018), 244.

etmeleri de önemlidir. Bu yaklaşım, hafızlık eğitiminin kalitesini artırır ve bireyin dini yaşantısına olumlu katkılar sağlar.⁶

Hafızlık, İslam'ın ilk yıllarından itibaren Peygamber Efendimiz'in rehberliğinde büyük bir önem kazanmış ve nesilden nesile aktarılarak günümüze kadar değerini korumuş bir gelenek olmuştur. Her dönemde, gerek eğitim kurumları aracılığıyla gerek bireysel çabalarla hafızlık eğitimi devam ettirilmiştir. Bu mirasın bu denli önemli görülmesinin temel sebebi, Peygamberimizin örnek hayatı ve bu konudaki teşvikleridir. Peygamber Efendimiz, Kur'an'ın ilk muhafızı olarak bu sorumluluğu üstlenmiş, sahabeleri ise bu kutsal görevi gelecek nesillere taşımışlardır.⁷ Bu şekilde, Kur'an'ın diğer semâvî kitaplar gibi tahrif edilmesinin önüne geçilmesi ve kıyamete kadar korunması amacıyla hafızlık geleneği, yüzyıllardır nesilden nesile aktarılmış ve günümüze kadar ulaşmıştır.

1.2. Hafızlığın Müslümanın Dini Yaşamındaki Yeri

Kur'an-ı Kerim'i öğrenmek ve öğretmek, dinimizde çok kıymetli bir davranıştır. Hz. Peygamber (s.a.v.), bu işle meşgul olanlara ümmetinin en hayırlısı olduklarını müjdelediği için hafızlık ayrı bir değer taşır.⁸ Ayrıca, İslamî ilimlerin en temel kaynağı Kur'an-ı Kerim'dir. Bu nedenle, İslamî ilimlerde araştırma yapan bir kişinin hafız olması, temel kaynağa doğrudan ve kolay bir şekilde ulaşabilmesi açısından büyük bir avantaj sağlar. Hem lafız hem de anlam yönünden güçlü bir hafız, adeta bir "Mu'cemu'l Mufehres" yani ayet bulma rehberi gibi işlev görür.⁹ Bu nedenle, böyle bir hafız, araştırmalarında ilgili ayetlere hızlıca ulaşma ve onları kapsamlı bir şekilde değerlendirme imkânına sahip olacaktır. Nitekim geçmişte ilim tahsil etmek isteyenlere, öncelikle Kur'an'ı doğru bir şekilde okumayı ve tecvid kurallarına uygun olarak

⁶ Cemil Osmanoglu, "Hafızlık Eğitiminde Bilişsel Hazırbulunuşluk", *Erciyes Akademi*, 36/4 (2022), 2080.

⁷ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi: Hayatı ve Faaliyeti II* (İstanbul: İrfan Yayınevi, 1995) 698.

⁸ Buhârî, "Fezâ'ilü'l Kur'ân", 8.

⁹ Kur'an-ı Kerim'in kelimelerine göre düzenlenmiş M. Fuat Abdülbaki tarafından hazırlanmış Kur'an fihristidir. Tam adı El-Mu'cemu'l-Müfehres Li Elfazi'l-Kur'ani'l-Kerim'dir.

öğrenmeleri, ardından da Kur'an'ı ezberlemeleri tavsiye edilmiştir.¹⁰ Böylece hafızlık, ilmi araştırmaları hem kolaylaştırır hem de daha verimli hale getirir.

Hafızlığın bir diğer önemli faydası, zekâ gelişimine olan katkısıdır. Hafızlık, yüzlerce sayfayı ve binlerce ayeti ezberlemek anlamına geldiğinden, bu süreçte beynin yoğun bir şekilde çalıştırılması gerekir. Bu yoğun zihinsel çaba, zamanla hafızanın daha verimli çalışmasını sağlar. İlk başta hafızlık yapmak zorlayıcı görünebilir; ancak düzenli bir çaba gösterildikçe süreç kolaylaşır ve hafıza, öncesine kıyasla çok daha hızlı ve etkili bir şekilde ezber yapma kapasitesine ulaşır. Bu durum, hafızların diğer insanlara göre hafızalarını daha etkin ve işlevsel kullanabilmelerine olanak tanır. Nitekim yapılan araştırmalar, hafızlık eğitimi tamamlayan bireylerin, beyin fonksiyonlarını kullanmada diğer öğrencilere göre belirgin bir gelişim gösterdiğini ortaya koymaktadır.¹¹ Hafızlık eğitimiyle kazanılan bu gelişim, öğrencinin genel eğitim hayatındaki başarısını da olumlu yönde etkileyecektir.

Kur'an-ı Kerim'i hıfz etmek, bir müminin Arapça dil becerilerini geliştirmesine büyük katkı sağlar. Çünkü Kur'an'da yer alan gramer yapıları, hafızlar için değerli bir kılavuz niteliğindedir. Gramer kurallarını öğrenme sürecinde, hafız, ayetlerdeki benzer yapıları zihninde canlandırarak bu kuralları daha etkili bir şekilde kavrayabilir. Bunun yanı sıra, hafızlık Arapça konuşma yeteneğini de geliştirmektedir; kişi, konuşmalarında Kur'an ayetlerinden alıntılar yaparak ifadelerini zenginleştirir ve böylece dilin doğru telaffuzunu ve fasih kullanımını daha iyi benimser. Sonuç olarak, hafızlık, Arapça öğreniminde önemli bir araç görevi görür.¹²

Hafızlığın korunması ise ayrı bir özen ve sorumluluk gerektirir. Bu konuda hocaların sıkça dile getirdiği bir söz vardır: "Hafız olmak değil, hafız olarak ölmek önemlidir." Bu ifade, Kur'an-ı Kerim'in sadece ezberlenip bırakılacak bir metin olmadığını, aynı zamanda sürekli tekrar edilerek unutulmaması gereken bir kitap olduğunu hatırlatır. Sorumluluk bilincine sahip bir hafız, hocalarının tavsiyesine uyarak her gün en az bir cüz okuma alışkanlığı edinir. Bu düzenli pratik, hafızın Kur'an-ı

¹⁰ Mehmet Ali Gökaçtı, *Türkiye'de Din Eğitimi ve İmam Hatipler* (İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2005) 190.

¹¹ Necip Kutlu -Temel Kacır - Beste Mentese - Şüheda Alpay - Erol Ozan, "Hafızlık ve Beyin", *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 17/3 (Eylül 2019), 362.

¹² İrfan Başkurt, *Din Eğitimi Açısından Kur'an Öğretimi ve Yaz Kur'an Kursları* (İstanbul: Dem Yayınları, 2007), 55.

Kerim'i hayatının bir parçası haline getirmesini sağlar. Her gün okuyacağı cüz, gün içinde fırsat buldukça tekrar edilir. Ayetlerin anlamını bilen bir hafız için bu süreç daha derin bir anlam kazanır; çünkü okudukça, ayetlerde kendi hayatına dair mesajlar bulabilir. Hafız, ezberlediği ayetleri sürekli tekrarlayarak ve yaşayarak, bu kutsal emaneti geleceğe taşımanın ağır ama onurlu sorumluluğunu üstlenir.¹³ Nihayetinde hafızlık, yalnızca kuru bir ezberden ibaret bir bilgi değil, aynı zamanda yaşanan ve sürekli yenilenen bir bilgi ve hikmet kaynağına dönüşür.

Hafızlık, Allah'ın kelamını ezberlemek anlamına geldiğinden, büyük bir sorumluluğu da beraberinde getirir. Peygamber Efendimiz'in ahlakının Kur'an ile şekillenmiş olması, hafızlık yapan bir kişinin de bu kutsal kitabın manevi yükünü idrak etmesini ve yaşamını ona uygun şekilde düzenlemesini gerekli kılar. Toplum, hafızlardan yüksek bir temsil beklediği için, onların Kur'an'ın değerine uygun olmayan bir tutum sergilemesi hayal kırıklığına yol açabilir. Ancak bir hafız, davranışları ve ahlaki duruşuyla bu ulvi görevi hakkıyla yerine getirdiğinde, bunun hem dünyada hem de ahirette mükâfatını alacaktır.

1.3. Hafızlığın Ortaya Çıkışı ve Nedenleri

Hafızlık, Kur'an-ı Kerim'in ezberlenmesi ve sözlü olarak muhafaza edilmesi geleneği olarak İslam tarihinde önemli bir yere sahiptir. Kur'an'ın nazil olduğu dönemde, vahyin korunması ve sonraki nesillere aktarılması amacıyla hem yazılı hem de sözlü yöntemler benimsenmiştir. Ancak sözlü muhafaza yöntemi, özellikle Arap toplumunda hafızanın güçlü bir araç olarak kullanılması sebebiyle daha yaygın bir uygulama alanı bulmuştur. Peygamber Efendimiz, vahiy geldiğinde nazil olan ayetleri tekrar ederek ezberlemeye çalışmış, ancak bu süreçte ayetleri unutma endişesi de yaşamıştır. Bu durum karşısında, Yüce Allah tarafından teskin edilmiş ve ayetlerin hafızasına bizzat Allah tarafından yerleştirileceği kendisine bildirilmiştir.¹⁴ Böylelikle Kur'an-ı Kerim ayetleri, Peygamberimiz tarafından ezberlenmiş ve daha sonra vahiy kâtiplerine yazdırılmıştır. Peygamber Efendimiz, yazım sırasında olası hataları düzeltmek amacıyla, ayetleri yazdırdıktan sonra kâtiplerden metni kendisine okumalarını istemiştir. Bu aşamadan sonra ise isteyen sahabeler kendi kişisel

¹³ Mustafa Öcal, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002), 58.

¹⁴ el-Kıyâmet 75/16-19.

nüshalarını oluşturmuştur. Bu şekilde, Peygamberimizin döneminde birçok sahabe, Kur'an'ı hem hafızalarında hem de yazılı metinler halinde koruma altına almıştır.¹⁵

Kur'an-ı Kerim, indirildiği günden itibaren hem yazıya geçirilerek hem de ezberlenerek korunmuştur. Bu ilahi kitabın tahrif edilmeden günümüze ulaşmasında yazılı kayıtlar ve hıfzın (ezberleme) birlikte önemli bir rol oynadığı kabul edilse de, hıfzın yazıya oranla daha etkili olduğu görülmektedir. Bunun temel nedenlerinden biri, o dönemde Arapçanın noktasız ve harekesiz bir yazı sistemine sahip olmasıdır. Bu durum, yazılı metinlerin okunmasında hata yapma riskini artırmaktaydı. Bu sebeple, vahyin ilk muhatabı olan Peygamber Efendimiz'in mübarek dilinden doğru bir şekilde tilavet edilen Kur'an'ın, aynı şekilde ezberlenerek hafızlar tarafından korunması büyük bir önem taşımaktadır.¹⁶ Hafızlığın yanı sıra, vahyin yazılı olarak kaydedilmesi de büyük önem taşımış ve Kur'an-ı Kerim'in korunmasında temel kaynaklardan biri olmuştur.

Kur'an-ı Kerim, dil, üslup ve içerik açısından eşsiz bir yapıya sahip olmasının yanında, indirildiği günden bu yana hiçbir değişikliğe uğramadan korunmuş olan tek ve son ilahi kitaptır. Ayrıca, Kur'an, önceki ilahi kitaplardan farklı olarak, Allah'ın doğrudan koruması altındadır ve her türlü tahrifattan uzak tutulmuştur. Buna karşılık, diğer semâvi kitapların korunması insanlara bırakılmış, bu durum da zamanla söz konusu kitapların tahrif edilmesine yol açmıştır. Sonuç olarak, son ilahi kitap olan Kur'an-ı Kerim'in gönderilmesiyle önceki kutsal kitapların hükümleri sona ermiştir. Ancak Kur'an-ı Kerim, kıyamete kadar geçerliliğini ve rehberliğini sürdürecektir.¹⁷

1.3.1. Hafızların Seyyidi Hz. Muhammed (s.a.s.) ve İlk Hafız Sahabeler

Kur'an-ı Kerim'in ilk muhatabı olan Hz. Peygamber, bu ilahi kitabı ilk okuyan ve insanlara öğreten kişidir. O, Kur'an-ı Kerim'i doğru ve güzel bir şekilde okuma konusunda örnek teşkil eden ilk "Fem-i Muhsin"dir.¹⁸ Aynı zamanda Kur'an'ın ilk

¹⁵ Suat Yıldırım, *Ana Hatlarıyla Kur'an-ı Kerim ve Kur'an İlimlerine Giriş* (Erzurum: Ensar Neşriyat, 2013), 61.

¹⁶ Abdullah Emin Çimen, *Hafızlık Tarihi ve Türkiye'de Hafızlık Kurumunun İşlevselliği* (İstanbul: Sayfa Dijital Baskı, 2010), 19.

¹⁷ Abdullah Draz, *En Mühim Mesaj: Kur'an* (İstanbul: Işık Yayınları, 1994), 5-6.

¹⁸ Kur'an-ı Kerim'i doğru ve güzel okuyan kişi anlamına gelir.

hafızı ve “Hafızların Seyyidi”dir.¹⁹ Peygamberimiz İslam’ı kabul eden müslümanlara Kur’an’ı öğretmek ve ezberletmek için hicretten önce Mus’ab ibn Umeyr’i (ö. 3/625) ve İbn Ümmi Mektum’u (ö. 14/636) Medine’ye; hicretten sonra da Muaz ibn Cebel’i Mekke’ye göndermiştir.²⁰ Ayrıca fethedilen bölgelere vali atanırken, aynı zamanda bir Kur’an öğreticisi de gönderilirdi. Bu uygulama sayesinde, İslam’ın yayıldığı yeni yerleşimlerde Kur’an’ın doğru ve eksiksiz bir şekilde öğrenilmesi ve öğretilmesi sağlanmıştır.²¹

Kaynaklarda, hafız sahabelerin sayısının oldukça fazla olduğu belirtilmektedir.²² Buhari’de geçen bir hadiste şöyle rivayet edilir: “Kur’an’ı şu dört kişiden öğreniniz: Abdullah İbn Mes’ud (ö. 32/653), Ebu Huzeyfe’nin azatlısı Salim (ö. 2/624), Übey b. Ka’b (ö. 32/654) ve Muaz b. Cebel (ö. 18/640).”²³ Bu sahabeler Kur’an’ın büyük çoğunluğunu Peygamberimizin bizzat kendisinden öğrenmiştir. Ancak sahabelerden hafız olanlar yalnız bu dört kişiden ibaret değildir. Örneğin “Hulefâ-i Râşidîn” olarak anılan İslam’ın ilk dört halifesi de hafız sahabeler arasındadır. Aynı zamanda kadın sahabelerden, Hafsa (ö. 45/667), Hazreti Aişe (ö. 58/678), Ümmü Seleme (ö. 61/683) de bu topluluğa dâhildir.²⁴

Allah’ın kelâmı olan Kur’an, sahabelerin hayatında son derece önemli bir yer edinmiştir. Onlar, Kur’an’ı öğrenme, ezberleme ve anlamada büyük bir gayret göstermiş ve bu konuda adeta birbirleriyle yarışmışlardır. Ezberledikleri ayetleri heyecanla birbirleriyle paylaşmış, Kur’an’ın rehberliğinde hayatlarını şekillendirmişlerdir. Bazı sahabelerin ise Hz. Peygamber’in yanından ayrılmayarak, yeni bir ayet nazil olduğunda hemen ezberledikleri nakledilmektedir. Bu durum, onların Kur’an’a duydukları derin bağlılığı ve öğrenme konusundaki içten çabalarını açıkça ortaya koymaktadır.²⁵ Bu, öyle derin bir aşkı ki sahabeler, gecelerin en huzurlu ve derin uyku anlarını bile feda ederek teheccüd namazlarına yönelir ve Kur’an okumaya koyulurlardı. Onların bu içten

¹⁹ İbrahim Canan, *Kur’an’ın Mucizevi Korunması* (İstanbul: Işık Yayınları, 2005), 32-34.

²⁰ Keskiöglü, *Kur’an-ı Kerim Bilgileri*, 151-152; Hamidullah, *İslam Peygamberi: Hayatı ve Faaliyeti II*, 41.

²¹ Suat Cebeci - Bilal Ünsal, “Haftalık Eğitimi ve Sorunları” *Değerler Eğitimi Dergisi*, 4/11 (Haziran 2006), 28; Ahmet Fatih Çaylı, *Kur’an Kursu Öğreticilerine Göre Hafızlık Öğretimi ve Problemleri: Göller Bölgesi Örneği* (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005), 20.

²² İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fî Temyîzi’s-Sahâbe*, 1, 125.

²³ Buhârî, “Fezâ’ilü’l Kur’ân”, 8.

²⁴ Draz, *En Mühim Mesaj: Kur’an*, 4-5.

²⁵ Keskiöglü, *Kur’an-ı Kerim Bilgileri*, 151.

ibadetleri, Kur'an'a duydukları derin sevgi ve Allah'a olan güçlü bağlılıklarının en anlamlı yansımalarından biriydi.²⁶

1.3.2. Asr-ı Saadet'ten Sonra Hafızlık

Hız. Peygamberin sağlığında nüzul süreci devam ettiği için Kur'an metinleri bir araya getirilememiştir. Bu nedenle Peygamberimizin vefatından sonra Hız. Ebû Bekir'in (13/634) hilafeti döneminde Zeyd b. Sâbit'in (45/655) başkanlığında kurulan bir komisyon aracılığıyla Kur'an ayetleri bir araya getirilerek iki kapak arasında toplanmıştır. Hız. Osman (35/656) döneminde ise fetihlerin artması ve İslam coğrafyasının genişlemesi sebebiyle oluşan ağız farklılığının önüne geçmek için Kur'an'ın çoğaltılması kararı alınmıştır. Çoğaltılan Kur'an nüshaları, İslam coğrafyasının çeşitli bölgelerine birer öğreticiyle birlikte gönderilmiştir. Burada dikkat çeken husus, Kur'an'ın sadece yazılı olarak muhafaza edilmesiyle yetinilmemesidir. Yazılı metinlere ek olarak, bu metinleri doğru bir şekilde okuyup öğreten hafızların tilaveti, Kur'an'ın en doğru şekilde sonraki nesillere aktarılmasında hayati bir rol oynamıştır. Bu nedenle, asr-ı saâdetten itibaren büyük önem verilen hafızlık, sonraki dönemlerde de aynı değeri muhafaza etmiş ve İslam toplumunda güçlü bir gelenek olarak varlığını sürdürmüştür.²⁷

İslam tarihinin ilk dört asrında Kur'an ve hafızlık eğitimi daha çok camilerde yürütülmüştür. Camiler, o dönemde yalnızca ibadet yerleri değil, aynı zamanda ilim ve eğitim merkezleri olarak da işlev görmüştür. Ancak hicrî dördüncü yüzyıldan itibaren, Kur'an eğitimi ve diğer İslâmî ilimler için medreseler kurulmaya başlanmıştır. Bu medreseler, sistemli bir eğitim anlayışı ile İslâmî ilimlerin daha geniş kitlelere aktarılmasına ve Kur'an'ın öğrenim ve öğretimine katkı sağlamıştır. Böylece camilerde başlayan eğitim geleneği, medreselerle birlikte daha kurumsal bir yapıya kavuşmuştur.²⁸ İleri düzeyde Kur'an eğitimi sunan ilk bağımsız eğitim kurumları, dârülkur'ân olarak bilinen kurumlardır. Bu kurumlar, Kur'an'ın ileri düzeyde öğrenimi ve öğretilmesi amacıyla özel olarak kurulmuşlardır. İlk dârülkur'ân, hicrî dördüncü yüzyılın sonlarında

²⁶ İdris Şengül, *Hız. Osman (r.a.) Döneminde Kur'an-ı Kerim'in İstinsahı, Çoğaltılıp Neşredilmesi* (İzmir: Yeni Ümit Kitaplığı, 2004), 99.

²⁷ Hatice Şahin Aynur, *Kur'an Hıfzı Geleneği ve Günümüzdeki Uygulama Biçimleri* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2015), 41.

²⁸ Nebi Bozkurt, "Dârülkurrâ" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/543.

Dımaşk'ta inşa edilen Sadiriyye Medresesi'dir. Bu kurum, Kur'an eğitimine odaklanan yapısıyla benzerlerinden ayrılmıştır. Ancak, dârülkur'ân gibi merkezlerin bulunmadığı yerlerde, büyük camiler ve çevreleri Kur'an eğitimi için birer merkez olarak kullanılmıştır. Bu mekanlar, Kur'an'ı öğrenmek ve öğretmek isteyenler için önemli yerler olmuştur.²⁹

Selçuklular döneminde Kur'an eğitimi verilen medreseler "dârülhuffâz" olarak anılmıştır. Osmanlı döneminde ise bu eğitimin verildiği medreselere "dârulkurrâ" denilmiştir.³⁰ Osmanlıların ilk dârulkurrâsı, Bursa'daki Yıldırım Bayezid Dârulkurrâsı'dır.³¹ Dârulkurrâlar, genellikle camilerin içinde veya çevresinde yer alan mekânlar olarak öne çıkmaktadır. Kıraat eğitiminin uygulamalı bir yöntem gerektirmesi, camileri bu eğitim için en uygun mekânlar haline getirmiştir. Özellikle Osmanlı döneminde dârulkurrâlara büyük önem verildiği anlaşılmaktadır. Osmanlılar, bu kurumlar aracılığıyla Kur'an'ın doğru okunması, ezberlenmesi ve kıraat ilminin nesiller boyunca aktarılmasını sağlamışlardır. Camilerle bütünleşik bu yapılar, aynı zamanda eğitim ve ibadetin bir arada gerçekleştirildiği önemli merkezler olarak hizmet vermiştir.³²

1.3.3. Cumhuriyetin İlanından Günümüze Hafızlık

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte, diğer alanlarda olduğu gibi eğitim faaliyetlerinde de köklü değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Bu değişikliklerin en önemlilerinden biri, 3 Mart 1924 tarihinde kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu'dur. Bu kanunla birlikte, eğitimde birlik sağlanması hedeflenmiş ve tüm eğitim kurumlarının Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanması öngörülmüştür. Bu kapsamda, hafızlık eğitimi veren dârulkurrâların da düzenlenmesi planlanmıştır. Kanunun ardından dârulkurrâlar üzerinde çeşitli değişiklikler yapılmış ve bu kurumlar, Kur'an Kursu adı altında yeniden organize edilerek Kur'an ve hafızlık eğitimi vermeye devam etmiştir. Bu süreç, Kur'an eğitiminde sürekliliğin sağlanması açısından önemli bir adım olmuştur.³³

²⁹ Bozkurt, "Hâfiz", 74-78.

³⁰ Bozkurt, "Dârulkurrâ", 544.

³¹ Ziya Kazıcı, *Anahatlarıyla İslam Eğitim Tarihi* (İstanbul: İfav Yayınları, 2016), 91.

³² İsmail Karaçam, *Sonsuz Mucize Kur'an* (İstanbul: Çağ Yayınevi, 1990), 37.

³³ Halis Ayhan, "Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimine Genel Bakış: Atatürk'ün İslam Dini ve Din Eğitimi Hakkındaki Görüşleri", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18 (Ocak 2000), 5-27.

Sistem değişikliği nedeniyle hafızlık eğitimi bir süre aksamalar yaşansa da bu alandaki çalışmalar tamamen kesintiye uğramamış ve farklı şekillerde devam ettirilmiştir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta, Kur'an kurslarının dârülkurrâların tam bir devamı niteliğinde olmadığıdır. Çünkü dârülkurrâlar yalnızca hafızlık eğitimi değil, aynı zamanda Kur'an ve kıraat ilimlerinde ihtisas eğitimi veren okullar olarak hizmet vermekteydi. Günümüzde dârülkurrâların eğitim programına benzer bir ihtisas eğitimi, Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesindeki "Haseki Eğitim Merkezi" olarak bilinen ve daha sonra "Dini Yüksek İhtisas Merkezleri" adını alan kurumlarda gerçekleştirilmektedir. Ancak bu merkezler, Cumhuriyetin kuruluşundan çok daha sonra açılmıştır. Bu nedenle, Cumhuriyetin ilk yıllarında hafızlık eğitiminin devam ettiği görülse de kıraat ve ihtisas eğitiminde uzun bir süre aksama yaşandığı anlaşılmaktadır. Bu gecikme, dârülkurrâların kapatılması ile ortaya çıkan boşluğun ancak yıllar sonra doldurulabildiğini göstermektedir.³⁴

Cumhuriyetin ilk yıllarında din eğitimi alanında pek çok zorlukla karşılaşılmış olsa da, hafızlık eğitimi, halkın güçlü talebi ve bu alana kendini adanmış hocaların özverili çalışmaları sayesinde ara vermeksizin devam etmiştir. Hafızlık eğitiminin sürekliliği, dinî değerlerin korunmasında halkın duyarlılığını ve kararlılığını göstermiştir. 1965 yılına gelindiğinde, çıkarılan bir kanunla Kur'an Kursları, resmî bir yönetmeliğe kavuşturulmuş ve bu kursların faaliyetleri yasal bir zemine oturtulmuştur. Söz konusu yönetmeliğin 10. Maddesine göre hafızlık eğitimini bu kursların temel misyonu olarak tanımlamıştır. Bu düzenleme, hafızlık eğitiminin resmî olarak desteklenmesi ve korunması açısından önemli bir adım olmuştur.³⁵

Cumhuriyet öncesi dönemde hafızlık eğitimi için özel olarak tasarlanmış müstakil eğitim kurumları bulunmaktaydı. Bu kurumlar, sadece hafızlık ve kıraat ilimleri üzerine yoğunlaşarak eğitim sunuyordu. Ancak Cumhuriyet dönemiyle birlikte bu yapı değişmiş, hafızlık eğitimi, bugün yaygın eğitim kurumları arasında yer alan Kur'an kurslarının bir bölümü olarak sürdürülmeye başlanmıştır. Günümüzde Kur'an kursları, hafızlık eğitiminin yanı sıra temel dinî bilgiler ve Kur'an okuma becerilerini

³⁴ Bozkurt, "Dârülkurrâ", 8/545.

³⁵ M. Faruk Bayraktar, *Kuran Kurslarında Eğitim Öğretim ve Verimlilik* (İstanbul: İsav Kitapları, 2000), 157.

kazandırmaya yönelik çeşitli programlar sunmaktadır.³⁶ Kur'an kurslarında eğitim olarak hafızlık sürecini tamamlayan öğrenciler, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından her eğitim-öğretim yılında düzenlenen hafızlık sınavlarına girerek başarı durumlarını belgelendirebilmektedir. Bu sınavlarda başarılı olanlara hafızlık belgesi verilmektedir. 1975 yılından bu yana hafızlık belgesi alan kişilerin sayısı iki yüz bini aşmıştır.³⁷ Bu durum, Türkiye'de hafızlık eğitiminin ne kadar yaygın ve önemli bir konuma sahip olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Ayrıca, hafızlık eğitimi teşvik etmek amacıyla 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 36. Maddesi uyarınca, Diyanet İşleri Başkanlığı'nda görev yapan hafızlara bir derece, yani üç yıllık kıdem avantajı sağlanmaktadır.³⁸ Bu düzenleme, hafızlık yapan bireylerin meslek hayatında da desteklenmesine yönelik önemli bir teşvik unsuru olarak öne çıkmaktadır.

³⁶ Suat Cebeci, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi* (Ankara: Akçağ Yayınları, 1996), 32.

³⁷ Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), "2023'te 13 Bin 334 Kişi Hafızlık İcazetnamesi Aldı" (Erişim 20 Aralık 2024).

³⁸ Bozkurt, "Hâfız", 76.

II. GÜNÜMÜZDE HAFIZLIK EĞİTİMİ VE METOTLARI

2.1. Günümüzde Kur'an Kursları ve Hafızlık Eğitimi

Hafızlık eğitimi günümüzde, resmi olarak Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı Kur'an kurslarında verilmektedir. Bunun yanı sıra, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı hafızlık proje okulları ve çeşitli özel eğitim kurumlarında da bu eğitim imkânı sunulmaktadır. 28 Şubat sürecinde Kur'an kurslarının kapatılması nedeniyle hafızlık eğitiminde önemli zorluklar yaşanmıştır. Ancak, 2005-2006 yıllarından itibaren atılan yeni adımlarla bu alanda bir toparlanma süreci başlamış ve hafızlık eğitiminin kapsamı genişletilmiştir. 2010 yılında yürürlüğe konulan "Hafızlık Eğitim Programı"³⁹ ile bu alandaki çalışmalar ivme kazanmıştır. 2011 yılında yayınlanan bir KHK ile Kur'an kursları önündeki diğer engeller de kaldırılmıştır.⁴⁰ Bu düzenlemeler, Kur'an kurslarının daha verimli bir şekilde faaliyet göstermesine olanak sağlamış ve hafızlık eğitiminin sistematik bir yapıya kavuşmasına katkıda bulunmuştur.

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından oluşturulan Hafızlık Eğitim Programı'na göre, bu programı başarıyla tamamlayan öğrenciler şu bilgi ve becerilere sahip olmaktadır:

- Kur'an-ı Kerim'i doğru ve kurallarına uygun bir şekilde okuyabilirler.
- Hafızlık yapabilirler.
- Kur'an okuma tekniklerini öğrenir ve bu kuralları uygularlar.
- Belirlenen Kur'an bölümlerini (aşır, mihrabiye) toplum önünde doğru bir şekilde sunabilirler.
- Ramazan ayında topluluk önünde Kur'an tilaveti yapabilirler.
- Kur'an'ın temel konularında derinlemesine bilgi sahibi olurlar.
- İslam'ın inanç, ibadet ve ahlak ilkelerini kavrarlar.

³⁹ T.C. Başbakanlık Diyanet İşleri Başkanlığı, Hafızlık Eğitim Programı, Ankara 2010.

⁴⁰ Rukiye Keskinsoy, *Geçmişten Günümüze Trabzon'da Hafızlık Geleneği: Mehmet Rüştü Aşıkutlu Kur'an Kursu Örneği* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023), 41-44.

- Peygamber Efendimiz'in hayatı, ahlâkî değerleri ve öğretileri hakkında bilgi sahibi olurlar.
- İbadetlerle ilgili gerekli bilgi ve becerilere hâkim olurlar.
- Kur'an meali okuyup anlama yeteneği geliştirirler.
- Din hizmetlerini yerine getirebilmek için gerekli temel bilgi ve becerilere ulaşırlar.
- Kendine güven, iletişim yetenekleri ve sosyal etkileşim becerilerini artırır.
- Demokratik değerlere ve insan haklarına saygılı, sorumlu bireyler olarak yetişirler.

Bu programın temel amacı, hafızlık eğitiminde karşılaşılan yanlış uygulamaları engelleyerek ülke genelinde bir birlik sağlamak ve standart bir uygulama sistemi oluşturmaktır. Ayrıca, program kapsamında, ezberleme sürecini kolaylaştırmaya yönelik tekrarlara dayalı bir yöntem de uygulanmaktadır. Bu yöntem, ezberleme ve ezberlenen bilgilerin korunmasına dair modern araştırmalardan yararlanılarak geliştirilmiştir. Programın ezberleme yaklaşımı iki aşamadan oluşur: ezberleme ve ezberi koruma. Bu aşamalar, hafızlık sürecinin daha etkili bir şekilde yürütülmesini hedeflemektedir.⁴¹ Bu kapsamda uygulanan yöntem aşağıdaki adımları içerir:

- Sayfa, iki ya da üç parçaya bölünerek işlenir.
- Her bölümdeki ayetler, tek tek ezberlenir. Uzun ayetler, okuyucunun nefes alma ihtiyacı gözetilerek ya da vakıf işaretlerine uygun olarak bölümlere ayrılır. Her yeni ezberlenen parça, önceki bilgilerle birleştirilerek pekiştirilir.
- Bir bölüm tam olarak ezberlendiğinde, öğrenci bu bölümü öğretmenin belirlediği sayıda tekrar eder. Bu tekrarlar sonrasında, öğrenci ezberlediklerini önce iki arkadaşına, ardından bir öğretici veya hocaya sunar.
- İkinci bölüm ve varsa üçüncü bölüm için de benzer süreçler izlenir. Bölümler birleştirilerek tekrar edilir ve dinletilir.

⁴¹ Hüseyin Algur, *Hafızlık Eğitimi Alan Bireylerin Motivasyon ve Psiko-Sosyal Durumlarının Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi* (Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018), 70.

- Ezberleme süreci, öğrencinin gün içindeki ezber kapasitesi göz önünde bulundurularak düzenlenir.⁴²

Hafızlık Eğitim Programı, Kur'an-ı Kerim'in öğretilmesi ve ezberlenmesi konusunda dikkatle hazırlanmış pedagojik yöntemleri içerir. Program, Kur'an-ı Kerim'i okuma ve anlama sürecini destekleyen çeşitli derslerle zenginleştirilmiştir. Programın başlangıç aşamasında, öğrencilere "Kur'an-ı Kerim Okumaya Giriş" başlıklı bir ders sunularak temel okuma becerileri kazandırılmaktadır. Bu ders kapsamında, Kur'an'ı yüzüne okuma pratiği yapılır ve bu pratiğin toplamda 220 saat sürdüğü belirlenmiştir. Ayrıca, Kur'an ezberi için ayrılan süre 160 saat olarak planlanmıştır. Tecvid ve tâlim bilgisi ise 80 saat süreyle öğretilmektedir. Eğitim programının bir diğer önemli unsuru ise dini bilgilerdir. Bu bilgiler, programın hem hazırlık hem de ezber aşamalarında işlenmektedir. Aynı zamanda, hafızlık eğitiminde öğrencilerin sosyal gelişimine de önem verilir. Program, sosyal etkinlikler ve öğrencilere yönelik rehberlik hizmetleri ile desteklenir. Bu hizmetler, öğrencilerin hem dini hem de sosyal becerilerinin gelişimine katkıda bulunmayı amaçlar. Sosyal etkinlikler ve rehberlik, öğrencilerin hem akademik hem de sosyal yönlerini geliştirmek için düzenlenerek öğrencilerin dini ve toplumsal bağlamda kendilerini ifade etme yeteneklerini artırır.⁴³

Hafızlık programının tamamlanma süresi, bu eğitimin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Zira hafızlık eğitimi gören öğrenciler, bu süreçte sosyal hayatlarından büyük ölçüde uzaklaşarak oldukça zorlu ve yoğun bir çalışmaya dâhil olmaktadır. Bu nedenle, programın mümkün olduğunca kolaylaştırılması ve öğrencilerin ihtiyaçlarına uygun bir müfredat hazırlanması büyük önem taşımaktadır. Sosyal hayattan bir süre ayrı kalmak, öğrencilerin psikolojik ve sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebilir.⁴⁴ Dolayısıyla bu tür program ve projelerin tasarlanması aşamasında, saha koşullarına uygun ve sürdürülebilir olmaları büyük önem taşımaktadır.

2.2. İmam Hatiplerde Kur'an-ı Kerim Eğitimi ve Hafızlık Çalışmaları

İmam hatip ortaokulları ve liselerinde, hafız öğrencilere yönelik çeşitli proje ve programlar uygulanmaktadır. 2014-2015 eğitim-öğretim yılında, Diyanet İşleri

⁴² Diyanet İşleri Başkanlığı Hafızlık Eğitim Programı (DİBHEP), (2010), 16-18.

⁴³ Diyanet İşleri Başkanlığı Hafızlık Eğitim Programı (DİBHEP), (2021), 11-12.

⁴⁴ Hatice Şahin, *İslam Kültür Tarihinde Kur'an Hıfzı Geleneği ve Günümüzdeki Uygulama Biçimleri* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011), 222-225.

Başkanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığı arasında imzalanan protokol çerçevesinde başlatılan “Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi”⁴⁵ kapsamında, imam hatip ortaokullarında öğrenim gören öğrenciler, örgün eğitimlerine devam ederken hafızlık yapma fırsatına sahip olmuşlardır. Bu proje kapsamında, hafızlık eğitiminin başlaması, sürdürülmesi ve tamamlanmasıyla ilgili temel hedefler belirlenmiş ve önemli noktalar vurgulanmıştır. Projenin hedefleri arasında, hafızlık eğitiminin 5. veya 6. sınıflarda tamamlanması, 7. ve 8. sınıflarda ise pekiştirilmesi gerektiği yer almıştır. Ayrıca, eğitime ayrılan sürenin daha verimli ve etkin bir şekilde değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Eğitim süreci, öğrencilerin kazanması gereken erdemleri ön planda tutarak bu değerlerin güçlendirilmesini amaçlamaktadır. Proje, bunun yanı sıra, öğrencilerin disiplin ve zaman yönetimi gibi beceriler kazanmalarını ve bu becerilerin sürdürülebilir olmasını hedeflemektedir. Eğitim sürecinde, öğrencilerin kişisel ve sosyal gelişimlerini desteklemek amacıyla çeşitli sosyal ve kültürel etkinlikler de planlanmıştır. Proje, hafızlık eğitimi sürecinde öğrencilerin yetenekleri doğrultusunda seçim yapılmasının önemine dikkat çekmektedir. Ayrıca, öğrencilerin akademik olarak bir üst öğrenime hazırlanması, eğitimin kesintisiz sürdürülmesi ve velilerin eğitimden beklentilerinin karşılanması gerektiği de hatırlatılmıştır.⁴⁶ Proje çok iyi planlanmış gibi görünse de, uygulama sürecinde beraberinde çeşitli problemleri de getirmektedir. Bu konuyla ilgili detaylı değerlendirmelere son bölümde yer verilecektir.

Millî Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü'nün “Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık” projesinde, hafızlık eğitimi üç ana aşamaya bölünmüştür. Bu aşamalardan hazırlık ve hafızlık sonrası pekiştirme süreçleri okul ortamında gerçekleştirilerek, hafızlık ezber aşamasının ise Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından Kur'an kurslarında tamamlanması öngörülmüştür.⁴⁷ Hafızlık pekiştirme süreci, ortaokul 7. ve 8. sınıfın ardından isteğe bağlı olarak hafızlık projesi uygulanan imam hatip liselerinde devam etmektedir. Projenin lise düzeyindeki temel amacı, hafızlığın

⁴⁵ T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü - T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü, *Okul-Kur'an Kursu İş Birliğine Dayalı Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi Uygulama Usul Ve Esasları* (2019), 2.

⁴⁶ Elif Mete, *Proje İmam Hatip Ortaokullarındaki Hafızlık Eğitimi ve Diyanet İşleri Başkanlığı'na Bağlı Kur'an Kurslarında Yürütülen Hafızlık Eğitimi Süreçlerinin Karşılaştırılması (İstanbul Avrupa Yakası Örneği)* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022), 18-19.

⁴⁷ Ekrem Kozakoğlu, *Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi ve Kur'an Eğitimine Katkısı (Konya Selçuklu Mustafa Büyükkaplan Hafız İmam Hatip Ortaokulu Örneği)* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 64.

muhafazasını sağlamak olup, bu doğrultuda hafız öğrencilerin düzenli olarak ezberlerini tekrar etmeleri ve aynı zamanda akademik derslerine yönelmeleri beklenmektedir. Ancak, hafızlık projesi uygulanan imam hatip liselerinde ders programı ve öğrenci takibi ile ilgili yeterli bir planlama yapılmamıştır. Oysa projenin imam hatip ortaokullarındaki hafızlık ve okul süreci, tüm ayrıntılarıyla dikkatlice planlanmıştır. Bu durum, lise düzeyinde hafızlık eğitiminin sürdürülebilirliğini ve öğrencilerin başarısını olumsuz yönde etkileyebilir. Bu nedenle, hafızlık proje imam hatip liselerinde, hafız öğrencilerin okul eğitiminden azami düzeyde faydalanmalarını sağlamak ve akademik başarılarını artırmak amacıyla özel bir ders planının hazırlanması gerekmektedir. Ayrıca, gerekli altyapının oluşturulması ve düzenli ezber takibini gerçekleştirebilecek öğretmenlerin istihdam edilmesi, projenin etkinliğini artırmak için elzemdir.

2.3. Hafızlık Çalışmalarında Türkiye'nin Diğer Ülkeler Arasındaki Yeri

Türkiye, hafızlık eğitimi veren müslüman ülkeler arasında önemli bir konuma sahiptir. Hafızlık uygulama yöntemleri açısından diğer ülkelerden farklı bir yaklaşım sergilemek suretiyle yaygın olarak Osmanlı usulü ezber yöntemi kullanılmaktadır. Bu yöntemde, ezber süreci her cüzün son sayfasından başlayarak gerçekleştirilir. Tüm cüzlerin son sayfaları ezberlendikten sonra, ikinci aşamada başa dönülür ve son sayfanın bir önceki sayfası ezberlenir. Böylelikle, her iki sayfa birlikte tekrar edilir ve cüz bitene kadar alttaki sayfalar tekrar edilerek yeni sayfalar ilave edilir. Bu yöntemin temel hedefi, Arapça bilmeyen öğrencilerin her aşamada ezberledikleri sayfaları tekrar etmelerini sağlayarak unutmalarını engellemektir. Ancak, bu yaklaşım Arapça bilen öğrenciler için aynı kolaylığı sunmaz; aksine, ezber sürecini daha karmaşık ve zorlayıcı bir hale getirebilir.⁴⁸

Türkiye'de Kur'an'ı ezberleme konusunda genellikle "ya hep ya hiç" anlayışı benimsenmektedir. Bu yaklaşımda, belirli surelerin veya cüzlerin ezberlenmesi yerine tüm Kur'an'ın ezberlenmesi hedeflenmektedir. Ancak hafızlık sürecinin yarım kalması durumunda, yarım hafız, çeyrek hafız veya sure hafızı olmak gibi sosyal hayatta herhangi bir karşılığı bulunmamaktadır. Buna karşın, diğer müslüman ülkelerde yaygın olarak sure öncelikli bir ezber yöntemi tercih edilmektedir. Bu sayede, hafızlık yapmayan bireyler dahi tıpkı bizim namaz surelerini bildiğimiz gibi Kur'an'ın uzun

⁴⁸ Şahin Aynur, *Kur'an Hıfzı Geleneği ve Günümüzdeki Uygulama Biçimleri*, 206.

surelerini ezberden okuyabilmektedir. Böylece, pek çok kişi belirli cüzlerin ve surelerin hafızı olma imkânına sahip olmaktadır. Eğer bu yönteme benzer bir uygulama ülkemizde de benimsenmiş olsaydı, hafızlık süreci bu kadar ağır ve yorucu bir hal almayabilirdi. Ayrıca, böyle bir yaklaşım, ibadetlerimizi daha bilinçli ve anlamlı bir şekilde yerine getirme fırsatını da beraberinde getirebilirdi.⁴⁹

Ülkemizde ağırlıklı olarak geleneksel ezberleme tekniklerine bağlı kalsak da, bu konudaki araştırmalar sonucunda daha mantıklı ve çağdaş yaklaşımların varlığı ortaya konulabilir. Bu tür yöntemlerin örnekleri arasında tekrarlama yöntemi ve dijital araçların kullanımı yer almaktadır. Ayrıca bazı bireyler kendi yenilikçi taktiklerini geliştirmişlerdir. Müslüman ülkelerde uygulanan stratejiler incelendiğinde, bazı tekniklerin hazırlık aşamasında, bazılarının fiili ezberleme sürecinde, diğerlerinin ise ezberin pekiştirilmesi amacıyla kullanıldığı görülmektedir. Bizim kullandığımız uygulamalarda en çarpıcı fark ise, ezber stili ve icazettir. Biz genellikle cüzlerin son sayfasından yukarı doğru ezberlerken diğer yöntemler, baştan başlayıp sona doğru yapmaya yöneliktir. İcazet, hafızlık belgesi anlamına gelmekte olup, bir sınavla değil, Kur'an-ı Kerim'in tamamının bir hocanın huzurunda okunmasıyla alınmaktadır. Ülkemizdeki ezber uygulamalarının temelinde, dünya çapında kullanılan yöntemlerin karmaşıklığı yatmaktadır. Bazı yöntemler, her gün Kur'an'ın birden fazla bölümünün okunmasını gerektirirken, bazıları ise icazet almak için hocanın önünde Kur'an'ın tamamını ezbere okuma gibi zorlu bir süreci şart koşmaktadır. Bu bağlamda, ezber sürecinde karşılaşılan zorlukların detaylı bir şekilde uzmanlar tarafından incelenmesi ve hafızlık eğitim kurumlarının verimliliğini artıracak yeni düzenlemelerin hayata geçirilmesi büyük önem taşımaktadır.⁵⁰

2.4. Hafızlıkta Ezber Yapma ve Muhafaza Metotları

Türkiye'de hafız yetiştirme sürecinde, Osmanlı'dan miras kalan ve yaygın olarak "klasik sistem" olarak adlandırılan yöntem kullanılmaktadır. Ancak detaylı bir inceleme yapıldığında, bu klasik sistem ile günümüzde Türkiye'de uygulanan yöntem arasında çeşitli farkların olduğu görülmektedir. Aşağıda, klasik sistemin temel unsurları özetlenmiştir:

⁴⁹ Yasemin Tunç, *Kur'an Hafızlığı ve Müslümanın Dini Hayatındaki Önemi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008), 111.

⁵⁰ Ömer Özbek, "Dünyada Hafızlık Yöntem Örnekleri", *Bilimname* 29/2 (Kasım 2015), 206-207.

- **Ezber Sürecinin Başlangıcı:** Hafızlığa, birinci cüzden başlayarak her cüzün son sayfalarını ezberlemekle adım atılır. Bu madde genellikle sorunsuz bir şekilde uygulanmaktadır.
- **Tekrarın Sürdürülmesi:** Ezber sürecinde, yeni sayfalar (çiğ sayfalar) eklenirken, daha önce ezberlenen sayfaların (pişmiş sayfalar) tekrar edilmesi gereklidir. Ancak, bazı kurslarda hafızlık süresini kısaltma amacıyla pişmiş sayfalar ihmal edilerek yalnızca çiğ sayfalara odaklanılmaktadır. Bu durum, ezberlenen sayfaların uzun süre tekrar edilmemesine yol açarak unutulma riskini artırmaktadır.
- **Ders Sunumunun Şekli:** Dersler, tek oturumda sunulmalıdır. Bir öğrenci dersten bırakıldığında, dersi yeniden sunmak istediğinde kaldığı yerden değil, en baştan başlamalıdır. Örneğin, on sayfalık bir dersten beşinci sayfada bırakılan bir öğrenci, dersi beşinci sayfadan devam ettirmek yerine, on sayfanın tamamını baştan tekrar okumalıdır. Çünkü yeterince pekiştirilmemiş bilgi, ilerleyen süreçte daha kolay unutulabilir. Bu madde, sistemin en kritik unsurlarından biri olmasına rağmen sıklıkla ihmal edilmektedir.
- **Ezberin Yerleşmesi İçin Zaman Tanıma:** Yeni ezberlenen sayfalar (çiğ sayfalar) aynı gün sunulmamalı; bir gece uykusuyla pekişmesi beklenerek ertesi gün ders olarak verilmelidir. Bu, bilgilerin hafızada kalıcı olmasını sağlamak için önemli bir tekniktir.⁵¹

Farklı hafıza türlerini anlamak, öğrenme süreçlerini geliştirmek açısından büyük önem taşır. Öğretmenler, öğrenciler arasında bilginin akılda tutulmasını kolaylaştırmak için öğretim stratejilerini farklı hafıza türlerine göre uyarlayabilirler. Etkili hafıza tekniklerinin kullanımı, öğrenci başarısını artırmada önemli bir rol oynar. Eğitimciler, bu teknikleri ders içeriklerine entegre ederek, öğrencilerin bilgiyi ezberleme ve hatırlama becerilerini önemli ölçüde geliştirebilirler. Hafızlık eğitimi alan bir öğrenci, bu sürecin kurallarını, nasıl çalışması gerektiğini ve ezber yöntemlerini iyi öğrenmelidir. Bu süreçte, öğrencinin düzenli bir günlük program oluşturması, çalışma, dinlenme ve uyku düzenine riayet etmesi önemlidir. Ayrıca, ezber çalışmalarında

⁵¹ Şahin, *İslam Kültür Tarihinde Kur'an Hıfzı Geleneği ve Günümüzdeki Uygulama Biçimleri*, 195-196.

aralıklı tekrarlar yapmak, kesintisiz ve ara vermeden yapılan çalışmalara göre daha verimli sonuçlar sağlayabilir. Her bireyin kendine özgü bir öğrenme tarzı ve kapasitesi olduğundan, başkalarının ezber durumunu referans almak yerine, kişi kendi ezber süreçlerini esas almalıdır. Hafızlık sürecinde diğer öğrencilerle kıyaslama yapmak yerine, bireyin kendi durumuna uygun bir yol haritası çizmesi daha sağlıklı bir yaklaşım olacaktır. Bu, bireysel farklılıkların göz önünde bulundurulmasını ve hafızlık çalışmalarının kişiye özel bir şekilde yürütülmesini sağlayacaktır.⁵²

Hafızlık eğitimine başlamadan önce öğrencilerin okuma becerilerindeki eksiklikleri gidermesi son derece önemlidir. Ezber sürecinde, öğrencilerin okudukları ayetlerde tecvid kurallarına dikkat etmeleri ve bu kuralların uygulamalı olarak açıklanması gereklidir. Yeni ezberlenen bir sayfada öğretmen, ezberlenecek bölümü öncelikle öğrencinin huzurunda doğru bir şekilde okumalı, öğrenci de hocasından dinlediği sayfayı yüzüne okuyarak dinletmelidir. Öğrencinin okuduğu sayfada yanlışlar varsa düzeltilmelidir. Ezberleme sürecinde ayetlerin yüksek sesle okunması ve öğrencinin kendi sesini duyması oldukça faydalıdır. Bu yöntem, hem dilin doğru bir şekilde kullanımını sağlar hem de okuma sırasında yapılan hataların fark edilmesine yardımcı olur. Doğru ve hatasız ezberlemeye özen göstermek, yanlış okumaların alışkanlık haline gelmesini önlemek açısından kritik öneme sahiptir. Aksi halde, bu yanlışlıklar daha sonra düzeltilmesi güç bir duruma dönüşebilir. Ayrıca, ezber yaparken öğrencinin zihnini başka konularla meşgul etmemesi ve hafızasının berrak olması gerekir. Bu sayede, ezber süreci daha verimli ve etkili bir şekilde ilerleyecektir.⁵³

Daha hızlı ve etkili ezber yapabilmek için bazı stratejiler geliştirilmiştir. Bunlardan biri, ezber için en verimli saatleri belirlemektir. Ezberin daha kalıcı olması için zihnin taze ve dinç olduğu sabah saatlerinde çalışılması önerilir. Daha önce çalışılmış ezberlerin ise günün ilerleyen saatlerine bırakılması, öğrencinin zamanını daha etkili kullanmasına yardımcı olabilir. Ezberleme sürecinde öğrencilerin sık karşılaştığı önemli bir zorluk, öğrendikleri dersleri kısa sürede unutmalarıdır. Bir sonraki tekrara geçildiğinde, daha önce ezberlenmiş sayfaları hatırlamak için neredeyse

⁵² M. Faruk Bayraktar, *Hafızlık Eğitiminin Geleneksel Yöntemleri ve Kur'an Kursları* (Ankara: Fecr Yayınları, 2008), 124-126.

⁵³ Nihat Temel, "Kur'an Talimi ve Hafızlık Eğitimi", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 18 (2007), 43-48.

yeni ezberlenen sayfalara ayrılan süre kadar çaba harcanması gerekebilir. Belli bir metot olmadan yapılan ezber çalışmaları zamanla zayıflar ve hafızadan silinebilir. Bu nedenle, ezberlenen sayfaların süreç boyunca hafızada sağlam bir şekilde yerleşmesini sağlamak oldukça kritiktir. Bu sorunun üstesinden gelmek için en etkili yöntem, ezberlerin belirli zaman aralıklarında tekrar edilmesidir. Düzenli tekrarlar sayesinde, önceki turlarda ezberlenen sayfalar daha az çaba harcanarak hatırlanabilir ve böylece yeni ezberlenecek sayfalara daha fazla zaman ayrılabilir. Bu yaklaşım, hafızlık sürecinin daha verimli ve sürdürülebilir olmasını sağlar. Bu yönteme göre yeni ezberlenen sayfa, hocaya ders olarak dinletildikten sonra aşağıda verilen periyotlarla tekrar edilir:

- Birinci tekrar 1 saat sonra yapılır.
- İkinci tekrar zamanı 24 saat sonrasıdır.
- Üçüncü tekrar 48 saat sonra yapılır.

Bu aşamaya kadar saat önemlidir. Bundan sonraki haftalık, iki haftalık ve aylık tekrarlarında ise saat önemli değildir ve ezber gün içinde herhangi bir vakitte hocaya sunulabilir.

- Dördüncü tekrar, ezberin hocaya sunulmasından 7 gün sonra gerçekleştirilir.
- Beşinci tekrar 14 gün sonra yapılır.
- Son tekrar ise 30 gün sonradır.”⁵⁴

Bu yöntemle, hafızlık sürecinde hafıza teknikleri kullanılarak ezberin unutulması önlenir ve kalıcılığı sağlanır. Böylelikle, sonraki tekrar dönemlerinde ders hazırlama zorluğu önemli ölçüde azalır ve yeni ezberlenecek ham sayfalara daha fazla zaman ayrılabilir. Programın doğru bir şekilde uygulanması durumunda, hafızlık eğitimine hız kazandıracağı açıktır. Ancak, bu tekniğin günümüzdeki Kur'an kurslarında yaygın bir şekilde uygulanması, öğrencilerin bireysel farklılıkları ve mevcut teknik altyapı göz önüne alındığında her zaman mümkün olmayabilir.

Hafızlık sürecinde konsantrasyon son derece kritik bir rol oynar. Bu nedenle, bilgiyi hafızaya kaydetmek için her gün düzenli bir zaman dilimi ayırmak önemlidir. Tıpkı doktorların ilaçların düzenli olarak alınmasını önermesi gibi, günlük ezberleme çalışmalarının sabit bir programa bağlı kalınarak yapılması da büyük fayda sağlar. Aksi

⁵⁴ Şahin Aynur, *Kur'an Hıfzı Geleneği ve Günümüzdeki Uygulama Biçimleri*, 190.

takdirde, planlanan zamanda ezber pratiği yapmayan bireyler, genellikle bir sonraki gün bilgiyi hatırlamakta güçlük çekebilirler. Hafızlık yöntemiyle ilgili yapılan araştırma sonucunda bazı sonuçlara varmıştır:

- Peygamberimizin okuduğu gibi Kur'an, usulüne uygun olarak okunmalı ve ezberlenmelidir. Öğrenci kapasitesi kadar ezber yapmalı ve ezber miktarı az az arttırılmalıdır.
- Uygun bir ortamda gerekli entelektüel kapasiteye ve kararlılığa sahip öğrenciler, yaklaşık bir yıl gibi bir sürede hafız olabilirler. Ancak ezber yolculuğuna çıkmadan önce temel okuma becerisine sahip olmaları şarttır. Yani ortalama bir sayfanın maksimum iki dakikalık bir zaman dilimi içerisinde hatasız okunması beklenmektedir.
- Öğrenciyi ezberleme sürecine hazırlamak için tashih-i huruf eğitimi ve tecvid eğitimi gibi bir dizi hazırlık aşamasından geçmelidir.
- Başlangıç aşamalarında, öğretmenin ezberlenecek sayfayı yüksek sesle okuması, öğrencinin de yüzünden takip etmesi önerilir.
- Belirlenen sayfanın/sayfaların hafızaya alınmadan önce birden çok kez okunması tavsiye edilir. Ayrıca zaman kalırsa Türkçe anlamın da incelenmesi tavsiye edilir. Öğrencinin okunaklı bir şekilde olan tek bir mushaftan ezberlemesi tavsiye edilir.
- Gece yatmadan önce verilecek dersin sayfaların toparlanıp okunması ve son tekrarın sabahleyin yapılarak günün ilk saatlerinde hocaya dinletilmesi önemlidir.
- Özellikle hazırlanan dersi hocaya dinletmeden önce hafız olan bir arkadaşına sayfaları dinletmesi tavsiye edilir.
- Öğrencinin zaman zaman motivasyonunun dřtđđ veya bunaldığı anlar olabilir. Bu durumlarda, öğretmenin görevi, öğrenciye gerekli desteği ve motivasyonu sağlayarak, onun yeniden odaklanmasına ve gelişmesine katkı sunacak olumlu bir ortam oluşturmayı teşvik etmektir.
- Sesli okuma ezberi kolaylaştırır dolayısıyla öğrencilere bu ortam sağlanmalıdır.

- Öğrencinin beden ve ruh sağlığını koruyacak gerekli önlemler alınmalı, yemeye içmeye özen gösterilmelidir.⁵⁵

Görme, hafızlık sürecinde öğrencilere büyük avantaj sağlar. Ezberlenecek sayfaya dikkatle bakarak, sayfayı tıpkı yazıldığı gibi zihinde canlandırmak oldukça önemlidir. Bu nedenle, ezber sırasında sayfaya ne kadar fazla bakılırsa ve görme duyusu ne kadar iyi kullanılırsa, ezberin kalıcılığı o denli artar. Görmenin yanı sıra, ezberi pekiştiren bir diğer önemli unsur işitmedir. Ezberlenen metni dinlemek, bilgiyi hafızada daha güçlü bir şekilde yerleştirmeye yardımcı olur. Bu nedenle, metni sesli olarak dinlemek ve bu şekilde çalışmak, ezberin daha hızlı ve etkili bir şekilde gerçekleşmesini sağlar. Sessizce yapılan okumalarda ezber yapıldığı sanılabilir, ancak sessiz okuyarak çalışılan bölümler sesli olarak okunmaya çalışıldığında zorluklar yaşanabilir. Bunun aksine, sesli şekilde yapılan ezber çalışmaları, daha başarılı ve kalıcı bir sonuç elde edilmesine olanak tanır. Bu detaylar, ezber sürecinde göz önünde bulundurulması gereken önemli ayrıntılardır ve unutulmamalıdır.⁵⁶

Günümüzde klasik hafızlık eğitiminin yanı sıra, yeni hafızlık yöntemleri de uygulanmaktadır. Daha önce ayrıntıları verilen, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlanan hafızlık eğitim programı, Hatice Şahin'in öğrencileri üzerinde uyguladığı ve 60 gün gibi kısa bir sürede hafızlığın tamamlanabildiği bir sistemden ilham alınarak geliştirilmiştir. Ancak, her öğrencinin ezberleme kapasitesinin farklı olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu kadar kısa bir sürede hafızlığı tamamlamalarını beklemek gerçekçi olmayabilir. Buna rağmen, bu yöntemin, klasik sisteme kıyasla hafızlık süresini belirli bir ölçüde kısalttığı açıktır. Ayrıca, bu çalışmanın ardından hafızlığını tamamlayan bireyler için ezberin kalıcı hafızaya aktarılması ve uzun süre korunması amacıyla bir yöntem uygulanmıştır. Bu yöntem üç aşamadan oluşmaktadır:

- **Birinci Aşama:** İlk altı ay boyunca, her gün iki cüz ezber tekrarı yapılır ve on beş günde bir ezbere hatim gerçekleştirilir. Bu uygulama belirli süreler için de uygulanabilir.

⁵⁵ Bayraktar, *Hafızlık Eğitiminin Geleneksel Yöntemleri ve Kur'an Kursları*, 120-129.

⁵⁶ Yavuz Fırat, "Kur'an Öğretimi ve Hafızlık Eğitimi Üzerinde Bazı Düşünceler", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 23, (2007), 563-564.

- **İkinci Aşama:** İki yıl süresince her gün bir cüz ezbere tekrar edilir. Bu düzenli tekrarlar, ezberin hafızada daha sağlam bir şekilde yer etmesini sağlar.
- **Üçüncü Aşama:** İlk iki aşamanın sağladığı kazanımlar sayesinde, artık her altı ayda bir hatim yapılması yeterli hale gelir. Bu aşama itibarıyla ezber, uzun süreli koruma etkisini göstermeye başlar.

Bu yöntem, hafızlık sürecini hızlandırmanın yanı sıra, ezberlenen bilgilerin uzun süre hafızada kalmasını da önemli ölçüde destekler.⁵⁷

Son dönemlerde dikkat çeken bir diğer çalışma, Gülsüm Arslan tarafından geliştirilen ve musiki eşliğinde toplu tekrarlar yoluyla 75 gün içerisinde hafızlık yapılmasını hedefleyen bir programdır. Bu yöntem, öğrenciler üzerinde uygulandığında, koro halinde gerçekleştirilen ezberin süreci kısalttığı ve hafızanın kalıcılığını artırdığı gözlemlenmiştir. Programda, bireylerin sınıf ortamında diğer arkadaşlarının seslerini topluca duyması, beyni güçlü bir şekilde uyatarak daha etkili ve kalıcı bir ezberleme imkânı sunmaktadır. Ayrıca musiki destekli toplu okuma, yalnızca öğrencilerin motivasyonunu artırmakla kalmamakta, aynı zamanda farklı makamlarda Kur'an-ı Kerim okuma becerisi kazanmalarına da katkı sağlamaktadır.⁵⁸ Bu proje, henüz geniş çapta yaygınlaşmamış olsa da klasik hafızlık sistemine yenilikçi bir alternatif sunma potansiyeline sahiptir. Proje, hafızlık eğitimine farklı bir yaklaşım kazandırmış olmakla birlikte, uygulanabilirliğinin sağlanması önem arz etmektedir. Yeterli altyapının oluşturulması ve alanında uzman eğitimcilerin temin edilmesi durumunda, proje farklı bölgelerde uygulanabilir ve hafızlık yapmak isteyen öğrencilere alternatif bir eğitim seçeneği sunabilir. Bunun yanı sıra, hafızlık yapmak ve hafızlığı muhafaza etmek için çevrimiçi eğitim imkânları sunan platformlar da dikkate alınmalıdır. Her ne kadar bu tür platformlar resmi bir statüye sahip olmasa da, hafızlık eğitimi veren kurumlara erişim imkânı olmayan veya farklı meslek ve yaş gruplarından bireyler için önemli bir fırsat sunabilir. Genel olarak hafızlık eğitimi erken yaşlarda daha yaygın bir şekilde gerçekleştirilmekle birlikte, ileri yaşlarda da bu eğitimin alınabileceği unutulmamalıdır.

⁵⁷ Şahin, *İslam Kültür Tarihinde Kur'an Hıfzı Geleneği ve Günümüzdeki Uygulama Biçimleri*, 195-207.

⁵⁸ Gülsüm Arslan, *Örgün Eğitim Kapsamında Hafızlık Eğitimi (Sabahattin Zaim Üniversitesi ve İstanbul Şehit Tolga Ecebalın Kız Anadolu İmamhatip Lisesi Örneği)* (İstanbul: Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 111-120.

Bu bağlamda, topluma hafızlık eğitimi için ne kadar çok alternatif sunulursa, o kadar çok birey Allah'ın kelamını ezberleme şerefine nail olabilecektir.

2.5. Hafızlık Eğitiminde Teknolojik Araçların Kullanımı

Tarih boyunca Kur'an-ı Kerim'i ezberleme yöntemi, önemli değişim ve gelişmelere uğramıştır. Günümüzde İslam coğrafyasında farklı hafızlık yöntemleri uygulanmaktadır. Yazmayı ve ezberlemeyi içeren bu süreç, teknolojinin kullanılmasıyla birlikte gelişmiştir. Artık Kur'an-ı Kerim, bilim ve teknolojideki gelişmelerin mümkün kıldığı görsel ve yazılı kayıt sistemleriyle korunmaktadır. Bu tedbirler sayesinde Kur'an lafızları ve okunuşları, unutulması ve kaybolması zor hale gelmiştir.⁵⁹ Hafızlık eğitimine ilişkin literatür bize, ezberleme sürecine dâhil olan öğrenme ortamı, prosedürler, programlar ve öğretmenler hakkında anlayış ve değerlendirmeler sunan bir dizi çalışma sunmaktadır. Bu çalışmalar, ilk yüz yüze okuma aşaması tamamlandıktan sonra ezberleme aşamasının genellikle sayfayı daha küçük parçalara ayırmayı ve bunları yukarıdan aşağıya veya aşağıdan yukarıya ezberlemeyi (analitik veya mekanik ezberleme) içerdiğini ortaya koymaktadır. Bu aşamada ezberin tekrarlanması da önerilir. Ayrıca bu çalışmalar, öğrencilerin ezberleme sırasında belirli çevresel faktörlerden yararlanabileceğini ve her öğrencinin kendine özgü öğrenme koşullarını, çalışma tutumlarını, alışkanlıklarını ve fırsatlarını anlamanın ve bunlara uyum sağlamanın çok önemli olduğunu göstermektedir.⁶⁰ Uygulama alanında kurumlar arasında küçük farklılıklar bulunabilse de, genel olarak birçok temel unsuru kapsayan ortak uygulamalar yaygın bir şekilde uygulanmaktadır. Bu ortak noktalar, hafızlık eğitiminin sürekliliğini ve verimliliğini sağlamaya yönelik temel ilkeler etrafında şekillenmektedir.

Çoklu zekâ yaklaşımına göre her bireyin öğrenme sürecinde farklı zekâ alanlarına dayalı olarak öne çıkan güçlü yönleri ve ilgi alanları bulunmaktadır. İşitsel zeka alanında duyarlılığı yüksek olan ve dinleme yoluyla daha etkili öğrenen öğrenciler için işitsel yöntemlerin ezberleme sürecine dâhil edilmesi büyük bir avantaj sağlayabilir.

⁵⁹ Muhammet Karaosman, "İlahî Kelamın Muhafazasına Farklı Bir Yaklaşım Konu ve Anlam Merkezli Hafızlık Önerisi", *Artvin Çoruh Üniversitesi İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 1/1 (Haziran 2017), 42.

⁶⁰ Mehmet Emin Ay, *Problemleri ve Beklentileri ile Türkiye'de Kur'an Kursları*, 38; M. Faruk Bayraktar, *Eğitim Kurumu Olarak Kur'an Kursları Üzerine Bir Araştırma* (İstanbul: Yıldızlar Matbaası, 1992), 78.

Özellikle Kur'an ezberleme sürecinde, ezberlenecek ayet veya bölümün düzgün bir telaffuza sahip birinden dinlenmesi oldukça yararlıdır. Bu uygulama, öğrencinin kulağını metnin ritmi ve melodisine alıştırmakla hafızlık sürecini kolaylaştırır ve zorlayıcı bölümlerin daha erken aşamada anlaşılmasını sağlar. Böylece potansiyel hatalar henüz başlangıçta düzeltilir ve genel ezberleme süreci daha verimli hale gelir. Ezberleme sürecinde sesli materyallerin kullanımı, öğrencilerin erişim imkânları ve sınıf ortamının özelliklerine bağlı olarak değişiklik gösterebilir. Son yıllarda hafızlık eğitiminde işitsel materyallerin kullanımında belirgin bir artış olduğu gözlemlenmektedir. Örneğin, "Hafızlık Eğitim Programı" kapsamında öğrencilere, ezberlenecek bölümleri öncelikle dinlemeleri tavsiye edilmektedir. Ancak, öğretmenlerin her öğrenciye bireysel olarak okuma yapması veya ek desteğe ihtiyaç duyan öğrencilerle birebir ilgilenmesi her zaman mümkün olmayabilir. Bu tür durumlarda, teknolojik araçların ve dijital kaynakların kullanımı, hem öğretmenlerin iş yükünü hafifletmek hem de öğrencilerin öğrenme sürecini desteklemek açısından oldukça önemlidir. Teknolojik destekler, işitsel materyallerin sürekli erişilebilirliğini sağlayarak öğrencilerin bağımsız çalışmasını teşvik edebilir ve hafızlık sürecini daha esnek ve erişilebilir hale getirebilir. Bu bağlamda, işitsel zekanın eğitim süreçlerine entegre edilmesi, hem öğrencilerin bireysel farklılıklarına yanıt verebilir hem de genel hafızlık eğitimine modern bir boyut kazandırabilir.⁶¹ Ancak, akıllı telefonların ezber derslerinde eğitim amaçlı kullanımının kısıtlanması, öğrencileri teknolojinin sunduğu önemli faydalardan mahrum bırakabilir.

Kur'an-ı Kerim tilaveti, tecvit kurallarına uygun olarak gerçekleştirilen dikkatli ve hızlı bir okuma pratiğini içerir. Son yıllarda hafızlık eğitimine yönelik modernleşme girişimleri dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, hafızlık eğitiminin ortaöğretim ve açık lise müfredatlarına entegre edilmesi, ilahiyat ve örgün eğitim programlarıyla birleştirilmesi gibi çeşitli projeler geliştirilmiştir. Söz konusu projeler, ses laboratuvarları, akıllı tahtalar, donanımlı sınıflar, projeksiyon cihazları, bilgisayarlar ve internet tabanlı uygulamalar gibi teknolojik kaynakların eğitim sürecine entegre edilmesini hedeflemektedir. Ancak, bu olanakların eğitim ortamlarında yeterince etkin bir şekilde kullanılmadığı gözlemlenmiştir. Ayrıca, programda görev alan birçok

⁶¹ Diyanet İşleri Başkanlığı Hafızlık Eğitim Programı (DİBHEP), (2010), 15.

eğitimcinin teknolojiyi öğretim yöntemlerine adapte etme konusunda sınırlı bir ilerleme kaydettiği belirlenmiştir.⁶²

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından geliştirilen “Hafızlık Eğitimi Programı”, öğrenci merkezli bir eğitim anlayışı temelinde tasarlanmıştır. Program, öğrencilerin bireysel çalışma disiplinlerini geliştirerek ezberleme süreçlerini hızlı ve etkili bir şekilde tamamlamalarına öncelik vermektedir. Resmi programlar ve bilimsel literatürde, öğrenciyi merkeze alan ezberleme yaklaşımlarının önemine sıklıkla vurgu yapılmaktadır. Ancak, ezberleme sürecinin öncesi, uygulama aşaması ve sonrası dâhil olmak üzere bu yaklaşımların nasıl uygulanacağına dair ayrıntılı bir çerçeve sunulmamış olması önemli bir eksikliklerdir. Öğrencilerin ders çalışma tutumlarını yönlendirme, etkili stratejiler geliştirme ve hatalardan kaçınma konularında açık ve yapılandırılmış rehberlik sağlanması gerekmektedir. Bu tür bir rehberlik, yalnızca hazırlık aşamasını değil, aynı zamanda öğrenilen bölümlerin tekrarı ve pekiştirilmesi süreçlerini de kapsamalıdır. Özellikle, daha önce ezberlenmiş sure veya bölümlerin düzenli aralıklarla tekrar edilmesi, ezberleme sürecinin kalıcılığını artıran temel bir uygulama olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, öğrenci odaklı bir programın, hem bireysel hem de grup çalışmalarına yönelik yöntemler sunarak öğrencilerin etkili bir hafızlık süreci deneyimlemelerini sağlaması önem arz etmektedir.⁶³

2.5.1. Dijital Uygulamalar

Teknolojideki ilerlemeler, özellikle Kur’an-ı Kerim metinleri ve tercümelerine erişimi kolaylaştırarak Kur’an çalışmalarının kapsamını ve yöntemlerini önemli ölçüde dönüştürmüştür. Bu dönüşümün dikkat çekici bir yönü, Kur’an-ı Kerim’in ezberlenmesini desteklemek ve kolaylaştırmak amacıyla geliştirilen dijital uygulamalardır. Bu uygulamalar, yalnızca Kur’an’ın orijinal Arapça metinlerine değil, aynı zamanda farklı dillerdeki tercümelerine de erişim sağlayarak, Kur’an ile etkileşim kurmak isteyen küresel bir kitleye hitap etmektedir. Bu dijital erişilebilirlik, dil ve coğrafi sınırlamaları aşmada önemli bir rol oynar. Farklı dilsel ve kültürel geçmişlere

⁶² Süleyman Kablan, “Kur’an-ı Kerim Hafızlığının Desteklenmesi Ve Geliştirilmesi Alanında Eğitim Teknolojileri Kullanımı Merkezli Bir Öneri”, *Kocaeli İlahiyat Dergisi* 5/2 (Aralık 2021), 748-749.

⁶³ Nitekim Hafızlık Eğitim Programı da hazırlık, ezberleme ve pekiştirme olmak üzere üç dönemden oluşturulmuştur. (DİBHEP), 8; Kablan, “Kur’an-ı Kerim Hafızlığının Desteklenmesi Ve Geliştirilmesi Alanında Eğitim Teknolojileri Kullanımı Merkezli Bir Öneri”, 749.

sahip bireylerin, Kur'an öğretilerine daha derin bir bağ kurmasına olanak tanır. Ayrıca, bu metinlerin çevrimiçi platformlarda mevcut olması, fiziksel mushafra ihtiyaç duymaksızın, internet bağlantısı olan herkesin Kur'an ezberleme süreçlerine başlamasına olanak sağlamaktadır. Bu durum, Kur'an metninin hiç olmadığı kadar geniş bir erişim ağına sahip olmasını sağlayarak, Kur'an çalışmalarının daha fazla kişiye ulaşmasını mümkün kılmaktadır.⁶⁴

Kur'an'ın ezberlenmesini kolaylaştırmak amacıyla geliştirilen dijital uygulamaların interaktif özellikleri, öğrenme deneyiminin daha etkili ve verimli hale getirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu uygulamaların sunduğu sesli materyaller, tekrarlama işlevleri ve etkileşimli testler, ezber sürecini destekleyen temel araçlar arasında yer almaktadır. Özellikle sesli okumalar, öğrencilerin ayetleri doğru telaffuzla dinlemelerine olanak sağlayarak, telaffuz hatalarını en aza indirir ve ezberleme çabalarını pekiştirir. Bunun yanı sıra, bazı uygulamalar oyunlaştırma unsurlarını kullanarak ezberleme sürecini daha eğlenceli ve motive edici bir hale getirmektedir. Örneğin, aşamalı ilerleme, ödül sistemleri ve rekabetçi sıralamalar gibi unsurlar, öğrencilerin motivasyonunu artırarak Kur'an ile etkileşim sürelerini uzatmaktadır. Bu etkileşimli özellikler, yalnızca ezberlemeye yardımcı olmakla kalmaz; aynı zamanda öğrencilerin Kur'an metniyle olan bağını derinleştirir ve anlama düzeylerini geliştirir.⁶⁵ Bu tür dijital çözümler, bireylerin hem geleneksel hafızlık yöntemlerini desteklemelerine hem de öğrenme süreçlerini modern teknolojik araçlarla zenginleştirmelerine imkân tanımaktadır.

Dijital platformların, Kur'an ezberleme sürecini destekleyen en önemli katkılarından biri, ezberleme hedeflerinin belirlenmesi ve ilerlemenin sistematik bir şekilde takip edilmesini sağlamalarıdır. Bu platformlar, kullanıcılara ezber hedefleri koyma, süreç içindeki ilerlemelerini izleme ve performanslarına yönelik geri bildirim alma imkânı tanıyan kişiselleştirilmiş gösterge tabloları sunmaktadır.⁶⁶ Bu kişiselleştirilmiş yaklaşım, öğrencilerin ilerlemelerini anlık olarak izlemelerine, öğrenme hızlarını bireysel ihtiyaçlarına göre ayarlamalarına ve ezberleme süreci

⁶⁴ Kablan, "Kur'an-ı Kerim Hafızlığının Desteklenmesi Ve Geliştirilmesi Alanında Eğitim Teknolojileri Kullanımı Merkezli Bir Öneri", 750.

⁶⁵ Kablan, "Kur'an-ı Kerim Hafızlığının Desteklenmesi ve Geliştirilmesi Alanında Eğitim Teknolojileri Kullanımı Merkezli Bir Öneri", 751-752.

⁶⁶ Osmanoglu, "Hafızlık Eğitiminde Bilişsel Hazırbuluşluk", 2079-2081.

boyunca motive kalmalarına olanak tanımaktadır. Öğrencilerin belirli hedefler ve kilometre taşları oluşturabilmeleri, ezberleme sürecini daha yapılandırılmış, yönetilebilir ve daha az göz korkutucu hale getirmektedir. Ayrıca, bazı dijital uygulamalar analitik veriler kullanarak öğrencinin güçlü yönleri ve geliştirilmesi gereken alanlar hakkında bilgi sağlamakta, böylelikle ezberleme tekniklerinin nasıl optimize edileceğine dair kişiye özel öneriler sunmaktadır.⁶⁷ Bu düzeydeki kişiselleştirme ve geri bildirim, daha etkili ve ödüllendirici bir öğrenme deneyimi oluşturarak öğrencilerin Kur'an'ı ezberleme süreçlerinde aktif ve motive kalmalarına katkı sağlamaktadır. Hafızlık çalışmalarını desteklemek amacıyla dijital platformlarda erişime sunulan “Diyanet Hafız” uygulaması, bu alandaki başarılı örneklerden biridir. Uygulama; kişisel ezber listesi oluşturma, ezberlenecek sure ve ayetlere hızlı erişim sağlama, okuyucu seçebilme ve seçilen sayfa veya ayeti tekrar dinleme gibi pratik özellikler sunarak hafızlık yolculuğunu kolaylaştırmakta ve daha verimli hale getirmektedir.⁶⁸ Bu tür dijital araçlar, öğrenme sürecini bireysel ihtiyaçlara uygun hale getirerek hafızlık yapmayı hedefleyen kullanıcılar için önemli bir destek mekanizması sağlamaktadır.

2.5.2. İnteraktif Öğrenme Platformları

Kişiselleştirilmiş öğrenme deneyimleri, özellikle Kur'an ezberleme süreçlerinde öğrencilerin etkileşimini ve motivasyonunu önemli ölçüde artırmaktadır. Eğitim teknolojilerinin bu alana entegrasyonu, ezberlemeye yönelik bireyselleştirilmiş bir yaklaşım sunarak öğrencilerin kendi hızlarına ve bireysel öğrenme stillerine uygun şekilde ilerlemelerine olanak tanımaktadır. Bu sayede, öğrenciler daha aşına oldukları pasajları hızla geçerken, zorlandıkları bölgelere daha fazla odaklanabilir ve öğrenme süreçlerini etkili bir şekilde yönetebilirler.⁶⁹ Eğitim süreçlerinde oyunlaştırma yönteminin kullanılması, geleneksel olarak titizlik ve ciddi çaba gerektiren öğrenme faaliyetlerine dinamik ve etkileşimli bir boyut kazandırmaktadır. Oyunlaştırma; ödüller, puanlar ve skor tabloları gibi unsurlar aracılığıyla öğrenme sürecine rekabet ve eğlence duygusu katmakta, bu sayede öğrencilerin motivasyonunu ve katılımını önemli ölçüde

⁶⁷ Mustafa Başkonak, “Kur'an Kursu Öğreticilerine Göre Uzaktan Hafızlık Eğitimi”, *Marife* 22/1 (2022), 193-223.

⁶⁸ Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), “Diyanet Hafız Uygulaması”.

⁶⁹ Kablan, “Kur'an-ı Kerim Hafızlığının Desteklenmesi Ve Geliştirilmesi Alanında Eğitim Teknolojileri Kullanımı Merkezli Bir Öneri”, 753.

artırmaktadır. Bu yöntem, bireyin oyunlara ve rekabete yönelik doğal eğiliminden faydalanarak ezberleme sürecini zorlayıcı bir görev olmaktan çıkarıp keyifli ve ödüllendirici bir etkinliğe dönüştürmektedir. Eğitimde oyunlaştırmanın etkinliği üzerine yapılan araştırmalar, bu yöntemin öğrenme etkinliklerine katılımı, motivasyonu ve genel başarıyı artırmada önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.⁷⁰ Dolayısıyla, Kur'an ezberleme sürecini daha etkileşimli ve eğlenceli bir deneyim haline getirmek, öğrencilerin uzun vadeli çalışma azmini pekiştirerek ezber hedeflerine ulaşma olasılığını artıracaktır. Sonuç olarak, interaktif öğrenme platformları, eğitimde teknolojinin etkin kullanımını destekleyerek öğrencilerin öğrenme deneyimlerini zenginleştirmekte ve akademik başarılarını artırmaktadır.

⁷⁰ Sezgin Sezan - Aras Bozkurt - Ercan Altuğ Yılmaz - Niels Van Der Linden, "Oyunlaştırma, Eğitim ve Kuramsal Yaklaşımlar: Öğrenme Süreçlerinde Motivasyon, Adanmışlık ve Sürdürülebilirlik", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 45 (2018), 173-177.

III. HAFIZLIK EĞİTİMİNDE PSİKOLOJİK VE SOSYAL FAKTÖRLER

3.1. Hafızlık Eğitiminde Psikolojik ve Sosyal Faktörler

Hafızlık süreci, bireyin psikolojik ve sosyal durumunu önemli ölçüde etkiler. Özellikle motivasyon, aile ve çevre desteği, öğrenme teknikleri gibi faktörler hafızlık sürecini kolaylaştırıcı veya zorlaştırıcı bir rol oynar. Kur'an'ın ezberlenmesi sürecinde içsel motivasyonun rolü büyük bir öneme sahiptir. İçsel motivasyon, bireyin bir faaliyeti dışsal ödüller ya da baskılar olmaksızın, tamamen kendi arzu ve isteği doğrultusunda gerçekleştirmesidir. Bu tür bir motivasyon, bireyin azim ve kararlılığını güçlendirdiği için, ezber sürecinin başarısında kritik bir etkiye sahiptir. Yapılan araştırmalar, Kur'an ezberine manevi bir bağlılık ve kişisel bir istekle başlayan bireylerin daha az stres, kaygı ve umutsuzluk yaşadığını ortaya koymaktadır. Bu olumlu duygusal durumlar, bilgilerin uzun süre hafızada kalmasına destek olur ve bireyin zihinsel performansını artırır. Bununla birlikte, dışsal motivasyon ve topluluk desteği de Kur'an ezberleme sürecini önemli ölçüde etkiler. Özellikle öğretmenlerin rehberliği, akran desteği ve toplumun sağladığı teşvik edici ortam, bireyin motivasyonunu canlı tutmaya yardımcı olmaktadır. Müslüman toplumlarında Kur'an'a verilen kültürel ve manevi değer, bireylerin bu yolculukta sürekli bir destek sistemi içinde yer almasını sağlamaktadır. Dolayısıyla, içsel motivasyon temel bir itici güç olsa da, dışsal faktörler bu motivasyonun sürekliliğini destekleyen önemli unsurlardır.⁷¹

Hafızlık eğitimi alan bireylerin gelişim sürecinde, özellikle 6-12 yaş aralığını kapsayan “başarıya karşı aşağılık duygusu” evresi ve ergenlik dönemine denk gelen “kimliğe karşı rol karmaşası” evresi öne çıkmaktadır. Bu bireylerin daha küçük yaşlara ait gelişim evrelerini ne ölçüde tamamladıkları da bu süreçte dikkate alınmalıdır. Özellikle ergenlik dönemindeki bireyler, bir yandan kişisel kimliklerini oluşturma çabası içindeyken, diğer yandan hafızlık eğitiminde başarılı olmak gibi önemli bir sorumluluğu da yerine getirmeye çalışmaktadır. Bu iki sürecin bir arada yürütülmesi, bireyin psiko-sosyal gelişimi üzerinde önemli etkilere neden olabilir. Türkiye’de hafızlık eğitimi veren kurumların çoğunluğunun yatılı olması, bireylerin sosyal çevreyle etkileşimini daha önemli hale getirmektedir. Öğrencilerin arkadaşlarıyla,

⁷¹ Sema Karagöz, “Hafızlık Deneyiminin Psikolojik Yaklaşımla İncelenmesi”, *Bilimname* 49 (2023), 61-64.

öğretmenleriyle ve aileleriyle kurdukları ilişkiler, hafızlık eğitiminde oldukça etkili bir rol oynar. İnsan, bireysel olarak kendi varlığını ve yeteneklerini tam anlamıyla geliştiremez; sağlıklı bir hayat sürdürebilmek ve yaşamını düzenli bir şekilde devam ettirebilmek için başkalarının desteğine ihtiyaç duyar. Bu nedenle bireyin çevresiyle karşılıklı sevgi, saygı ve güvene dayalı olumlu ilişkiler kurması, hem kişisel gelişim hem de eğitim sürecinin niteliği açısından büyük bir önem taşır.⁷²

3.2. Motivasyon Teknikleri

Hafızlık süreci, bireyden yüksek düzeyde motivasyon ve özveri gerektiren bir eğitim sürecidir. Bu süreçte motivasyon, bireyin hedefine ulaşma yolunda kararlılığını ve azmini korumasında önemli bir rol oynar. Motivasyon stratejileri, Kur'an ezberleme sürecinde karşılaşılan zorlukların üstesinden gelmede oldukça önemli bir yere sahiptir. Hafızlık eğitimi; sürekli konsantrasyon sağlama, uygun ezber ortamını oluşturma ve zaman yönetimi gibi pek çok zorluğu beraberinde getirir. Bu zorlukları aşmak için içsel ve dışsal motivasyon kaynaklarını bir araya getiren bütüncül bir yaklaşım benimsemek faydalıdır. Eğitimciler, öğrenciler için olumlu bir öğrenme ortamı oluşturarak, bireyin seviyesine uygun, ulaşılabilir hedefler belirleyerek ve sürekli yapıcı geri bildirimlerde bulunarak bu süreci desteklemelidirler. Buna ek olarak, aile desteği ve akran dayanışması, öğrencinin motivasyonunu artırarak hafızlık sürecine olan bağlılığını güçlendiren unsurlar arasında yer alır. Ezber sürecini daha küçük ve yönetilebilir parçalara bölmek, düzenli tekrarlarla öğrenilen bilgiyi pekiştirmek ve kalıcı hale getirmek açısından oldukça etkili bir yöntemdir. Bu stratejiler, yalnızca ezberleme sürecini kolaylaştırmakla kalmaz, aynı zamanda ezberlenen ayetlerin unutulmasını önler ve bireyin harcadığı çabanın kalıcı sonuçlara dönüşmesini sağlar.⁷³

Hafızlık eğitiminde hedef belirleme, öğrencilerin odaklanmasını ve kararlılığını artıran etkili bir yöntemdir. Belirlenen hedefler, öğrencilere yol haritası sunarak ezberleme sürecinde açık, ulaşılabilir ve somut adımlar sağlar. Bu yöntem, sadece dikkat ve konsantrasyonu geliştirmekle kalmaz, aynı zamanda her hedefin tamamlanmasıyla birlikte öğrencilere başarı duygusu kazandırarak motivasyonun

⁷² Algur, *Hafızlık Eğitimi Alan Bireylerin Motivasyon ve Psiko-Sosyal Durumlarının Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*, 85-86.

⁷³ Zeynep Bakaç - Mustafa Ulu, "Hafızlık Eğitiminin Bireyin Duygu Durumuna Etkisi", *Erciyes Akademi* 37/4, (2023), 1703-1724.

sürdürülebilir olmasına katkı sağlar. Örneğin; günlük, haftalık ve aylık ezber hedefleri belirlemek, öğrencilerin ilerlemelerini somut bir şekilde gözlemlenmelerini sağlar ve çalışma planlarını bu doğrultuda düzenlemelerine yardımcı olur. Bu yapılandırılmış yaklaşım, hafızlık eğitiminde kaygı düzeyini azaltmak ve öğrencilerin duygusal durumlarını iyileştirmek açısından da önemlidir.⁷⁴ Araştırmalar, düzenli ve yapılandırılmış hedeflerin yer aldığı eğitim programlarının öğrencilerin öğrenme sürecindeki performansını ve motivasyonunu önemli ölçüde artırdığını ortaya koymaktadır.

Hafızlık eğitiminde olumlu pekiştirme, öğrencilerin ilerlemesini desteklemek ve sürece olan bağlılıklarını artırmak için kritik bir rol oynar. Öğrencinin kaydettiği kilometre taşlarının sözlü övgü, küçük başarılar için takdir ifadeleri veya önemli ilerlemeler için somut ödüllerle pekiştirilmesi, onların moral ve motivasyonunu önemli ölçüde yükseltir. Bu yaklaşım, öğrencilerin gösterdikleri çabanın ve adanmışlıklarının değerli olduğunu hissetmelerini sağlar ve ezber sürecine olan uzun vadeli bağlılığı güçlendirir. Ayrıca, destekleyici bir öğrenme ortamı oluşturan olumlu pekiştirme, umutsuzluk ve motivasyon kaybı gibi olumsuz duyguların önüne geçerek, her ilerlemenin doğru yönde atılmış önemli bir adım olduğu fikrini pekiştirir. Bu sayede, öğrenciler küçük başarılarla kendilerini daha güvende hissederek sürece daha istekli ve kararlı bir şekilde devam ederler.⁷⁵

Hafızlık eğitiminde kişiselleştirilmiş geri bildirim, öğrencilerin bireysel öğrenme gereksinimlerini karşılamak açısından büyük bir öneme sahiptir. Bu yöntem, öğrencinin performansını değerlendirerek yapıcı geri bildirim sunar, güçlü yönlerini ön plana çıkarır ve gelişime açık alanları belirleyerek rehberlik sağlar. Kişiselleştirilmiş geri bildirim, öğrencinin bireysel ezber süreciyle doğrudan uyumlu bir destek almasına yardımcı olur ve böylece eğitimin etkinliğini artırır. Aynı zamanda, öğrencinin kendi ilerlemesini daha net görmesini ve karşılaştığı zorlukların üstesinden nasıl geleceğini anlamasını sağlar. Bu özel yaklaşım, öğrenme sürecini daha pozitif ve daha az stresli bir

⁷⁴ Bakaç - Ulu, "Hafızlık Eğitiminin Bireyin Duygu Durumuna Etkisi", 1710-1711.

⁷⁵ Algur, "Nitelikli Bir Hafızlık Eğitimi İçin Öneriler", 272-273.

hale getirerek kaygı düzeylerini azaltmada etkili bir rol oynar ve öğrencilerin motivasyonlarını sürekli kılar.⁷⁶

3.3. Grup Dinamikleri ve Etkileşim

Destekleyici bir grup ortamının oluşturulması, hafızlık eğitimi gören bireylerin motivasyonunu artırmak ve eğitime sürekli katılımı sağlamak açısından kritik bir öneme sahiptir. Yapılan araştırmalar, bireylerin kaygı, stres ve umutsuzluk düzeylerinin öğrenme süreçleri üzerinde belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir. Bu duygusal durumlar, hem bilgiyi edinme hem de uzun vadede saklama kapasiteleri üzerinde önemli etkiler yaratır. Bu nedenle, bireylerin duygusal sağlığını destekleyen, güvene dayalı bir grup ortamının oluşturulması, öğrenme verimliliğini artırmakta ve hafızlık sürecinde karşılaşılabilecek zorlukların üstesinden gelmeyi kolaylaştırmaktadır.⁷⁷ Destekleyici ve anlayışlı bir grup ortamının oluşturulması, olumsuz duygusal durumların etkilerini azaltarak bireylerin öğrenme deneyimini önemli ölçüde iyileştirebilir. Bu tür bir ortam, sadece öğrencilerin motivasyonunu artırmakla kalmaz, aynı zamanda ezberleme sürecine karşı daha olumlu bir tutum geliştirilmesini sağlar. Bu sayede Kur'an ezberleme süreci, bireyler için daha yönetilebilir ve aynı zamanda keyifli bir hale gelir. Ayrıca, akran öğrenimini ve iş birliğini teşvik etmek, hafızlık eğitiminde kritik bir role sahiptir. Öğrencilerin birbirlerinden destek alması, deneyimlerini paylaşması ve birlikte çalışma alışkanlığı geliştirmesi, Kur'an ezberleme sürecini hem verimli hale getirir hem de bireylerin bu sürece olan bağlılığını güçlendirir.⁷⁸

İşbirlikçi öğrenme, bireylerin öğrenme süreçleriyle ilgili stratejilerini, deneyimlerini ve zorlayıcı durumlarla başa çıkma mekanizmalarını paylaşmalarına olanak tanır. Bu yöntem, yalnızca bireylerin kavrayışlarını güçlendirmekle kalmaz, aynı zamanda kendilerini daha desteklenmiş ve sürece bağlı hissedenden öğrencilerden oluşan bir topluluk oluşturur. Akran işbirliği, bireylerin soru sorma ve tartışmalara katılma konularında daha açık olmalarını sağlayarak, Kur'an ayetlerini anlama ve ezberleme süreçlerini derinleştirir. Bu durum, hafızlık eğitiminde bireylerin hem bilgi edinimini hem de uzun vadeli öğrenme kapasitelerini artırmada etkili bir rol oynar. Bununla birlikte, uyumlu bir öğrenme atmosferinin sürdürülebilmesi, hafızlık eğitiminin başarıya

⁷⁶ Bakaç - Ulu, "Hafızlık Eğitiminin Bireyin Duygu Durumuna Etkisi", 1708-1707.

⁷⁷ Bakaç - Ulu, "Hafızlık Eğitiminin Bireyin Duygu Durumuna Etkisi", 1711-1715.

⁷⁸ Algur, "Nitelikli Bir Hafızlık Eğitimi İçin Öneriler", 247-249.

ulaşmasında hayati bir önem taşır. Öğrenme gruplarında ortaya çıkabilecek çatışmaların etkin bir şekilde yönetilmesi, bu sürecin bir parçasıdır. Aksi takdirde, grup içi çatışmalar, bireylerde kaygı ve stres seviyelerini artırarak ezberleme sürecini olumsuz etkileyebilir. Bu nedenle, grup dinamiklerinin dikkatle ele alınması ve destekleyici bir ortamın korunması, hafızlık eğitiminde sürdürülebilir başarıyı sağlamak adına kritik bir unsurdur.⁷⁹

3.4. Pedagojik Yaklaşımlar

Kur'an kurslarında uygulanan hafızlık eğitimi, pedagojik yaklaşımlar açısından değerlendirildiğinde bazı önemli sorunları barındırmaktadır. Hafızlık eğitiminde verimlilik ve yararlılık düzeyinin istenilen seviyede olmadığı görülmektedir. Özellikle eğitimin amacı, yöntemi ve organizasyon yapısı bakımından ciddi eksiklikler ve sorunların mevcut olduğu tespit edilmektedir.⁸⁰ Bu çerçevede, öğreticilerin yetersizlikleri, uygulanan yöntemlerin uygun olmaması ve öğrenci seçimindeki hatalar, hafızlık eğitimindeki başarı oranlarının düşmesine yol açan temel etkenler olarak öne çıkmaktadır.⁸¹ Kur'an kurslarında eğitim sürecinin ağırlıklı olarak Kur'an ezberine odaklandığı görülmektedir. Ancak bu süreçte meslek dersleri ve sosyal aktivitelerin büyük ölçüde ihmal edildiği dikkat çekmektedir. Bu durum, kurslara devam eden bireylerin tek yönlü bir gelişim göstermelerine neden olmaktadır.⁸² Kur'an kurslarında görev yapan öğreticilerin önemli bir kısmının üniversite mezunu olmaması ve pedagojik formasyon eksikliği ciddi bir sorun olarak değerlendirilmektedir. Bu durum, özellikle öğrencilere karşı yanlış tutumların sergilenmesine ve öğreticilerin kendi alanlarında bilgi yetersizliği yaşamalarına yol açmaktadır. Söz konusu eksiklikler, eğitimin kalitesini düşürmekte ve öğrencilerin öğrenme sürecini olumsuz yönde etkilemektedir.⁸³

Kur'an kurslarında yapılan araştırmalar, öğretmenlerin büyük bir kısmının pedagojik formasyon eksikliği yaşadığını ortaya koymaktadır. Aynı zamanda,

⁷⁹ Bakaç - Ulu, "Hafızlık Eğitiminin Bireyin Duygu Durumuna Etkisi", 1717-1720.

⁸⁰ Cebeci - Ünsal, "Hafızlık Eğitimi ve Sorunları", 48.

⁸¹ M. Atilla Akdemir, "Kur'an Ezberinde Kalite İhtiyacı ve Donanımlı Hafızlık", *Usul İslam Araştırmaları* 13/13 (Haziran 2010), 21-40.

⁸² Bayramali Nazıroğlu - Vahap Vahapoğlu, "Halkın Kur'an Kurslarına Yönelik Tutumları Üzerine Betimsel Bir Araştırma: Of Bölgesi Örneği", *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/7 (Aralık 2015), 117-121.

⁸³ Süleyman Karacelil, "Kur'an Kursu Öğreticilerine Göre Kur'an Kurslarının Eğitim Problemleri: Şırnak İli Örneği", *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/3 (Haziran 2013), 293.

öğretmenlerin bilgi düzeylerinin yetersizliği de dikkat çeken önemli bir sorundur. Bu nedenle Kur'an kurslarında en temel ihtiyaçlardan biri; üniversite mezunu, alanında uzman, çocuklarla sağlıklı iletişim kurabilen ve öğrencilerine karşı şiddetten uzak bir yaklaşım sergileyen öğretmenlerin istihdam edilmesidir. Bu sorunun çözülmesi durumunda, Kur'an kurslarında başarı ve verimlilik oranında gözle görülür bir artış sağlanacaktır. Buna ek olarak, öğretmen adaylarının tashih-i huruf⁸⁴ eğitimi almaları zorunlu hale getirilmelidir. Çünkü bu eğitim, Kur'an-ı Kerim'in okunmasında ortaya çıkabilecek ve sonradan düzeltilmesi güç olan hatalı okuyuşların önüne geçmek için hayati bir öneme sahiptir.⁸⁵ Böylelikle Kur'an tilavetinde mevcut eksiklikler etkili bir şekilde giderilecek; öğrenme ve öğretme süreçlerinde gelişmiş tekniklerin uygulanması daha kolay ve verimli hale gelecektir.

3.5. Öğretici Nitelikler ve Beceriler

Hafızlık eğitimi, kendine özgü zorlukları ve önemli aşamaları barındıran bir süreçtir. Bu süreci daha verimli hale getirmek için eğitimcilerin yaklaşımlarını, öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde uyarlamaları büyük önem taşır. Öğrencilere gösterilen bu kişiselleştirilmiş ilgi, ezberleme sürecine yalnızca değer katmakla kalmaz, aynı zamanda onu destekleyen ve besleyen bir öğrenme atmosferinin oluşmasına yardımcı olur. Bu bağlamda, öğretmenin rolü kritik bir öneme sahiptir. Öğretmen, öğrenme deneyimini öğrenciler için daha rahat, psikolojik olarak güven verici ve destekleyici bir hale getiren temel rehberdir. Öğrencinin duygusal ihtiyaçlarını göz önünde bulunduran bir eğitim yaklaşımı, hafızlık yolculuğunda öğrencinin motivasyonunu artırarak başarıya ulaşmasını kolaylaştırır.⁸⁶ Böyle bir ortamın oluşturulması, öğrenci ile ezberleme görevi arasında olumlu bir ilişki kurulmasını sağlayarak başarılı öğrenme yolunun temelini oluşturur.

Olumlu pekiştirme, hafızlık eğitimi sürecinde öğrencilerin motivasyonunu sürdürebilmek ve ezber çalışmalarının etkinliğini artırmak açısından kritik bir rol oynar. Öğrencilerin ilerlemeleri ve gösterdikleri çabalar takdir edilerek zamanında ve yapıcı

⁸⁴ Kur'an'ı Kerim'i doğru ve hatasız okumakla alakalı özel bir eğitimdir.

⁸⁵ Cemil Oruç, "Hafızlık Eğitimi: Elazığ-Harput Hamdi Başaran Kur'an Kursu Örneği", *Diyanet İlmî Dergi* 45/3 (2009), 59-60.

⁸⁶ Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), *Hafızlık Sürecinde Anne Babalara ve Eğitimcilere Yol Haritası*. (Ankara: Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, 2019), 35.

geri bildirim verilmesi büyük önem taşır. Bu tür geri bildirimlerin, öğrencinin spesifik ihtiyaçlarına yönelik olması, geliştirilmesi gereken alanları vurgulaması ve zorlukların üstesinden gelmek için uygulanabilir öneriler sunması gerekmektedir. Özellikle ezberleme sürecinin göz korkutucu olduğu durumlarda ya da ilerlemenin yavaşladığı aşamalarda, cesaretlendirme, öğrencinin öz güvenini ve direncini artırmada güçlü bir destek mekanizması işlevi görür. Öğretmenler, öğrencilere tutarlı bir şekilde rehberlik ederek ve destek sunarak, hafızlık eğitiminin karmaşıklıkları karşısında daha kararlı ve olumlu bir tutum geliştirmelerine yardımcı olabilirler. Hafızlık eğitiminde kaygıyı azaltmak ve odaklanmayı artırmak da son derece önemlidir. Ezberleme sürecinin yoğun bir dikkat ve sürekli uyanıklık gerektirmesi, özellikle sürecin başlangıcında öğrencilerde bunaltıcı bir etki yaratabilir ve kaygı düzeylerinin artmasına sebep olabilir. Bu tür sorunları aşmak için ezberleme görevlerinin daha küçük ve yönetilebilir parçalara bölünmesi, oldukça etkili bir yöntem olarak dikkat çeker. Bu yaklaşım, öğrencinin algısında zorluğun boyutunu küçülterek sürecin daha erişilebilir ve kontrol edilebilir görünmesini sağlar. Böylelikle, öğrenme sürecinin verimliliği artarken öğrencinin motivasyonu da desteklenmiş olur.⁸⁷

Aktif ezberlemeyi teşvik eden yenilikçi öğretim yöntemleri, öğrencilerin ilgisini canlı tutmak ve bilgiyi hatırlama ile kalıcı öğrenme yeteneklerini geliştirmek açısından kritik bir rol oynar. Grup tartışmaları, etkileşimli oyunlar ve uygulamalı etkinlikler gibi aktif öğrenme stratejileri, öğrencilerin pasif bilgi alıcısı olmaktan çıkarak öğrenme sürecine aktif katılımını sağlar. Bu yöntemler, farklı duyuşsal kanalları ve bilişsel süreçleri harekete geçirdiği için, hafıza izlerinin güçlenmesine yardımcı olur ve özellikle hafızlık eğitiminde etkili bir araç olarak öne çıkar. Öğretmenler, öğrenmeyi daha dinamik ve ilgi çekici bir süreç haline getirerek, hafızlık eğitiminde daha etkili sonuçlar elde edebilirler. Buna ek olarak, hafızlık sürecinde anımsatıcı araçlar ve görselleştirme tekniklerinin kullanımı da önemli bir stratejidir. Bu tür yenilikçi ve kişiselleştirilmiş yaklaşımlar, yalnızca öğrencinin hafıza gücünü artırmakla kalmaz, aynı

⁸⁷ Öznur Güngör, *Klasik ve Modern Sistemde Hafızlık Yapan Bireylerde Öznellik ve Sosyal Kaygı İlişkisi Üzerine Bir Çalışma*, (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 56-59.

zamanda ezber sürecini daha anlamlı ve keyifli hale getirir.⁸⁸ Böylece öğrencinin öğrenme motivasyonu artar ve hafızlık eğitimi daha sürdürülebilir bir yapıya kavuşur.

⁸⁸ Diyanet İşleri Başkanlığı Hafızlık Eğitim Programı (DİBHEP), (2021), 8.

IV. TOPLUMSAL VE KÜLTÜREL AÇIDAN HAFIZLIK

4.1. Hafızlık Eğitiminin Toplumsal ve Kültürel Etkileri

Hafızlık eğitimi, Kur'an-ı Kerim'in ezberlenmesi amacıyla gerçekleştirilen köklü ve geleneksel bir eğitim sürecidir. İslam kültüründe özel bir yere sahip olan bu süreç, bireylerin dini görevlerini yerine getirmelerine yardımcı olmanın ötesinde, toplumun kültürel ve sosyal yapısı üzerinde önemli etkiler oluşturur. Günümüzde hafızlık eğitiminin okul ortamında gerçekleştirilmesi, öğrencilerin sosyal gelişimlerine, iletişim becerilerine ve özgüven kazanımlarına önemli katkılar sağlamaktadır. Okul ortamının, geleneksel hafızlık eğitimine kıyasla sosyal açıdan daha fazla imkân sunmaktadır. Bu durum, öğrencilerin sosyal etkileşimlerini artırarak bireysel gelişimlerini desteklemekte ve hafızlık eğitimi sürecini daha kapsamlı hale getirmektedir. Hafızlık eğitiminin uygulanması, öğrencilerin daha hızlı öğrenmesini ve akademik performanslarını önemli ölçüde geliştirmelerini destekler. Kur'an'ın ezberlenmesi gibi yapılandırılmış ezberleme alıştırmaları, öğrencilere bilgiyi yalnızca yüzeysel düzeyde öğrenmek yerine onun anlamını derinlemesine kavrama ve uygulama becerisi kazandırır. Bu titiz ve sistematik öğrenme yöntemi, öğrencilerin bilgiyi özümseme ve hatırlama kapasitelerini artırarak akademik başarılarını olumlu yönde etkilemektedir. Hafızlık eğitimi sırasında kazanılan disiplin ve odaklanma becerileri, öğrencilerin daha düzenli ve etkili çalışma alışkanlıkları geliştirmelerine katkı sağlar.⁸⁹

Hafızlık eğitiminin akademik başarıya etkisi üzerine yapılan araştırmalar, bu sürecin yalnızca dini ve kültürel kazançlarla sınırlı kalmayıp, bireylerin bilişsel becerilerini de önemli ölçüde geliştirdiğini göstermektedir. Hafızlık, öğrencilerin belleğini güçlendirme ve odaklanma yetilerini artırma açısından oldukça faydalıdır. Bu süreç, öğrencilerin öğrenme süreçlerini organize etmelerine ve daha etkili bilgi işleme becerileri kazanmalarına yardımcı olmaktadır. Hafızlık eğitimi, bellek ve dikkat süreçlerini uyararak akademik başarının artırılmasında önemli bir rol oynar. Hafızlık eğitiminin eğitim üzerindeki olumlu etkisinin temelinde, akademik materyalin daha derinlemesine anlaşılmasına ve hafızada tutulmasına olan katkı yer almaktadır. Ezberleme süreci, yalnızca kelimeleri ezberlemekten daha fazlasını içerir; aynı zamanda

⁸⁹ Algur, *Hafızlık Eğitimi Alan Bireylerin Motivasyon ve Psiko-Sosyal Durumlarının Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*, 105-108.

öğrenilen materyal ile anlamlı bir şekilde etkileşimde bulunarak, konunun daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını teşvik eder. Bu, öğrencilerin yalnızca bilgiyi hatırlamakla kalmayıp, aynı zamanda konuya dair daha derin bir kavrayış geliştirmelerine yardımcı olur. Ezberleme, öğrenilen bilgilerin akılda kalıcılığını artırırken, öğrencilerin daha iyi analiz yapabilmelerini ve yeni bilgileri bağlam içinde kullanabilmelerini sağlar.⁹⁰

Hafızlık eğitimini tamamlayan öğrencilerin, bu aşamadan sonra dil eğitimi almaları önemli ve doğru bir yatırım olarak değerlendirilebilir. Zihinsel kapasiteleri ezberleme konusunda oldukça gelişmiş olan bu öğrenciler, yeni bir dil öğrenme sürecinde gramer kurallarını kavrama ve kelime ezberleme açısından diğer bireylere kıyasla daha az zorluk yaşayacaklardır. Bu potansiyelin doğru şekilde değerlendirilmesi, bireylerin kişisel ve akademik gelişimi için büyük bir fırsat sunar. Ancak bu sürecin etkili olabilmesi için uygun ve doğru öğretim yöntemlerinin kullanılması gerekmektedir. Sistematik, yapılandırılmış ve öğrencinin yeteneklerine uygun dil öğretim teknikleri, öğrencilerin dil öğrenme potansiyellerini en verimli şekilde kullanmalarını sağlayacaktır. Böylelikle hafızlık sürecinde kazanılan beceriler, dil öğrenimi gibi farklı alanlarda da kalıcı ve anlamlı bir şekilde değerlendirilmiş olur.⁹¹

Hafızlık eğitimi, dini uygulamalar içinde özellikle Kur'an metninin ezberlenmesi geleneği ile önemli bir yer tutar. Bu süreç, yalnızca akademik bir çaba değil, aynı zamanda bireyin imanını derinleştiren ve kişisel ile sosyal gelişimini destekleyen manevi bir yolculuk olarak kabul edilir. Bu eğitim modeli, bireylerin dini bağlılıklarını güçlendiren bir ritüel olmanın yanı sıra, toplumun manevi yapısında da önemli bir rol oynar. Kur'an kursları ve camiler aracılığıyla yaygınlaşan bu gelenek, din eğitimine olan güçlü bağlılığı ve gönüllü katılımı yansıtır. Kur'an-ı Kerim'in ezberlenmesi, yalnızca metnin hafızada tutulmasını sağlamakla kalmaz; birey ile Kur'an metni arasında derin manevi bir bağ kurar. Bu bağ, bireyin dini anlayışını güçlendirirken aynı zamanda ahlaki değerlerini de pekiştirir. Hafızlık eğitimi, bireysel düzeyde manevi

⁹⁰ Sümeyye Şirin, *Hafızlık Eğitiminin Bilişsel İşlevlere Etkisi* (İstanbul: Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2019), 12-15.

⁹¹ Şahin, *İslam Kültür Tarihinde Kur'an Hıfzı Geleneği ve Günümüzdeki Uygulama Biçimleri*, 224.

tatmin sağlarken, toplumsal düzeyde ise dinî mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılmasına katkıda bulunur.⁹²

Kur'an-ı Kerim'in farklı zamanlarda ve çeşitli vesilelerle tilavet edilmesi, toplum üzerinde hem manevi hem de sosyal açıdan derin etkiler bırakmaktadır. Kur'an-ı Kerim'in nazil olmaya başladığı dönemde, toplumun en çok önem verdiği unsur şiir ve edebî yazılar idi. Bu nedenle, müşrikler başlangıçta Hz. Peygamber'i bir şair ya da kâhin olarak değerlendirdiler. Ancak daha sonra, Hz. Peygamber'e inanmasalar ve Kur'an'ın etkisini ortadan kaldırmak için yoğun mücadele verseler de geceleri gizlice Kur'an'ı güzel bir şekilde okuyan sahabeleri dinledikleri ve karşılaştıklarında Kur'an'ın mucizevi etkisi karşısındaki hayranlıklarını dile getirdikleri bilinmektedir. Bu durum, yalnızca Hz. Peygamber'in dönemine özgü kalmamış, sonraki süreçlerde de devam etmiştir. Kur'an'a inanmayan, ancak farklı dillere ve kültürlere mensup bireyler de Kur'an tilâvetini dinlediklerinde derin bir etki altında kalmaktadır. Günümüzde sosyal medya üzerinden yapılan çeşitli sosyal deneylerde, gayr-i müslim bireylerin Kur'an tilavetini dinledikten sonra, bu eşsiz sesin kendilerini nasıl etkilediğini ve büyük bir haz duyduklarını itiraf ettikleri gözlemlenmektedir. Ayrıca Kur'an tilavetinde, okuma sırasında kullanılan makamların anlamları ve dinleyicilere etkisi büyük önem taşır. Kârî, Kur'an'ı okuduğu vakit ve meclisin özelliklerini dikkate alarak, zamana ve mekâna uygun bir makam seçer. Bu seçim, tilavetin daha etkili bir şekilde icra edilmesine olanak tanır ve dinleyicilerin kalplerine dokunarak gönüllere şifa kaynağı olmasına vesile olur. Tilavetin, yalnızca manevi anlamda değil, aynı zamanda psikolojik bir rahatlama sağladığı ve bireyler üzerinde pozitif etkiler yarattığı da günümüzde yapılan klinik araştırmalar ile ortaya konulmuştur.⁹³ Bu çalışmalar, Kur'an tilavetinin insanın ruh dünyasına iyi geldiğini ve manevi bir şifa kaynağı olarak önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Kur'an-ı Kerim'i ezberlemek, bireyin kendi manevi yolculuğuna katkı sağlamakla kalmaz; aynı zamanda toplumsal ve kültürel değerlerin korunması ve gelecek nesillere aktarılması açısından da büyük bir önem taşır. Hafızlık geleneği, dini bilgilerin ve ahlaki değerlerin nesiller boyu sürdürülebilirliğini sağlayan güçlü bir araç olarak kabul edilir. Bu süreç, bireyin sadece dini kimliğini değil, aynı zamanda kültürel

⁹² Karagöz, "Hafızlık Deneyiminin Psikolojik Yaklaşımla İncelenmesi", 62.

⁹³ İmran Çelik, "Kur'ân Tilâveti ve Estetik", *Diyanet İlmî Dergi* 58/1 (Mart 2022), 150.

kimliğini de pekiştirerek, toplumla daha güçlü ve anlamlı bağlar kurmasına olanak tanır. Böylelikle, hafızlık eğitimi bireysel bir ibadet veya sorumluluğun ötesine geçerek, aynı zamanda toplumsal bir görev ve yükümlülük haline gelir. Hafızlık eğitimi, bireylerin manevi gelişimlerini desteklerken, toplumun dini ve kültürel mirasının yaşatılmasına da önemli katkılar sunar. Bu eğitim sürecinde gösterilen adanmışlık, bireylerde dini değerleri gelecek kuşaklara aktarma bilincini güçlendirir.⁹⁴ Dolayısıyla, hafızlık eğitimi yalnızca bireysel bir kazanım değil, aynı zamanda toplumsal dayanışmayı, kültürel sürekliliği ve değer aktarımını teşvik eden bir yapı olarak işler.

4.2. Aile ve Toplum Beklentileri

Hafızlık, aile ve toplum tarafından büyük bir saygı ve değerle karşılanan önemli bir kazanımdır. Bu süreç sonucunda hafız unvanını alan bireylerden, aileleri ve toplumun farklı kesimleri tarafından belirli sorumluluklar ve roller beklenmektedir. Hafızlık eğitiminin bireylerde özgüven artışı sağlaması, aile ve toplumun bireyden beklentileriyle doğrudan ilişkilidir. Aile ve toplulukların, bireylerin eğitimsel başarılarına yüksek değer vermesi, hafızlık sürecindeki başarıları birey için bir gurur ve tatmin kaynağı haline getirir. Bu süreç, bireyin sosyal çevresinden aldığı olumlu desteklerle pekişir ve özgüvenin önemli ölçüde artmasına yol açar. Bu başarı ve tanınma hissi, bireyin kişisel ve sosyal hayatında çok yönlü gelişimlere katkı sağlar. Hafızlık sürecinde bireyin gösterdiği başarı, onun gelecekteki hedeflerine ulaşma isteğini artırır. Özellikle aileden ve çevreden alınan övgüler, bireyin kendine olan güvenini pekiştirerek daha büyük hedeflere yönelmesini sağlar. Hafızlık, bireyde sadece dini bilginin değil, aynı zamanda disiplin, sabır ve azim gibi kişisel gelişim unsurlarının da güçlenmesine katkıda bulunur. Bu durum, bireyin akademik hayatta da başarı göstermesi için önemli bir motivasyon kaynağıdır. Hafızlık eğitimi sırasında bireyin ailesinden aldığı destek, onun manevi olarak güçlenmesini sağlar. Aile, bireyin başarısını kutlayarak ona duygusal ve sosyal bir güvence sunar. Aynı zamanda toplum da hafız bireyleri manevi bir lider olarak görme eğilimindedir. Bu durum, bireyin aile ve toplum ile arasındaki bağların güçlenmesine olanak tanır.⁹⁵

⁹⁴ Şahin Aynur, *Kur'an Hıfzı Geleneği ve Günümüzdeki Uygulama Biçimleri*, 156.

⁹⁵ Güngör, *Klasik ve Modern Sistemde Hafızlık Yapan Bireylerde Öznellik ve Sosyal Kaygı İlişkisi Üzerine Bir Çalışma*, 75-77.

Hafızlık eğitimi, derin kültürel köklere dayanan bir uygulama olarak, nesiller arası bağların güçlenmesine katkı sağlar. Kur'an-ı Kerim'in ezberlenmesi, sadece bir öğrenme yöntemi değil; genç nesilleri yaşlı kuşaklarla buluşturan, toplumsal süreklilik ve ortak kimlik duygusunu besleyen bir ritüel olarak kabul edilir. Bu açıdan bakıldığında, hafızlık eğitimi toplumsal dayanışmayı ve manevi değerlerin korunmasını destekleyen güçlü bir mekanizma işlevi görür. Özellikle aile bireylerinin bir araya gelerek Kur'an'ı birlikte öğrendiği ve ezberlediği süreçlerde bu toplumsal yön daha da belirgin hale gelir. Bu tür uygulamalar, geçmişle bugünü birleştirerek hem aile bağlarını güçlendirir hem de dini ve kültürel değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlar. Kur'an'ın ezberlenmesine dayalı din eğitimi, bireysel bir ibadet pratiği olmanın ötesine geçerek toplumsal bir etkinlik niteliği kazanır. Ailelerin ortak bir manevi amaç etrafında birleşmesine olanak tanıyan bu süreçler, kültürel ve dini sürekliliğin sağlanmasında büyük bir rol oynar. Bu bağlamda hafızlık eğitimi, bireylerin manevi gelişimini desteklemenin yanı sıra, aile ve toplum dinamiklerine de olumlu katkılarda bulunan çok yönlü bir eğitim modeli olarak öne çıkar.⁹⁶

Belirli kültürel bağlamlarda hafızlık eğitimine verilen yoğun önem, çocuklar üzerinde geleneksel eğitim değerlerine bağlı kalma yönünde baskı yaratabilir. Bu baskı, çocukların erken yaşlardan itibaren ezberleme becerilerini geliştirmeleri ve bu konuda başarılı olmalarının beklenmesiyle daha belirgin hale gelir. Özellikle eğitimsel başarıya yüksek değer verilen ve bu başarının toplumsal saygıya ve sosyal hareketliliğe giden bir yol olarak görüldüğü toplumlarda, bu durum çocuklar üzerinde stres ve yükümlülük duygusu oluşturabilir. Ailelerin ve toplulukların hafızlık eğitimi sırasında çocuklardan yüksek beklentilerde bulunması, bazen çocukların bireysel ilgi alanlarını ve öğrenme tercihlerini gölgede bırakabilir. Bu durum, eğitim sürecinin çocukların kişisel gelişimini desteklemekten ziyade, daha çok dışsal beklentileri karşılamaya odaklandığı bir ortam yaratabilir. Bu tür bir yaklaşım, hafızlık eğitiminin dini ve kültürel bağlamındaki önemini korurken, çocukların bireysel ihtiyaçlarının göz ardı edilmesi gibi sorunları da beraberinde getirebilir. Hafızlık eğitimi sürecinde, çocuğun kişisel gelişimi ile kültürel ve dini beklentiler arasında bir denge kurulması gerektiği açıktır. Ailelerin yüksek hedefler belirlemesi, çocuğun potansiyelini teşvik edebilirken, bu hedeflerin çocuğun

⁹⁶ Güngör, *Klasik ve Modern Sistemde Hafızlık Yapan Bireylerde Öznellik ve Sosyal Kaygı İlişkisi Üzerine Bir Çalışma*, 78-83.

bireysel ilgi ve yetenekleriyle uyumlu olması önemlidir. Bu denge sağlanmadığında, çocuklarda oluşabilecek stres ve baskı, eğitim sürecini olumsuz etkileyebilir. Özellikle bu süreç, çocukların eğitim yolculuğunu, kendi bireysel kimliklerini ve yeteneklerini keşfetme fırsatı sunmak yerine, sadece dışsal beklentilere uyum sağlama çabası haline getirebilir. Dolayısıyla hafızlık eğitiminin bu yönü, ailelerdeki karmaşık dinamikleri ve kültürel gelenekler ile bireysel ihtiyaçlar arasındaki kesişim noktalarını vurgulamaktadır. Bu nedenle, bu süreçte çocukların bireysel ihtiyaçlarına duyarlılık gösterilmesi ve eğitim yolculuğunun yalnızca toplumsal beklentilerle sınırlı kalmayıp aynı zamanda çocukların kendilerini geliştirmelerine ve özgüvenlerini artırmalarına imkân tanınması, sağlıklı bir eğitim deneyimi için gereklidir.⁹⁷

Sonuç olarak, hafızlık unvanını taşıyan bireylerden, hem ailelerin hem de toplumun çeşitli beklentileri bulunmaktadır. Hafızların yalnızca Kur'an-ı Kerim'i ezberlemiş olmaları yeterli görülmez; aynı zamanda ahlaki değerlerle donanmış, topluma örnek teşkil eden bireyler olmaları beklenir. Aileler, hafızların edindikleri dini bilgileri toplumsal hayatta aktif bir şekilde kullanmalarını ve ibadetlerin düzenlenmesinde öncülük etmelerini arzu eder. Hafızlık eğitimi, bireylerin yalnızca dini bir sorumluluğu yerine getirmesiyle sınırlı değildir; aynı zamanda bu süreç, toplumsal dayanışmayı güçlendiren ve manevi değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlayan önemli bir işlev görür. Hafızlardan beklenen bu roller, onların hem bireysel hem de toplumsal düzeyde sorumluluk sahibi bireyler olmalarını gerektirir. Bu anlamda, hafızlık eğitimi sadece dini bir kazanım değil, aynı zamanda toplumun manevi dokusunu koruyan ve geliştiren bir mekanizmadır.

4.3. Hafızlık Yarışmaları ve Etkileri

Hafızlık yarışmaları, bireysel ve toplumsal düzeyde önemli katkılar sağlamaktadır. Bu yarışmalar, bireylerin Kur'an-ı Kerim'e olan bağlılıklarını artırarak manevi motivasyonlarını güçlendirir. Hafızlık sürecindeki öğrenciler için bir hedef ve teşvik unsuru oluşturan yarışmalar, onların öğrenme süreçlerine daha fazla odaklanmalarını sağlar. Ayrıca, bu tür etkinlikler, manevi değerlerin yaygınlaştırılmasına ve toplumda Kur'an-ı Kerim'e verilen değerlerin artırılmasına katkıda

⁹⁷ Algur, *Hafızlık Eğitimi Alan Bireylerin Motivasyon ve Psiko-Sosyal Durumlarının Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*, 150-159.

bulunur. Yarışmalar, katılımcılar arasında sağlıklı bir rekabet ortamı oluştururken, aynı zamanda hafızlık yapan bireylerin kendilerini geliştirme ve topluma örnek olma fırsatı sunar. Bunun yanı sıra, hafızlık yarışmaları dini eğitimi teşvik eden bir platform sağlayarak, gençlerin Kur'an-ı Kerim'i ezberlemeye olan ilgisini artırır. Toplumda manevi bir birliktelik oluşturan bu organizasyonlar, aynı zamanda hafızlık geleneğinin gelecek nesillere aktarılmasını kolaylaştırır. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), hafızlık eğitimini teşvik etmek ve öğrencilerin Kur'an-ı Kerim'e olan ilgisini artırmak amacıyla farklı yarışmalar düzenlemektedir. Bu yarışmalar, öğrencilerin dini ve ahlaki gelişimlerine katkıda bulunmanın yanı sıra, onların özgüvenlerini ve sosyal becerilerini geliştirmeyi hedeflemektedir. MEB tarafından düzenlenen "Genç Muhafızlar Hafızlık Yarışması", Anadolu İmam Hatip Liseleri (AİHL) ve İmam Hatip Ortaokulları (İHO) öğrencileri arasında gerçekleştirilmektedir. Öğrencilere hafızlık becerilerini sergileme fırsatı sunan yarışma, okul, il, bölge ve Türkiye finali olmak üzere farklı aşamalardan oluşur. Bununla birlikte, kız öğrenciler için "Kur'an-ı Kerim'i Güzel Okuma" ve "Hafızlık" yarışmaları düzenlenmektedir. Ayrıca İmam Hatip Ortaokulları arasında "Genç Nidâ Hafızlık Yarışması" düzenlenmekte olup, öğrencilerin hafızlık yeteneklerini geliştirmelerine ve Kur'an-ı Kerim'i güzel okumalarını teşvik etmeye yönelik bir etkinliktir. Yarışma, okul içi ve il içi bölge aşamalarından oluşmaktadır.⁹⁸ Bu tür yarışmalar, öğrencilerin dini eğitimlerine önemli katkılar sunmanın yanı sıra, onların akademik başarılarını ve kişisel gelişimlerini de desteklemektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığı, uluslararası hafızlık ve Kur'an-ı Kerim'i güzel okuma yarışmalarını her yıl düzenleyerek, dünya genelinde hafızlık eğitimini teşvik etmekte ve bu alandaki başarıları kutlamaktadır.⁹⁹ Bu tür yarışmalar, dünyanın farklı bölgelerinde düzenlenmekte olup, katılımcılara yalnızca hafızlık becerilerini sergileme fırsatı sunmakla kalmaz, aynı zamanda Kur'an-ı Kerim'e olan bağlılıklarını ve dini bilinçlerini güçlendirmelerine de olanak tanır. Bu etkinlikler, bireylerin özgüvenlerini artırmalarına ve manevi değerlere olan bağlılıklarını pekiştirmelerine katkı sağlar. Dünyanın dört bir yanından hafızların bir araya geldiği bu uluslararası organizasyonlar, farklı kültürler ve dini gelenekler arasında etkileşim sağlayarak, İslam dünyasında birleştirici bir güç işlevi görmektedir. Bu sayede, hafızlık yarışmaları yalnızca bireysel başarıları teşvik etmekle

⁹⁸ Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), *Genç Muhafızlar Hafızlık Yarışması Kılavuzu*, 2019.

⁹⁹ Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), "Türkiye 9. Uluslararası Hafızlık ve Kur'an-ı Kerim'i Güzel Okuma Yarışması" (Erişim 18 Aralık 2024).

kalmaz, aynı zamanda toplumsal dayanışmayı ve kültürel zenginliği artıran bir platform oluşturur. Ayrıca, bu etkinliklerden elde edilen ödüller ve başarılar, bireylerin hem kişisel gelişimlerini desteklemekte hem de toplumların kültürel mirasına katkıda bulunmaktadır. Bu sayede, bu yarışmalar dini ve kültürel bağları güçlendirerek, hem bireyler hem de toplumlar için anlamlı ve değerli bir deneyim sunmaktadır.

4.4. Hafızlık Üzerine Gerçekleştirilen Çalışmalar ve Değerlendirme

Hafızlık, zannedilenin aksine oldukça zahmetli ve sabır gerektiren bir süreçtir. Özellikle ilk adımlarda hafız adayları ciddi zorluklarla karşılaşabilir. Ancak zamanla ezber yapma pratiği kazanıldıkça bu süreç daha kolay hale gelir. İlim yolunda pek çok engelin bulunması gibi, hafızlık sürecinde de bireyin nefsiyle mücadelesi büyük bir önem taşır. Bu mücadele, diğer insanlara göre daha yoğun ve zorlu olabilir. Hafızlar zaman zaman ciddi sıkıntılar yaşayabilir ve vazgeçmeyi düşünebilirler. Ancak böyle durumlarda Allah'a yönelip sabır ve yardım dilemek önemlidir. Hafızlık sürecinde, dinlenme, eğlenme ve gezme gibi günlük hayatta keyif alınan pek çok aktiviteyi ertelemek gerekebilir. Bu durum, insanın rahata düşkün olan nefesine karşı bir irade savaşıdır. Zaman zaman kişinin nefsiyle uzlaşması ve bazı arzularını erteleyerek disiplinli bir şekilde çalışmaya devam etmesi gerekebilir. Ayrıca uzun süreli aralar ya da tatiller, hafızlık ezberinin unutulmasına neden olabileceğinden, mümkün olduğunca bu tür kesintilerden kaçınılmalıdır. Hafızlık yolu, zorlu bir süreç olsa da sabırla devam edenler için sonunda büyük manevi ve kişisel kazançlar sunar.¹⁰⁰

Hafızlık, bireyin sosyal hayatında kişiliğine önemli ölçüde tesir eden bir iç denetim mekanizması olarak öne çıkmaktadır. Hafızlık eğitimi sırasında birey, disiplinli bir yaşam tarzını benimseyerek manevi bir farkındalık geliştirmekte ve bu farkındalık, günlük yaşamındaki davranışlarına yansımaktadır. Hocaların sıkça kullandığı “Hafız olabilmek değil, hafız ölebilmek önemlidir” ifadesi, bu yolculuğun bir hayat boyu süren sorumluluğu ifade ettiğini açıkça göstermektedir. Bu bilinci benimseyen öğrenciler, hocalarının tavsiyelerine uyarak günde bir cüz okuma alışkanlığı edinir ve bu alışkanlık, onların manevi huzur ve rahatlık bulmalarına yardımcı olur. Hafızlar, günlük yaşamlarında Kur'an-ı Kerim ile iç içe bir hayat sürerek karşılaştıkları olaylara Kur'an'ın rehberliğinde yanıt verirler. Bu özellik, müminler için oldukça kıymetli bir

¹⁰⁰ Bayraktar, *Hafızlık Eğitiminin Geleneksel Yöntemleri ve Kur'an Kursları*, 124-126.

niteliktir. Hafızlık, bireyin karakterine olumlu katkılar sağlarken, ibadet hayatında da önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle hafız olan imam ve müezzinlerin, genellikle hafız olmayan meslektaşlarına kıyasla Kur'an-ı Kerim'i daha doğru ve güzel okuduğu gözlemlenmiştir. Bu durum, mihrap hizmetlerinde hafızların daha etkili ve verimli olmalarını sağlamaktadır. Ayrıca, hafızlık eğitimine yıllarını vermiş bir kişi, yalnızca kendi ibadetlerini güzelleştirmekle kalmaz; çevresindeki müminlere de manevi anlamda katkı sunar. Onların varlığı, cemaat içinde ibadetlerin daha bilinçli ve derin bir şekilde yapılmasına vesile olur. Bu durum, hafızların ibadet hayatına hem bireysel hem de toplumsal düzeyde anlam ve güzellik kattığını ortaya koymaktadır.¹⁰¹

Hafızlık eğitimi, tarih boyunca olduğu gibi günümüzde de müslüman toplumlar için büyük bir önem taşımaya devam etmektedir. Bununla birlikte, Kur'an'ın hıfzına verilen değer, zamanla değişiklik göstermiştir. Hafızlık, bir dönem İslami ilimlerin öğreniminde ilk adım olarak görülürken, günümüzde daha çok bireysel bir ibadet biçimine dönüşme eğilimindedir. Bu durum, hafızlık eğitiminin bazı unsurlarını kaybetmesine ve başlangıçtaki ideal işlevinden uzaklaşmasına neden olmuştur. Asıl hedef olan Kur'an'ı anlamak, hayatın her alanına katmak ve ona uygun bir yaşam sürmek, hafızlık sürecinin bir parçası olarak görülmelidir. Ancak bu süreç, bazen nihai hedef gibi algılanmakta ve hafızlar eğitimlerini tamamladıktan sonra geleceklerine dair yeterli rehberlik alamamaktadır. Hafızlık eğitimi tamamlayan bireylerin, kendilerini geliştirebilmeleri için uygun bir dil eğitimi olarak bilgi birikimlerini artırmaları oldukça önemlidir. Hafızlık sırasında kazandıkları ezberleme yeteneği, onların dil öğreniminde önemli bir avantaj sağlamaktadır. Bu potansiyelin farkında olarak, yeni bir dil öğrenmek ve bu yeteneği akademik veya mesleki alanlarda kullanmak, hafızlar için değerli bir yatırım olacaktır. Ancak bu süreçte doğru bir eğitim programı izlenmelidir. Özellikle Arapça gibi Kur'an-ı Kerim'in orijinal dilini anlama ve kullanma yeteneği, hafızlar için kritik bir öneme sahiptir. Bununla birlikte, günümüzde ilahiyat fakültelerinde bile hafız öğrencilere Arapçayı dinleme, anlama, konuşma ve yazma düzeyinde öğretme konusunda eksiklikler bulunmaktadır. Bu durum, dil eğitiminde daha kapsamlı ve etkili yöntemlerin benimsenmesi gerektiğini göstermektedir. Hafızlık sonrası eğitimde bu tür

¹⁰¹ Tunç, *Kur'an Hafızlığı ve Müslümanın Dini Hayatındaki Önemi*, 75.

sorunların çözülmesi, bireylerin hem dini hem de akademik anlamda daha güçlü bir temele sahip olmalarına katkı sağlayacaktır.¹⁰²

Hafızlık eğitimine başlayacak bireyler, bu süreci başarıyla tamamlayabilmek için belirli hazırlıklara ve motivasyonlara sahip olmalıdır. Hafızlık, kapsamı ve özellikleri itibarıyla birçok açıdan ele alınması gereken bir süreçtir. Bu sürecin verimli bir şekilde yönetilebilmesi için; motivasyon, hafızlık yapan birey, ezber metotları, öğretici ve hafızlığın korunmasına yönelik yaklaşımlar gibi konular dikkate alınmalıdır. Hafızlık eğitiminde motivasyonun sağlanması, öğrencilerin sürece bağlılıklarını artırmada kritik bir rol oynar. Bu bağlamda aşağıdaki yöntemler etkili olabilir:

- **Hafızlığın mümkün ve kolay olduğunun anlatılması:** Öğrencilere, daha önce hafızlık yapmış kişilerin başarı hikâyeleri paylaşılmalı ve çalışma yöntemlerine sadık kalmanın önemi vurgulanmalıdır.
- **Hafızlık cemiyetlerine katılım:** Öğrenciler, hafızlık cemiyetlerine götürülerek bu sürecin manevi atmosferini deneyimleme fırsatı bulmalıdır. Bu cemiyetlerde başarılı öğrenciler için önemli hediyeler verilerek, diğer öğrenciler de teşvik edilmelidir.
- **Dönüşlerde ödüllendirme:** Her başarı adımında öğrenciler takdir edilerek onların moral ve motivasyonu artırılmalıdır.
- **Tamamlama törenleri:** Hafızlığını tamamlayan öğrenci için son dersini ezberledikten sonra, ailesinin de katılacağı özel bir program düzenlenmelidir. Bu tür etkinlikler, yöresel geleneklere uygun olarak, örneğin kız öğrenciler için kına yakma törenleri gibi aktivitelerle zenginleştirilebilir.
- **Maddî ve manevî kazanımlardan bahsedilmesi:** Hafızlık yapan bireylerin elde ettiği manevi tatmin ve maddî avantajlar öğrencilere anlatılarak, bu süreç daha cazip hale getirilmelidir.
- **Destek sağlanması:** Hafızlık sürecinde öğrencilerin hem maddi hem de manevi olarak huzurlu bir ortamda eğitim alması sağlanmalıdır. Bu, öğrenim sürecini kolaylaştıracaktır.

¹⁰² Şahin, *İslam Kültür Tarihinde Kur'an Hıfzı Geleneği ve Günümüzdeki Uygulama Biçimleri*, 223-224.

- **Hafızlığın din hizmetlerindeki önemi:** Hafız olmanın din hizmetlerinin sunumunda sağladığı önem ve avantajlar öğrencilere açıkça anlatılarak, bu sürece daha büyük bir anlam kazandırılmalıdır.

Hafızlık süreci, disiplin, sabır ve kararlılık gerektiren bir yolculuktur. Bu süreç boyunca bireylerin manevi ve zihinsel gelişimlerini desteklemek, hem başarılarını artırır hem de hafızlık eğitimini daha anlamlı kılar.¹⁰³

Hafızlık eğitimi, belirli bir yaş sınırına bağlı olmamakla birlikte, her yaşta gerçekleştirilebilir bir süreçtir. Ancak, ezberleme ve bilgi edinme açısından en uygun dönem genellikle 7-15 yaş arası olarak kabul edilir. Çocukluk dönemi, zihnin öğrenmeye daha açık olduğu ve ezber yeteneğinin yüksek olduğu bir evredir. Bu yaş aralığındaki bireyler bilgiyi kolayca hafızalarına alabilirler, ancak içeriği tam olarak anlamada sınırlı olabilirler. Yaş ilerledikçe ise ezber kapasitesinde bir miktar azalma gözlemlenirken, anlama ve yorumlama becerileri daha da gelişir. Bu nedenle, her yaşta hafızlık yapılabilir de eğitim stratejilerinin bireyin yaşına ve öğrenme kapasitesine uygun şekilde düzenlenmesi önemlidir.¹⁰⁴ Diğer taraftan hafızlık eğitimini tamamlayan birçok bireyin, farklı alanlarda çalışmaya yönelmesi yaygın bir durumdur. Bu nedenle, hafız olarak yetişmiş olsalar da, meslek hayatlarının yoğunluğu veya farklı meşguliyetler nedeniyle ezberlerini koruyamayanların sayısı oldukça fazladır.¹⁰⁵ Hafızlık birçok meslekte daha fazla emek harcanan bir eğitimidir. Fakat bu emeğe karşılık, hafızların %85'i hafızlığını tekrar etmiyor olması, hafızlığın unutulmasına ve verilen emeklerin zayi olmasına sebep olmaktadır. Bu durumun düzelebilmesi için hafızlığı muhafaza için yenilikler ve düzenlemeler getirilmelidir.¹⁰⁶

Hafızlık Kur'an kursları ve hafız din görevlileri üzerine yapılan araştırmalar ve çalışmalarda bu alanın geliştirilmesi ve daha verimli hale getirilmesi için aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır;

- Kurs ve hafızlık eğitiminde yeni sistem ve programlara yer verilmelidir.

¹⁰³ Davut Kaya, "Kur'an-ı Kerim Öğretim Yöntemlerinin (Hafızlıkta ve Yüzünden Okumada) Geliştirilmesi", *Etkili Din Öğretimi* (2010), 521.

¹⁰⁴ Bayraktar, *Hafızlık Eğitiminin Geleneksel Yöntemleri ve Kur'an Kursları*, 120-129.

¹⁰⁵ Bilal Ünsal, *Günümüz Kur'an Kurslarında Hafızlık Eğitimi ve Problemleri (İstanbul Örneği)* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006), 104-107.

¹⁰⁶ Çimen, "Hafızlık Müessesesi, Ülkemizdeki Hafızlık Çalışmalarıyla İlgili Bazı Değerlendirmeler ve Hafızlığın Sağlamaştırılmasında Bir Metod Denemesi", 120-129.

- Hafızlık eğitiminde görev alan öğretmenlerin özellikle üniversite mezunu ve hafız olması önemli bir konudur. Bu alanda çalışan öğretmenlere daha fazla maaş ve ikramiye verilmeli ve öğretmen açığının büyük oranda kapanması gerekmektedir.
- Kurslarda takip edilecek ders programlarında öğrencileri rahatlatarak beden eğitimi, oyun, bilgisayar ve sosyal aktivite gibi dersler müfredata konulmalıdır.
- Yeni yapılacak Kur'an kursu binalarının, Milli Eğitim Bakanlığı okul binalarında geçerli olan standartlara göre düzenlenmesi uygun olacaktır.
- Hafız din görevlilerine yönelik hafızlığı muhafaza kursları açılmalı ve Ramazan ayında camilerde ezberle mukabele okumaları teşvik edilmelidir.
- Ramazan ayında hatimle teravih kırdıran din görevlilerine çeşitli ödüller verilmelidir.
- Türkiye ve dünya çapında derece yapmış ve alanında başarılı olan hafızlara teşvik amaçlı büyük ödüller teklif edilmelidir.
- Hafızlığa ilginin artması için hafızlık diplomasına sahip olanlara YDS benzeri yeni bir "hafızlık tazminatı" sistemi oluşturulmalıdır. Ama bundan yararlanabilmek için hafızlık, A-B-C seviyelerine ayrılmalı ve beş yılda bir sınava girme mecburiyeti olmalıdır.
- Hafızların ezberini daima diri tutabilmek ve onu koruyabilmek için mutlaka her gün ezber yapma alışkanlığı edinmelidir. Bunu hayatlarının en önemli rutini haline getirmeleri mecburiyetinde ve bilincinde olmaları gerekmektedir.
- Bu alandaki asıl hedef hafız sayısını arttırmak değil, kaliteli hafız yetiştirmek olmalıdır.¹⁰⁷

Hafızlık eğitimi sürecinde, öğrencilerin ezber öncesi hazırlık aşamalarına yeterli özeni göstermeleri büyük bir önem taşır. Öğrenciler, genellikle ezberlenecek sayfayı yüzünden hatasız bir şekilde okuyuncaya ve belirli bir akıcılık düzeyine ulaşıncaya kadar çalışmaya odaklanmaktadır. Ancak, bu süreçte sayfayı bilen birine yüzünden okuma, sayfadaki kritik noktaları işaretleme veya teknolojik araçlar kullanarak dinleme gibi hazırlık yöntemleri daha az uygulanmaktadır. Bu durum, öğrencilerin ezber öncesi hazırlık süreci konusunda daha etkin bir rehberliğe ihtiyaç duyduğunu göstermektedir.

¹⁰⁷ A. Emin Çimen, "Hafızlık Müessesesi, Ülkemizdeki Hafızlık Çalışmalarıyla İlgili Bazı Değerlendirmeler ve Hafızlığın Sağlamlaştırılmasında Bir Metot Denemesi", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 18 (2007), 155-157.

Ezber hazırlık yöntemleri ve başarı arasındaki ilişkiyi inceleyen analizler, özellikle teknolojik araçlar kullanarak (bilgisayar, MP3 çalar, kalem Kur'an gibi) dinleme ile başarı arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, yaş ilerledikçe öğrencilerin teknolojik araçlardan yararlanma ve meal gibi ek kaynaklara ilgilerinin arttığı gözlemlenmiştir. Hazırlık süreçlerinin önemi, hafızlık sürecine yeni başlayan öğrencilerde daha belirgin hale gelmektedir. Ezber öncesi süreçte yeterli hazırlık yapılmadığında, öğrencilerin ilerleyen aşamalarda daha fazla sorunla karşılaşabileceği tespit edilmiştir. Bu nedenle, doğru ezber alışkanlıklarının kazandırılması, kurs ve okullarda rehberlik hizmetlerinin etkin bir şekilde sağlanmasıyla desteklenmelidir. Ezber öncesi süreçlerin geliştirilmesi için şu adımlar önerilmektedir:

- Öğrencilerin teknolojik araçlardan yararlanarak farklı okuyucuları dinlemelerinin teşvik edilmesi.
- Meal ve tefsir gibi destekleyici kaynaklara erişimlerinin artırılması.
- Kurs ve okullarda bu süreçlere uygun alt yapının iyileştirilmesi.
- Yeni başlayan öğrencilerde hatalı ezberin önlenmesi için rehberlik birimlerinin aktif olarak görev alması.

Hafızlık eğitiminin başlangıç sürecinde kazanılan doğru ezber alışkanlıkları, öğrencilerin ilerleyen dönemlerde de sürdürebilecekleri sağlam bir temel oluşturmaktadır. Bu bağlamda, hazırlık süreçlerinde karşılaşılan olumsuzlukların demografik faktörlerle olan ilişkisi daha detaylı araştırılmalı ve eğitim programları buna göre yapılandırılmalıdır.¹⁰⁸

Örgün eğitimle birlikte yürütülen hafızlık projeleri, öğrencilerin dini eğitim ve akademik başarılarını dengeleme hedefiyle günümüzde pek çok yenilikçi yaklaşım içermektedir. Bu kapsamda yapılan araştırmalar, öğrencilerin yaşları, hafızlık sürecinin yoğunluğu ve bireysel farklılıkları gibi unsurlara dikkat çekmektedir. Özellikle, bu süreçte öğrencilerin psikolojik ve akademik destek almasını sağlayacak rehberlik hizmetlerinin etkinleştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu rehberlik, öğrencilerin motivasyonlarını artırmak ve süreç boyunca karşılaştıkları zorlukları daha sağlıklı bir

¹⁰⁸ Cemil Osmanoğlu - Ferda Aslan, "Hafızlık Öğrencilerinin Çalışma Alışkanlıkları Üzerine Bir Araştırma", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 33/47 (Aralık 2019), 225-226.

şekilde aşmalarına yardımcı olabilir. Yapılan araştırmalar sonucunda aşağıdaki verilere ulaşılmıştır;

- Gerçek anlamda başarıya ulaşabilmek için yalnızca nitelikli öğrenci kaynağı yeterli değildir. Başarıya giden yol, birbiriyle uyum içinde çalışan üç temel unsurun, dengeli bir şekilde bir araya gelmesiyle mümkündür. Bu üç unsur; öğrenci, öğretici ve hafızlık programı/metodu olarak sıralanabilir. Bu unsurlardan herhangi birinin yetersiz kalması, genel başarı üzerinde doğrudan olumsuz bir etki yaratabilir. Bu nedenle, tüm bileşenlerin birbiriyle uyumlu ve güçlü bir şekilde iş birliği içinde olması, hedeflere ulaşmada belirleyici bir rol oynar.
- Kur'an-ı Kerim'in bölümlere ayrılarak son 5 cüz ya da 10 cüz şeklinde ezberletilmesi yöntemi, idare tarafından yeniden değerlendirilip avantajları ve dezavantajlarıyla analiz edilebilir. Bu yöntemin sağladığı faydalar göz önünde bulundurularak, yalnızca ezber kabiliyeti daha düşük olan ve diğer öğrencilere kıyasla hafızlık sürecini tamamlama konusunda zorluk yaşayabilecek bireylerin bulunduğu sınıflarda uygulanması uygun bir alternatif olarak düşünülebilir.¹⁰⁹
- Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) ve Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından yürütülen bu projelerde sosyal etkinliklerin düzenlenmesi, öğrencilerin eğitim süreçlerini daha verimli hale getirmede kritik bir rol oynayabilir. Dini musiki, hat sanatı, spor faaliyetleri ve enstrüman dersleri gibi etkinlikler, öğrencilerin stres yönetimine katkı sağlayabilir. Ayrıca, öğrenci seçim kriterlerinin daha net ve standart hale getirilmesi, süreçte yaşanan farklılıkların önüne geçerek hem öğrenci hem de velilerin zaman kaybını önleyebilir.
- Hafızlık eğitimine uygunluk değerlendirilirken, öğrencilerin akademik başarılarının yanı sıra sabır, sorumluluk bilinci ve istikrar gibi kişisel özellikleri de göz önünde bulundurulmalıdır. Öğrencilerin bireysel farklılıklarına göre uyarlanmış hazırlık dönemi süreleri, başarı oranını artıracak bir diğer önemli unsurdur.

¹⁰⁹ Kozakoğlu, *Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi ve Kur'an Eğitimine Katkısı (Konya Selçuklu Mustafa Büyükkaplan Hafız İmam Hatip Ortaokulu Örneği)*, 177-179.

- Ailelerin sürece aktif katılımı ve bilinçlendirilmesi de hafızlık eğitiminin başarısı için önemli bir etmendir. Velilere düzenli bilgilendirme seminerleri verilmesi, öğrencilerin ihtiyaçlarının daha iyi anlaşılmasını ve karşılanmasını sağlayabilir. Bunun yanı sıra, yatılı eğitim gören öğrenciler için aile özlemini azaltacak düzenlemeler yapılmalı ve aile sıcaklığı hissini kaybetmemeleri sağlanmalıdır.
- Uzun yemek aralıkları veya yetersiz uyku düzeni, öğrencilerin konsantrasyonlarını ve genel başarılarını olumsuz etkileyebilir. Bu bağlamda, kantin olanaklarının iyileştirilmesi ve enerji ihtiyacını karşılayacak ara öğünlerin temin edilmesi gereklidir.
- Hafızlık eğitimi sonrası okula dönen öğrencilerin akademik uyum süreçleri de desteklenmelidir. Akademik takviyelerin artırılması ve düzenli veli-öğretmen iletişimiyle sürecin daha etkin bir şekilde yönetilmesi sağlanabilir. Bu tür bütüncül yaklaşımlar, hem hafızlık hem de örgün eğitim süreçlerinin başarıyla bir arada yürütülmesine katkıda bulunacaktır.¹¹⁰
- Akademik eğitim ile hafızlık eğitiminin bir arada yürütülmesi durumunda, kurumlar arasında uyumun sağlanması için okul ve Kur'an kursu binalarının ayrı olarak düzenlenmesi önerilir. Bu fiziksel düzenleme, olası uyuşmazlıkların önüne geçilmesine yardımcı olacaktır.
- İki kurum arasında yetki ve görev karmaşasının önlenmesi adına, okul müdürü ile Kur'an kursu yöneticisinin görev ve sorumluluk alanları açık ve net bir şekilde tanımlanmalıdır. Bu yaklaşım, iki başlıktan kaynaklanabilecek sorunları en aza indirerek eğitim sürecinin daha etkin bir şekilde yürütülmesine katkı sağlayacaktır.
- Yönetici ve idareci kadrosunun tercihen hafız olması veya hafızlık eğitimi, süreci ve karşılaşılabilecek sorunlar gibi konular hakkında yeterli bilgiye sahip olmaları sağlanmalıdır. Bu sayede yönetim, eğitimin doğasına daha uygun kararlar alabilir.

¹¹⁰ Mete, *Proje İmam Hatip Ortaokullarındaki Hafızlık Eğitimi ve Diyanet İşleri Başkanlığı'na Bağlı Kur'an Kurslarında Yürütülen Hafızlık Eğitimi Süreçlerinin Karşılaştırılması (İstanbul Avrupa Yakası Örneği)*, 95-98.

- Programın ders saatleri, kredileri, bölümlere ayrılan süreler ve genel hafızlık süreci gözden geçirilerek daha etkili bir zaman yönetimi düzenlemesi yapılabilir. Bu düzenleme, eğitimin daha verimli bir şekilde planlanmasını sağlayacaktır.
- Ders süresinin daha etkili ve verimli kullanılmasını sağlamak amacıyla, sınıflara öğretmenlere destek olması için belletmenler görevlendirilebilir. Bu yaklaşım, öğrencilere daha fazla bireysel destek sunulmasını mümkün kılacaktır.¹¹¹

¹¹¹ Şeyma Şengül, *Kur'an Kursu-Okul İş Birliğine Dayalı Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Programına İlişkin Öğretici Görüşleri* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022), 113-114.

SONUÇ

Hafızlık eğitimi, İslam dünyasında Kur'an-ı Kerim'in muhafazası ve öğrenilmesi açısından önemli bir yere sahiptir. Bu çalışmada hafızlık eğitiminin önemi, tarihsel gelişimi ve hafızlık alanında bir farkındalık oluşturmak için günümüzdeki uygulama biçimleri incelenmiştir. Konuyla ilgili kitap, dergi, tez ve makaleler araştırılarak özellikle Kur'an-ı Kerim eğitimi ve hafızlık kapsamında ele alınmaktadır. Günümüzde hafızlık alanında birçok akademik araştırma yapılmaktadır. Yapılan bu çalışmalar neticesinde hafızlığın önemi, hazırlık süreci ve hafızlıkta dikkat edilmesi gereken hususlarla ilgili bazı sonuçlara varılmıştır. Hafızlık, Kur'an-ı Kerim'in kelimelerini yüreğinde taşıyan ve onları başkalarına öğreten kimseler için yalnızca ilmi bir çalışma değil, aynı zamanda yüksek bir manevi mertebedir. Allah'ın kelimelerini koruma ve onu tüm saflığıyla sonraki nesillere aktarma sorumluluğu, hafızların omuzlarındaki ağır bir yükür. Nitekim Resulullah (s.a.s), "Kim Kur'an'ı okur, onu güzelce ezberler, helâlini helâl, haramını haram kabul eder ve bunlara uyarsa, Allah bu sayede o kimseyi cennetine koyar. Ailesinden hepsi cehennemi hak etmiş on kişiye şefaet etme hakkı verir." (Tirmizî, Fedâilü'l-Kur'ân, 13/2905; Ahmed, I, 148) hadisiyle bu kutsal vazifenin önemine işaret etmiştir.

Hafızlık eğitimi, Kur'an-ı Kerim'in muhafazası ve dini bilgilerin nesilden nesile aktarılması açısından büyük bir öneme sahiptir. Hafızlık çalışmaları sayesinde Kur'an'ın lafzı ve manası muhafaza edilmiş, bu kutsal metnin sahih bir şekilde gelecek nesillere ulaşması sağlanmışlardır. Tarihsel süreçte önemli bir gelişim gösteren bu eğitim, günümüzde Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından organize edilmekte ve çeşitli projelerle desteklenmektedir. Ancak, hafızlık eğitiminin zorlukları ve öğrencilerin karşılaştığı sorunlar da göz önünde bulundurulmalı ve bu süreçte öğrencilere daha fazla destek sağlanmalıdır. Literatürdeki çalışmalar, hafızlık eğitiminin geliştirilmesi için çeşitli öneriler sunmakta ve bu alandaki araştırmaların devam etmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Gelecekte, hafızlık eğitimi alanındaki çalışmaların genişletilmesi ve derinleştirilmesi önem taşımaktadır. Eğitim yöntemlerinin sürekli olarak gözden geçirilmesi, teknolojik araçların dengeli kullanımı ve pedagojik yaklaşımların yeniden şekillendirilmesi, bu eğitim sürecinin daha kapsamlı ve etkili hale gelmesine katkı sağlayacaktır. Ayrıca, uluslararası platformlarda hafızlık programlarının daha fazla

desteklenmesi, İslam'ın güzelliklerinin dünya genelinde yayılmasına ve daha geniş bir kültürel etkileşime olanak tanıyacaktır.

Hafızlık, İslam'ın temel esaslarından biri olan Kur'an-ı Kerim'in ezberlenmesi süreci olup, müslüman toplumlarda manevi bir değere sahiptir. Bu çalışmalar, sadece bir metnin ezberlenmesiyle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda Kur'an'ın mesajının anlaşılıp yaşanmasına yönelik derin bir ilmi ve manevi yolculuktur. Hafızlık sürecinin incelenmesi ve değerlendirilmesi, topluma birçok alanda önemli katkılar sunmaktadır. Yapılan araştırmalar, hafızlık eğitiminin bireyin zihinsel gelişiminde etkili olduğunu ortaya koymuştur. Hafızlık eğitimi, bellek kapasitesini artırmakta, zihinsel becerileri geliştirmekte ve bireyin konsantrasyon yeteneğini güçlendirmektedir. Bu süreç, aynı zamanda sabır, sebat ve disiplin gibi kişilik özelliklerinin de pekişmesini sağlar. Ezberleme sırasında karşılaşılan psikolojik zorluklar çok yönlüdür ve öğrencilerin ezberleme sürecini önemli ölçüde etkileyebilir. Başlıca zorluklardan biri, bireyden bireye değişen ezberleme yükü öğrencinin kapasitesiyle uyumlu olmadığı potansiyel olarak strese ve kaygıya yol açabilir. Hafızlık eğitiminde kullanılan teknikler, modern pedagojik yöntemlerle de desteklenerek daha verimli hale getirilebilir. Ancak, hafızlık çalışmalarında bazı eleştiriler de dile getirilmektedir. Hafızlık eğitiminin genellikle ezbere dayalı olduğu ve öğrencilerin Kur'an'ın manasını anlamada yetersiz kaldıkları dile getirilmektedir. Bu durum, hafızlık sürecinin sadece lafzî ezberlemeyle sınırlı kalmaması gerektiğini, aynı zamanda Kur'an'ın mesajının içselleştirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Hafızlık, sadece dini bir bilgi olmayıp, günlük yaşamda da pratik faydalar sağlar. Hafızlık eğitimi almış bireyler, Kur'an-ı Kerim'i sürekli zihinlerinde taşıdıkları için, bu kutsal metnin rehberliğinde daha bilinçli ve ahlaklı bir yaşam sürme eğiliminde olmalıdırlar. Hafızların, Kur'an'ın sadece lafzını değil, manasını da anlamaları ve yaşamlarına yansıtılmaları hedeflenerek öğrencilerin zorlanmadan, gönüllülük esasına dayalı olarak eğitilmeleri ve manevi değerlerle donatılmaları gerekmektedir. Hafızlık eğitimi almış bireyler, bazen sosyal ve ekonomik zorluklarla karşılaşabilmekte ve bu durum, onların hafızlık görevlerini yerine getirmede zorlanmalarına yol açabilmektedir. Bu nedenle, hafızlık eğitiminin desteklenmesi ve hafızların toplumsal hayatta daha aktif ve etkili olmaları için gerekli koşulların sağlanması önemlidir. Kuran'ı ezberlemenin

bilişsel faydaları çok yönlüdür ve zihinsel gelişimi destekler. Hafızlık eğitimi spesifik olarak, hafıza, dikkat ve duyuşsal bilgilerin işlenmesi için çok önemli olan beynin farklı loblarını çalıştırır ve geliştirir. Beynin kritik bölgelerinin bu şekilde kapsamlı olarak uyarılması ve geliştirilmesi, Kuran'ı ezberlemenin bilişsel gelişim üzerinde sahip olabileceği derin etkinin önemini gösteriyor. Dolayısıyla böyle bir manevi ve entelektüel çabanın daha geniş öğrenme kapasitelerine ve bilişsel yeteneklere katkıda bulunabileceği hipotezini destekliyor.

Ezberleme tekniklerinin geleneksel yöntemlerden modern yöntemlere doğru evrimi, odak noktasının salt tekrardan, anlayış ve materyalle etkileşime doğru bir değişimi vurgulamaktadır. Bir sayfayı veya sureyi ezberlemeye çalışmadan önce yüzüne belli bir miktarda okuma gibi uygulamalarıyla geleneksel teknikler, aşinalık ve tekrarın önemini vurgulayan metodik bir yaklaşım önermektedir. Bu yaklaşım, ezberin daha çok tekrar edilmesine önem vererek kelimelerin hafızada sağlamlaşmasını sağlar. Ancak modern teknikler, ezberleme sürecinde metinlerin aşırı tekrarına odaklanmak yerine hafızada kodlanarak okunmasını savunarak bir paradigma değişikliği getirmektedir. Geleneksel yöntemlerle ayrışan bu yöntem, farklı bilişsel süreçleri devreye sokarak anlayışı ve akılda tutmayı geliştirmeyi amaçlamaktadır. Modern teknikler, sessiz çalışma yöntemine alternatif olarak işitsel unsurların öğrenme sürecine entegre edilmesini teşvik ederek, bireylerin öğrenme deneyimini daha dinamik ve katılımcı bir hale getirmeyi amaçlar. Bu yaklaşım, öğrenme materyalleriyle daha güçlü bir bağ kurulmasını sağlarken, süreci zenginleştirmek için tasarlanmıştır. Aynı zamanda, bu yöntem sadece öğrenme ve ezberleme süreçlerine dair daha derin bir anlayış sunmakla kalmaz, ezberleme becerisinin etkinliğini artırmak adına din eğitiminin bilişsel bilimden elde edilen bulgularla uyumlu hale getirilmesinin önemini de ortaya koyar.

Osmanlı döneminde temelleri atılan hafızlık sistemi, günümüzde Kur'an-ı Kerim'in ezberlenmesinde önemli bir yere sahip olan geleneksel yöntemlerin temelini oluşturmuş ve modern yaklaşımlarla harmanlanarak gelişimini sürdürmüştür. Geçmişte sessiz ve dikkat odaklı bir ortamda ezberleme yöntemine yapılan vurgu, günümüzde dijital teknolojilerle desteklenmektedir. Kur'an ezberine yönelik geliştirilen dijital uygulama ve yazılımlar, kullanıcıların dikkatini dağıtabilecek unsurlardan arındırılmış, sade ve özelleştirilebilir bir arayüzle sunulmaktadır. Bu sayede, ezber için önerilen

uygun ortam dijital platformlar aracılığıyla sağlanabilmektedir. Bu yenilikçi araçlar, ezber sürecinde etkili yöntemler olan tekrarlı okuma ve test etme gibi stratejileri de bünyesinde barındırmaktadır. Kullanıcılar, bir ayeti ezberden önce defalarca okuyarak hafızalarına yerleştirebilir ve ardından pekiştirme çalışmaları yapabilirler. Ayrıca, bu uygulamalar ezberlenecek metin miktarını oturum bazında ayarlama imkânı sunarak öğrenme sürecini kişisel ihtiyaçlara göre şekillendirmeyi kolaylaştırmaktadır. Bu özellikler, kullanıcıların öğrenme hızlarına ve kapasitelerine uyum sağlayarak ezber sürecini daha verimli ve ulaşılabilir hale getirmektedir. Teknolojik araçların sunduğu bu imkânlar, geleneksel hafızlık yöntemleriyle modern çözümler arasında bir köprü kurmaktadır. Böylelikle, Kur'an ezberleme süreci hem bireyselleştirilebilir hem de daha geniş kitleler için erişilebilir bir hale gelmiştir. Ancak, bu teknolojilerin dengeli ve bilinçli bir şekilde kullanılması, Kur'an eğitiminde manevi boyutun ve özün korunması açısından büyük önem taşımaktadır.

Farklı coğrafyalar ve kültürler arasında Kur'an ezberleme tekniklerindeki farklılıklar. Her biri kendi bağlamına uyarlanmış zengin bir gelenek ve pedagojik yöntemler dokusunu vurgulamaktadır. Örneğin Kur'an'ın baştan sona doğru süre süre ezberlenmesi, uzun bir geçmişe dayanan ve birçok ülkede görülen uygulamadır. Bu yaklaşım, zahmetli ve öğrenme sürecini hızlandırabilecek pratik yöntemlerden yoksun olduğu için diğer güncel uygulamalarla çelişmektedir. Ayrıca günümüzün getirdiği zorluklar nedeniyle, öğrenme ve öğretme süreçlerinin devamlı araştırılması ve geliştirilmesi gerekmektedir. Hafızlık eğitiminin önemi ve etkileri üzerine yapılan araştırmalar, bu alanın derinlemesine incelenmesi için spesifik örnekler ve vakalar sunmaktadır. Özellikle bu alandaki pedagojik yenilikler, hafızların hem Kur'an'ı hıfz etmelerine hem de anlamını derinlemesine kavramalarına olanak tanıyarak, onların dini ve akademik başarılarını desteklemektedir. Her yeni çalışma, bu kutsal görevin yerine getirilmesi için değerli bir katkı sağlamaktadır. Bu nedenle, ilahiyatçılar, eğitimciler ve araştırmacılar, hafızlık eğitiminin geleceği için ortak bir çaba içinde olmalıdır.

Kur'an ezberleme süreci, hem ezberlemenin doğası gereği hem de öğrencilerin bireysel farklılıklarından dolayı zorluklarla doludur. Bireysel ezberleme kapasitesi öğrenciler arasında farklılık gösterdiği için her öğrencinin Kur'an metnini anlama ve akılda tutma becerisini doğru bir şekilde yansıtan standart bir değerlendirme ölçüsü

oluşturmayı zorlaştırır. Bu nedenle ezber programını planlarken, öğrencilerin çeşitli yeteneklerini ve öğrenme hızlarının yanı sıra içinde bulunulan şartların ortaya çıkardığı belirli zorlukları da hesaba katan incelikli bir yaklaşım ortaya koymak gerekmektedir. Hafızlık eğitimi sürecinde öğretmenin uzmanlığı, öğrencilerin ezberleme düzeyleri üzerinde etkilidir. Kur'an'ı ve ezberleme tekniklerini daha iyi bilen uzman öğretmenler, öğrencilerin Kur'an ayetlerini ezberleme ve akılda tutma yeteneklerini potansiyel olarak geliştirebilirler. Ayrıca, öğretmenlere yönelik öğretim yöntemlerini yenilemeyi ve güncellemeyi amaçlayan hizmet içi eğitim programlarının etkililiği, öğrencilerin Kur'an ezberlemeye olan ilgisini ve gelişimini önemli ölçüde etkileyebilir. Bu anlamda ezberleme yöntemlerinin gelişimi için çalışmakla birlikte, öğretmenlerin mesleki gelişimi için de gayret sarf edilmelidir. Diğer taraftan hangi yöntemlerin kalıcı olarak ezberlemeyi kolaylaştırdığını keşfetmek için geleneksel tekrarlar ve ezberleme teknikleri, daha modern cihazlarla veya teknoloji destekli öğrenme araçlarıyla karşılaştırılabilir. Böylece geleneksel yöntemlerin yenilikçi öğretim uygulamalarıyla bir araya getirilmesi, sürdürülebilir ezberleme stratejilerini ortaya çıkarabilir.

Netice itibarıyla, hafızlık eğitimi, müminler için sadece zihinsel bir disiplin değil, aynı zamanda ruhani bir terbiye sürecidir. Bu süreç, Allah'ın kelamını kalplerde muhafaza ederek, bireyleri hem dünyevi hem de uhrevi anlamda yüceltmektedir. İlahiyatçılar, eğitimciler ve araştırmacılar, hafızlık eğitiminin önemini farkında olarak, bu kutsal vazifeyi yerine getirmek için ortak bir gayret içerisinde olmalıdır. Her yeni araştırma ve çalışma, bu ilahi mirası gelecek nesillere aktarmak adına değerli bir katkı sağlar ve Kur'an-ı Kerim'in öğretilerinin yaşatılmasına hizmet eder. Hafızlık, Kur'an-ı Kerim'in hafızlar vasıtasıyla korunması ve sonraki nesillere aktarılması sürecinde ayrı bir öneme sahiptir. Bu süreç, sadece bir hıfz faaliyeti olmayıp aynı zamanda bir hayat felsefesini ve bir manevi disiplini içerisinde barındırır. İşte bu kutsal vazifeyi daha etkili bir şekilde ifa edebilmek için aşağıdaki öneriler dikkate alınabilir;

- Hafızlık eğitimi veren kurumlar, öğrencilerin manevi gelişimlerini destekleyecek bir atmosfer sunmalıdır. Bu doğrultuda, dua, zikir ve manevi sohbetlerle zenginleştirilmiş bir ortam oluşturulması önemlidir. Öğrencilere yalnızca ezber yapmanın ötesinde, Kur'an-ı Kerim'in rehberliğinde bir hayat sürmenin önemi

vurgulanmalı ve bu yönde teşvik edilmelidir. Bu yaklaşım, hafızlık eğitimini daha anlamlı ve derin bir boyuta taşıyacaktır.

- Hafızlık eğitim programları, geleneksel yöntemlerle birlikte modern pedagojik teknikleri de içermelidir. Öğreticiler, Kur'an-ı Kerim'in anlamını öğrencilere aktarırken, onların anlama ve tefekkür yeteneklerini geliştirmeyi hedefleyen yöntemler kullanmalıdır. İnteraktif dersler, grup çalışmaları ve tartışma seansları gibi uygulamalar, öğrencilerin hem ezberlerini pekiştirmelerine hem de Kur'an-ı Kerim'in derin anlamlarını kavrayarak daha bilinçli bir şekilde öğrenmelerine katkı sağlayabilir.
- Dijital araçlar, hafızlık eğitimine destek sağlamak amacıyla etkili bir şekilde kullanılabilir. Ancak bu araçların kullanımı, dengeli bir şekilde yönetilmeli ve Kur'an eğitiminin manevi ruhuna uygun olmalıdır. Çevrimiçi hafızlık programları, mobil uygulamalar ve e-kitaplar gibi teknolojik imkânlar, hafız adaylarının ders materyallerine kolayca erişmelerini sağlar ve öğrenme süreçlerini daha zengin ve verimli hale getirebilir. Böylece, teknolojinin doğru kullanımıyla eğitim süreci daha modern ve erişilebilir bir yapıya kavuşabilir.
- Hafızlık öğretmenleri için düzenli olarak mesleki gelişim programları ve seminerler organize edilmelidir. Bu programlar, öğretmenlerin eğitim yöntemlerini güncel tutmalarını ve hafızlık eğitimi alanındaki yeniliklerden haberdar olmalarını sağlayarak mesleki yeterliliklerini artıracaktır. Böylelikle, öğretmenler hem öğrencilere daha etkili bir şekilde rehberlik edebilir hem de eğitim sürecinin kalitesini yükseltebilir.
- Hafızlık eğitiminde, Kur'an-ı Kerim'i güzel okuma ve dini musiki alanlarına daha fazla önem verilmelidir. Kur'an kurslarında tashih-i huruf ve dini musiki derslerinin içeriği zenginleştirilerek bu alanlarda nitelikli bir eğitim sunulmalıdır. Bu derslerin etkili bir şekilde işlenebilmesi için alanında uzman eğitimciler görevlendirilmeli ve öğrencilerin bu becerileri kazanması teşvik edilmelidir.
- Hafızlık eğitimi sürecinde aileler, kritik bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, ailelere yönelik bilgilendirme programları ve seminerler düzenlenmeli,

çocuklarını bu süreçte nasıl daha etkili bir şekilde destekleyebilecekleri konusunda rehberlik edilmelidir. Bu tür programlar, ailelerin sürece aktif bir şekilde katılmalarını sağlayarak çocukların motivasyonunu ve başarılarını artıracaktır.

- Hafızlık eğitiminde tasarruf tedbirlerinin uygulanması, eğitimin niteliğini olumsuz yönde etkileyen bir durumdur. Ne yazık ki, tasarruf tedbirleri kapsamında hafızlık Kur'an kurslarında görev yapan belletmenlerin işlerine son verilmesi, bu olumsuz etkiyi daha da derinleştirmiştir. Belletmenlerin eksikliği, özellikle hafızların gece etütlerinde yapılan ezber takibi ve bireysel destek süreçlerini aksatmakta, bu da başarı oranlarında ciddi düşüslere yol açmaktadır. Bu nedenle, hafızlık eğitiminin kalitesini artırmak ve öğrencilerin başarılarını desteklemek için gerekli adımlar hızla atılmalı; her bir öğrenciye rehberlik edebilecek yeterli sayıda belletmenin görevlendirilmesi sağlanmalıdır.
- Hafızlık eğitimini daha erişilebilir hale getirmek için, teknoloji çağının imkânlarından faydalanarak topluma yönelik online hafızlık eğitim platformları oluşturulmalıdır. Bu platformlar, hem hafızlık yapmak isteyenler için temel eğitim desteği sunmalı hem de mevcut hafızların ezberlerini muhafaza edebilmelerine olanak sağlamalıdır. Böyle bir dijital çözüm, hafızlık sürecini bireyler için daha esnek ve ulaşılabilir hale getirecektir.
- Günümüzde örgün eğitimle birlikte uygulanan hafızlık projesi sadece ortaokul öğrencilerine hitap etmektedir. Bu yaşlarda hafızlık yapmanın kendi içerisinde birçok avantajı olduğu gibi dezavantajı da olabilmektedir. Ayrıca diğer yaş gruplarında hafızlık yapılmasına hiçbir engel yoktur. Her öğrencinin gelişim süreci ve ezber becerisi farklılık gösterebileceği için her yaş grubuna uygun ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite düzeylerinde ayrı ayrı hafızlık eğitim programları yapılmalıdır.
- Hafızlık projesi çerçevesinde eğitim alan çocuklara aşırı yük yüklenmemesi son derece önemlidir. Çocukların aynı anda okul, kurs ve aile sorumlulukları arasında sıkışması, kısa sürede yüksek başarı beklentileriyle karşı karşıya kalmalarına neden olmaktadır. Bu beklentiler karşılanmadığında, çocuklar kendilerini başarısız hissederek moral ve motivasyon kaybı yaşayabilmektedir.

- Hafızlık projesinin daha sağlıklı bir şekilde ilerlemesi için hafızlık süresi uzatılmalı, öğrencilere akademik başarı konusunda aşırı baskı yapılmamalıdır. Ayrıca, mevcut sistemin işleyişi yeniden değerlendirilerek okul ve kurs arasındaki dengeyi koruyacak bir yaklaşım benimsenmelidir. Bu şekilde, çocukların hem psikolojik hem de akademik yönden daha desteklenmiş bir eğitim süreci geçirmeleri sağlanabilir.
- Hafızlık eğitimi, örgün eğitimle eş zamanlı olarak yürütülmek zorunda olmamalıdır. Proje dışında bireysel olarak hafızlık yapmak isteyen öğrenciler için eğitime ara verme imkânı sağlanmalı ve yalnızca hafızlık çalışmalarına odaklanmaları için geçmişte olduğu gibi en az üç yıl gibi bir süre tanınmalıdır. Bu uygulama, öğrencilerin hafızlık süreçlerini daha verimli ve yoğun bir şekilde tamamlamalarına olanak sağlayabilir.
- Örgün eğitimle birlikte yürütülen hafızlık projelerinde öğrenciler, genellikle meslek dışı alanlara yönlendirilmektedir. Oysa dini meslek gruplarında hafız personele duyulan ihtiyaç hala tam anlamıyla karşılanabilmiş değildir. Hafızlığın korunması ve etkin bir şekilde değerlendirilmesi açısından meslek seçimi kritik bir öneme sahiptir. Bu nedenle, hafızlık eğitimi alan öğrencilerin dini meslek gruplarına yönlendirilmesi teşvik edilmelidir. Böyle bir yaklaşım, hem hafızlığın sürekliliğini sağlamaya hem de bu kutsal görevi mesleki yaşamda aktif bir şekilde kullanmaya olanak tanıyacaktır.
- Hafızlık öncesinde yeterli düzeyde yüzüne okuma çalışması yapılmaması, ezber sürecini zorlaştırarak öğrenciler için bu sürecin yorucu ve bunaltıcı bir hale gelmesine neden olabilmektedir. Hafızlık sürecinin daha etkili ve verimli bir şekilde ilerleyebilmesi için öğrencilerin hafızlığa başlamadan önce akıcı ve hatasız okuma becerisi kazanmaları büyük önem taşımaktadır. Bu becerinin gelişmesi için hafızlık öncesinde yoğun bir şekilde yüzüne okuma çalışmaları yapılmalı ve yeterli sayıda hatim tamamlanmalıdır. Bu sayede, öğrenciler daha sağlam bir temel oluşturarak hafızlık sürecini kolaylıkla sürdürebilirler.
- Hafız öğrencilerin özgüvenlerini geliştirebilmeleri ve mesleki yeterlilik kazanmaları için çeşitli uygulamalara yer verilmelidir. Ramazan aylarında hatimle teravih namazı kıldırımları, uygun görülen camilerde ezbere mukabele

okumaları ve dini gün ve gecelerde mevlid-i şerif programları düzenlemeleri teşvik edilmelidir. Bu tür pratik uygulamalar, öğrencilerin hem bilgilerini pekiştirmelerine hem de dini görevlerini etkin bir şekilde yerine getirebilmelerine olanak sağlayacaktır.

- İmam hatip liselerinde yürütülen hafızlığı muhafaza projelerinin başarılı bir şekilde sürdürülebilmesi için yeterli sayıda hafız öğretmen istihdam edilmelidir. Ayrıca, hafız öğrenciler için özel olarak hazırlanmış bir ders müfredatı geliştirilerek, düzenli ve planlı bir şekilde ezber çalışmalarını sürdürmeleri sağlanmalıdır. Bu yaklaşım, hafızlığı muhafaza sürecinin daha disiplinli ve verimli bir şekilde ilerlemesine katkı sağlayacaktır.
- Sahadaki uygulanabilirlik dikkate alınmadan hazırlanan hafızlık eğitim programları, birçok yetenekli hafız adayının potansiyelini gerçekleştirmemesine ve hatta bazı durumlarda Kur'an'dan uzaklaşmasına bile neden olabilmektedir. Bu tür olumsuzlukların önüne geçebilmek için, hafızlık alanında yapılan bilimsel çalışmalar yetkililer tarafından titizlikle incelenmeli ve mevcut eğitim programlarında gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. Bu sayede, hafızlık eğitim süreci daha etkili ve öğrencilerin ihtiyaçlarına uygun bir şekilde yapılandırılabilir.

KAYNAKÇA

- Akdemir, M. Atilla. “Kur’an Ezberinde Kalite İhtiyacı ve Donanımlı Hafızlık”. *Usul İslam Araştırmaları* 13/13 (Haziran 2010), 21-40. <https://doi.org/10.56361/usul.173815>
- Algur, Hüseyin. “Nitelikli Bir Hafızlık Eğitimi İçin Öneriler”. *Talim* 2/2 (2018), 243-288. <https://doi.org/10.12738/talim.2018.2.0008>
- Algur, Hüseyin. *Hafızlık Eğitimi Alan Bireylerin Motivasyon ve Psiko-Sosyal Durumlarının Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*. Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018.
- Arslan, Gülsüm. *Örgün Eğitim Kapsamında Hafızlık Eğitimi (Sabahattin Zaim Üniversitesi ve İstanbul Şehit Tolga Ecebalın Kız Anadolu İmamhatip Lisesi Örneği)*. İstanbul: Sebahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Ay, Mehmet Emin. *Problemleri ve Beklentileri ile Türkiye’de Kur’an Kursları*. İstanbul: Düşünce Kitabevi Yayınları, 2. Basım, 2005.
- Ayhan, Halis. “Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimine Genel Bakış: Atatürk’ün İslam Dini ve Din Eğitimi Hakkındaki Görüşleri”. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18 (Ocak 2000), 5-27. <https://doi.org/10.15370/muifd.91348>
- Bakaç, Zeynep – Ulu, Mustafa. “Hafızlık Eğitiminin Bireyin Duygu Durumuna Etkisi”. *Erciyes Akademi* 37/4 (2023), 1703-1724. <https://doi.org/10.48070/erciyesakademi.1351183>
- Başkonak, Mustafa. “Kur’an Kursu Öğreticilerine Göre Uzaktan Hafızlık Eğitimi”. *Marife* 22/1 (2022), 193-223. <https://doi.org/10.33420/marife.1103786>
- Başkurt, İrfan. *Din Eğitimi Açısından Kur’an Öğretimi ve Yaz Kur’an Kursları*. İstanbul: Dem Yayınları, 2. Basım, 2007.
- Bayraktar, M. Faruk. *Kuran Kurslarında Eğitim Öğretim ve Verimlilik*. İstanbul: İsav Kitapları, 2000.
- Bayraktar, M. Faruk. *Hafızlık Eğitiminin Geleneksel Yöntemleri ve Kur’an Kursları*. Ankara: Fecr Yayınları, 2008.

- Bozkurt, Nebi. “Hâfız”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 15/74-78. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Bozkurt, Nebi, “Dârülkurrâ” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8/543-545. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Canan, İbrahim. *Kur'an'ın Mucizevi Korunması*. İstanbul: Işık Yayınları, 2005.
- Cebeci, Suat - Ünsal, Bilal. “Hafızlık Eğitimi ve Sorunları”. *Değerler Eğitimi Dergisi* 4/11 (Haziran 2006), 27-52.
- Cebeci, Suat. *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1996.
- Çaylı, Ahmet Fatih. *Kur'an Kursu Öğreticilerine Göre Hafızlık Öğretimi ve Problemleri: Göller Bölgesi Örneği*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005.
- Çelik, İmran. “Kur’ân Tilâveti ve Estetik”. *Diyanet İlmi Dergi* 58/1 (Mart 2022), 127-158. <https://doi.org/10.61304/did.895597>
- Çimen, Abdullah Emin. “Hafızlık Müessesesi, Ülkemizdeki Hafızlık Çalışmalarıyla İlgili Bazı Değerlendirmeler ve Hafızlığın Sağlamlaştırılmasında Bir Metot Denemesi”. *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 18 (2007), 91-166.
- Çimen, Abdullah Emin. *Hafızlık Tarihi ve Türkiye’de Hafızlık Kurumunun İşlevselliği*. İstanbul: Sayfa Dijital Baskı, 2010.
- DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. “2023’te 13 Bin 334 Kişi Hafızlık İcazetnamesi Aldı”. Erişim 20 Aralık 2024. <https://diyanet.gov.tr/tr-TR/Kurumsal/Detay/35953/2023te-13-bin-334-kisi-hafizlik-icazetnamesi-aldi>
- DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. “Türkiye 9. Uluslararası Hafızlık ve Kur'an-ı Kerim’i Güzel Okuma Yarışması”. Erişim 18 Aralık 2024. <https://mushaflariinceleme.diyanet.gov.tr/Detay/166/t%C3%BCrkiye-9-uluslararası%C4%B1-haf%C4%B1zlık-ve-kur%E2%80%99an-%C4%B1-kerim%E2%80%99i-g%C3%BCzel-okuma-yar%C4%B1%C5%9Fması%C4%B1>

- DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. “Diyanet Hafız Uygulaması”.
<https://mobilhizmetler.diyamet.gov.tr/diyanethafiz.html>
- DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. “Hafızlık Eğitim Programı (DİBHEP)”, (2010).
<https://egitimhizmetleri.diyamet.gov.tr/Documents/Haf%C4%B1zl%C4%B1k%20E%C4%9Fitimi%20Program%C4%B1%20-%202010.pdf>
- DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. “Hafızlık Eğitim Programı (DİBHEP)”. (2021).
[https://egitimhizmetleri.diyamet.gov.tr/Documents/Haf%C4%B1zl%C4%B1k%20E%C4%9Fitim%20Program%C4%B1%20-%202021%20\(YEN%C4%B0\).pdf](https://egitimhizmetleri.diyamet.gov.tr/Documents/Haf%C4%B1zl%C4%B1k%20E%C4%9Fitim%20Program%C4%B1%20-%202021%20(YEN%C4%B0).pdf)
- Draz, Abdullah. *En Mühim Mesaj: Kur’an*. İstanbul: Işık Yayınları, 4. Basım, 1994.
- Fırat, Yavuz. “Kur’an Öğretimi ve Hafızlık Eğitimi Üzerinde Bazı Düşünceler”. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 23, (2007), 563-564.
- Gökaçtı, Mehmet Ali. *Türkiye’de Din Eğitimi ve İmam Hatipler*. İstanbul: İletişim Yayıncılık, 1. Basım, 2005.
- Güngör, Öznur. *Klasik ve Modern Sistemde Hafızlık Yapan Bireylerde Öznellik ve Sosyal Kaygı İlişkisi Üzerine Bir Çalışma*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Hamidullah, Muhammed. *İslam Peygamberi: Hayatı ve Faaliyeti II*. İstanbul: İrfan Yayınevi, 1995.
- İbn Hacer el-Askalânî. *el-İsâbe fî temyîzi’s-sahâbe*. I-IV, Kahire 1328.
- Kablan, Süleyman. “Kur’an-ı Kerim Hafızlığının Desteklenmesi Ve Geliştirilmesi Alanında Eğitim Teknolojileri Kullanımı Merkezli Bir Öneri”. *Kocaeli İlahiyat Dergisi* 5/2 (Aralık 2021), 739-765.
- Karacelil, Süleyman. “Kur’an Kursu Öğreticilerine Göre Kur’an Kurslarının Eğitim Problemleri: Şırnak İli Örneği”. *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/3 (Haziran 2013), 274-295.
- Karaçam, İsmail. *Sonsuz Mucize Kur’an*. İstanbul: Çağ Yayınevi, 1990.
- Karagöz, Sema. “Hafızlık Deneyiminin Psikolojik Yaklaşımla İncelenmesi”. *Bilimname* 49 (2023), 31-75. <https://doi.org/10.28949/bilimname.1229746>

- Karaosman, Muhammet. “İlahî Kelamın Muhafazasına Farklı Bir Yaklaşım Konu ve Anlam Merkezli Hafızlık Önerisi”. *Artvin Çoruh Üniversitesi İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 1 / 1 (Haziran 2017), 39-48.
- Kaya, Davut. “Kur’an-ı Kerim Öğretim Yöntemlerinin (Hafızlıkta ve Yüzünden Okumada) Geliştirilmesi”. *Etkili Din Öğretimi* (2010), 519-530.
- Kazıcı, Ziya. *Anahatlarıyla İslam Eğitim Tarihi*. İstanbul: İfav Yayınları, 2012.
- Keskinsoy, Rukiye. *Geçmişten Günümüze Trabzon’da Hafızlık Geleneği: Mehmet Rüştü Aşıkutlu Kur’an Kursu Örneği*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Keskioğlu, Osman. *Kur’an-ı Kerim Bilgileri*. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1. Basım, 2008.
- Kozakoğlu, Ekrem. *Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi ve Kur’an Eğitimine Katkısı (Konya Selçuklu Mustafa Büyükkaplan Hafız İmam Hatip Ortaokulu Örneği)*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Kutlu, Necip - Kacır, Temel - Menteşe, Beste - Alpay, Şüheda - Ozan, Erol. “Hafızlık ve Beyin”. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 17/3 (Eylül 2019), 362. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.593819>
- MEB, Milli Eğitim Bakanlığı. *Genç Muhafızlar Hafızlık Yarışması Kılavuzu*. 2019. https://kihl63.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/63/01/748541/dosyalar/2019_11/20123923_kYlavuz.pdf
- Mete, Elif. *Proje İmam Hatip Ortaokullarındaki Hafızlık Eğitimi ve Diyanet İşleri Başkanlığı’na Bağlı Kur’an Kurslarında Yürütülen Hafızlık Eğitimi Süreçlerinin Karşılaştırılması (İstanbul Avrupa Yakası Örneği)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). *Hafızlık Sürecinde Anne Babalara ve Eğitimcilere Yol Haritası*. Ankara: Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, 2019.
- Nazıroğlu, Bayramali - Vahapoğlu, Vahap. “Halkın Kur’an Kurslarına Yönelik Tutumları Üzerine Betimsel Bir Araştırma: Of Bölgesi Örneği”. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/7 (Aralık 2015), 103-140.

- Oruç, Cemil. “Hafızlık Eğitimi: Elazığ-Harpur Hamdi Başaran Kur’an Kursu Örneği”. *Diyanet İlmî Dergi* 45/3 (2009), 41-60.
- Osmanoğlu, Cemil - Aslan, Ferda. “Hafızlık Öğrencilerinin Çalışma Alışkanlıkları Üzerine Bir Araştırma”. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 33/47 (Aralık 2019), 175-232.
- Osmanoğlu, Cemil. “Hafızlık Eğitiminde Bilişsel Hazırbulunuşluk”. *Erciyes Akademi*, 36/4 (2022), 2065-2085. <https://doi.org/10.48070/erciyesakademi.1194478>
- Öcal, Mustafa. *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002.
- Özbek, Ömer. “Dünyada Hafızlık Yöntem Örnekleri”. *Bilimname* 29/2 (Kasım 2015), 183-209.
- Sezgin, Sezan - Bozkurt, Aras – Yılmaz, Ercan Altuğ - Niels Van Der Linden. “Oyunlaştırma, Eğitim ve Kuramsal Yaklaşımlar: Öğrenme Süreçlerinde Motivasyon, Adanmışlık ve Sürdürebilirlik”. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 45 (2018), 169-189. <https://doi.org/10.21764/maeuefd.339909>
- Şahin Aynur, Hatice. *Kur’an Hıfzı Geleneği ve Günümüzdeki Uygulama Biçimleri*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1. Basım, 2015.
- Şahin, Hatice. *İslam Kültür Tarihinde Kur’an Hıfzı Geleneği ve Günümüzdeki Uygulama Biçimleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011.
- Şengül, İdris. *Hız. Osman (r.a.) Döneminde Kur’an-ı Kerim’in İstinsahı, Çoğaltılıp Neşredilmesi*. İzmir: Yeni Ümit Kitaplığı, 2004.
- Şengül, Şeyma. *Kur’an Kursu-Okul İş Birliğine Dayalı Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Programına İlişkin Öğretici Görüşleri*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Şirin, Sümeyye. *Hafızlık Eğitiminin Bilişsel İşlevlere Etkisi*. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü - T.C. Cumhurbaşkanlığı
Diyaret İşleri Başkanlığı Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü. *Okul-Kur'an
Kursu İş Birliğine Dayalı Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi Uygulama
Usul Ve Esasları.* (2019).
https://webdosyasp.diyaret.gov.tr/muftuluk/UserFiles/amasya/UserFiles/Files/Haf%C4%B1z%C4%B1k%20Projesi%20Uygulama%20Esaslari_80217269-fad4-438f-aa46-d0b323dfac72.pdf.
- Temel, Nihat. "Kur'an Talimi ve Hafızlık Eğitimi". *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 18 (2007), 43-48.
- Tunç, Yasemin. *Kur'an Hafızlığı ve Müslümanın Dini Hayatındaki Önemi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- Ünsal, Bilal. *Günümüz Kur'an Kurslarında Hafızlık Eğitimi ve Problemleri (İstanbul Örneği)*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Yıldırım, Suat. *Kur'an'da Uluhiyyet*. İstanbul: Kayıhan Yayınları, 2. Basım, 1987.
- Yıldırım, Suat. *Ana Hatlarıyla Kur'an-ı Kerim ve Kur'an İlimlerine Giriş*. Erzurum: Ensar Neşriyat, 1996.